

วารสาร

นิตยสารเสียงธรรมจากมหายาน

(Journal Of Nittayasan Siangtham Chakmahayan)

ภาพจากเพจ : คณะสงฆ์อนัมนิกายแห่งประเทศไทย

International Standard
Serial Number

ISSN 2465-4205 (Print)
ISSN 2697-4045 (Online)

Approved by
TCI during 2023-2024

ปีที่ 9 ฉบับที่ 1 วารสาร นิตยสารเสียงธรรมจากมหายาน เดือน มกราคม-มิถุนายน 2566

วารสาร นิตยสารเสียงธรรมจากมหายาน
(Journal Of Nittayasan Siangtham Chakmahayan)

(สาขามนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์)

ISSN 2465-4205 (Print) : ISSN 2697-4045 (Online)

ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 ประจำเดือน มกราคม - มิถุนายน 2566 Vol.9 No.1 (January - June 2023)

*****

กำหนดออกวารสารทุก 6 เดือน (ปีละ 2 ฉบับ)

ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม

วัตถุประสงค์

นิตยสารเสียงธรรมจากมหายานเป็นวารสารวิชาการมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นศูนย์กลางเผยแผ่ผลงานวิชาการของวัดคณะสงฆ์มหายานฝ่ายอนัมนิกายในประเทศไทยสู่สาธารณชน และส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าเพื่อเผยแพร่บทความวิจัย และบทความวิชาการ แก่นักวิจัยนักวิชาการ คณาจารย์ และนักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา ในมิติทางด้านพระพุทธศาสนา ศิลปศาสตร์ สหวิทยาการ ด้านมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารนี้ได้ต้องผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 3 ท่าน เปิดรับบทความทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาจีน โดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของบุคคลทั้งภายใน และภายนอกมหาวิทยาลัย ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยเสนอ หรือกำลังเสนอตีพิมพ์ใน วารสารวิชาการใดมาก่อน

กองบรรณาธิการ ขอสงวนสิทธิ์ในการพิจารณาคัดเลือกบทความ ลงตีพิมพ์โดยไม่ต้องแจ้งให้ทราบล่วงหน้า สำหรับข้อเขียนที่ได้รับการพิจารณา กองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ที่จะปรับปรุงเพื่อความเหมาะสม โดยรักษาหลักการ และแนวคิดของผู้เขียนแต่ละท่านไว้ ข้อเขียนและบทความที่ตีพิมพ์ ถือเป็นทัศนะส่วนบุคคลของผู้เขียน กองบรรณาธิการ ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วย และไม่ขอรับผิดชอบต่อบทความนั้น ไม่สงวนลิขสิทธิ์ในการคัดลอก แต่ให้อ้างอิงแสดงที่มา กำหนดออกวารสารปีละ 2 ฉบับ (ราย 6 เดือน)

ที่ปรึกษา

1. พระคณานิมนต์ธรรมเมธาจารย์	รองเจ้าคณะใหญ่อนัมนิกายแห่งประเทศไทย
2. พระคณานิมนต์ธรรมวิธานาจารย์	ผู้ช่วยเจ้าคณะใหญ่อนัมนิกายฝ่ายขวา
3. พระคณานิมนต์ธรรมวุฒาจารย์	ผู้ช่วยเจ้าคณะใหญ่อนัมนิกายฝ่ายซ้าย
4. พระวิเทศโพธิคุณ, ดร.	เจ้าอาวาสวัดสมานราษฎร์ จังหวัดชลบุรี
5. พระมหาปราโมทย์ ปโมทโยม, ดร.	ผู้อำนวยการ สถานีวิทยุโทรทัศน์ธรรมาธิปไตย DDTV
6. พระครูปลัดณรงค์ฤทธิ์ อุปรกขิโต	พิธีกรรายการ “ตระเวนคน ตระเวนธรรม”

บรรณาธิการบริหาร

องพจนกรโกศล ดร. (พิสิษฐ์ เลียนบัว/ศรีวิชา) ผู้ช่วยปลัดขวาอำนวยการ,
ประชาสัมพันธ์คณะสงฆ์อำนวยการแห่งประเทศไทย
เจ้าอาวาสวัดธรรมปัญญาธรรมบางม่วง
ประธานมูลนิธิพระยูไลโกษาชัยสงเคราะห์
ประธานเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 14
ผู้จัดการโรงเรียนกุศลสมาครวิทยาลัย

หัวหน้ากองบรรณาธิการ

ดร.สุริยา แสงอินตา นักวิชาการศาสนา สำนักงานการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

กองบรรณาธิการ

1. รศ.ดร.อินตา ศิริวรรณ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
2. รศ.ดร.สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
3. รศ.ดร.สิน งามประโคน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
4. พระเมธาวิเชียร, ผศ., ดร.	รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
5. ศ. ร.ท. ดร. บรรจบ บรรณรุจิ	ราชบัณฑิตยสถาน, ภาควิชาภาษาตะวันออกจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
6. ผศ. ดร.วรากรณ์ พูลสวัสดิ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
7. ผศ. ดร. อุทัย สติมั่น	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
8. พระมหาญาณวัฒน์ ฐิตวฑฒโน, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
9. พระมหาสมบัติ ธนปัญญา, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
10. พระมหาเกรียงศักดิ์ อินทปัญญา, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
11. พระครูนนทกิตติคุณ (กิจการ โขติปัญญา)	ผู้อำนวยการโรงเรียนกุศลสมาครวิทยาลัย
12. พระมหาสายัณห์ เปมสีโล.ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
13. ดร.กุศล บอกบุญ	ครูโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา
14. ดร.จักรพงษ์ ทิพสุนเนิน	นักวิชาการศาสนา สำนักงานการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

ผู้ช่วยกองบรรณาธิการ

1. นายวัชร เกษทองมา

ฝ่ายประสานงานและจัดการ

1. นางสาวธีร์รวิ เดชดวง
2. นางสาวนวรรตน์ เดชดวง

ออกแบบปก/ จัดรูปเล่ม ดร.สุรียา แสงอินตา

พิสูจน์อักษร นางสาวธีร์รวิ เดชดวง

สำนักงาน วัดธรรมปัญญาารามบางม่วง วัดธรรมปัญญาารามบางม่วง อ.สามพราน จ.นครปฐม

เว็บไซต์วารสาร <https://so09.tci-thaijo.org/index.php/nsc>

บทบรรณาธิการ

วารสารนิตยสารเสียงธรรมจากมหายาน (Journal Of Nittayasan Siangtham Chakmahayan) ได้ตีพิมพ์เผยแผ่มาหลายปีในรูปแบบของ “หนังสือเสียงธรรมจากมหายาน” ซึ่งยังไม่มีเลขมาตรฐานสากลประจำวารสาร ทั้งนี้ ทางบรรณาธิการได้ดำเนินการขอเลขมาตรฐานสากลประจำวารสาร และได้ตีพิมพ์ในชื่อว่า “นิตยสารเสียงธรรมจากมหายาน” โดยได้ตีพิมพ์ครั้งแรกภายใต้เลขมาตรฐานสากลประจำวารสาร (International Standard Serial Number-ISSN) ซึ่งกำกับโดยสำนักหอสมุดแห่งชาติ ตีพิมพ์ครั้งแรก ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2558) ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นศูนย์กลางเผยแผ่ผลงานผลงานวิชาการของวัดในคณะสงฆ์มหายานฝ่ายอนันมิกาย ในประเทศไทยสู่สาธารณชน และส่งเสริมการศึกษาค้นคว้า เพื่อเผยแพร่บทความวิจัย และบทความวิชาการแก่นักวิจัยนักวิชาการ คณาจารย์ และนักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา ในมิติทางด้านพระพุทธศาสนา ศิลปศาสตร์ สหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ ตลอดจนการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ฝ่ายมหายาน และงานวิชาการด้านต่าง ๆ สู่สาธารณชน

นิตยสารเสียงธรรมจากมหายาน เป็นวารสารที่มีความสมบูรณ์ทั้งเนื้อหา และขั้นตอนกระบวนการจัดทำซึ่งได้รับความเมตตาและอนุเคราะห์จากผู้เชี่ยวชาญให้คำแนะนำ ผู้ที่จะตีพิมพ์บทความที่เผยแพร่ในวารสารนี้ ได้ต้องผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิอย่างน้อย 3 ท่าน เปิดรับบทความทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาจีน โดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของบุคคลทั้งภายใน ภายนอกมหาวิทยาลัย และนักวิชาการทั่วไป

สำหรับนิตยสารเสียงธรรมจากมหายานในฉบับนี้ และฉบับถัดไปจะมีผู้ทรงคุณวุฒิทั้งบรรพชิต และคฤหัสถ์หลาย ๆ ท่านมาเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำกับคณะกรรมการทั้งในการพิจารณาบทความที่จะลงตีพิมพ์ ทั้งด้านเนื้อหา และด้านรูปแบบเล่ม โดยจะมีชื่ออยู่ในเล่มวารสารในแต่ละฉบับ ทั้งนี้ยังมีผู้เชี่ยวชาญ ด้านอื่น ๆ อีกหลายแขนงที่จะส่งบทความทางวิชาการมาให้ลงตีพิมพ์เผยแผ่อย่างต่อเนื่อง ซึ่งทางคณะกรรมการประจำวารสาร จะคัดเลือกบทความวิจัย และบทความวิชาการ ที่มีเนื้อหาสมบูรณ์และสามารถนำไปใช้อ้างอิงในงานวิชาการต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กองบรรณาธิการ

สารบัญ

	หน้า
บทความวิชาการ	
การบริหารการศึกษาตามหลักพรหมวิหารของผู้บริหารโรงเรียน พระมหากฤติพิสิฐ กิตติธมโม (จำพันธ์)	1
การจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขา นางสาวประนอม กรีอารีย์	8
การบริหารการศึกษาเชิงสร้างสรรค์ตามวิถีพุทธ พระครูอุทัยธรรมานุกูล (สามารถ อธิธัญญาโณ)	20
ตัวชี้วัดความสุขของพุทธศาสนิกชนผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานในสังคมไทย พระเปลี่ยน จันทูปโม (สมิตะมะ)	31
พุทธวิธีครองงานกับการจัดการความรู้ของ ซี.พี. พินเอก รุฒภณ มะโนน้อม	51
บทความวิชาการ	
-	
คำแนะนำสำหรับผู้เขียน	57

การบริหารการศึกษาตามหลักพรหมวิหารของผู้บริหารโรงเรียน
EDUCATIONAL ADMINISTRATION ACCORDING TO BRAHMA VIHARN PRINCIPLES
OF SCHOOL ADMINISTRATORS.

พระมหากฤติพิสิฐ กิตติธมโม (จำพันธ์)

PHRAMAHAKITPHISIT KITTIDHAMMO (JARPHAN)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

e-mail: 6301102008@mcu.ac.th

(Received : 9 January 2023 ; Edit : 24 March 2023 ; accepted : April 4, 2023)

บทคัดย่อ

การบริหารการศึกษาตามหลักพรหมวิหารของผู้บริหารโรงเรียน เป็นการบริหารที่ทำให้เกิดความสุขในหน่วยงาน และทำให้ผู้บริหาร ครูนักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกิดความมั่นใจในการพัฒนาคุณภาพทางการศึกษาของโรงเรียน จึงถือได้ว่าหลักพรหมวิหาร เป็นแนวคิดที่สามารถผลักดันให้โรงเรียนสามารถบรรลุเป้าประสงค์ทั้งในระดับโรงเรียน และระดับประเทศ โดยการดำเนินงานของกลุ่มบุคคล เพื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพความรู้ทั้งความคิด ความสามารถและความเป็นคนดี เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับโรงเรียนในฐานะที่เป็นนิติบุคคล หลักพรหมวิหาร ประกอบด้วย 1) เมตตา ความรักปรารถนาดีอยากให้เรามีความสุขมีจิตอันแผ่จิตที่ดีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั้งหลาย 2) กรุณา คือความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์มากและยากเดือดร้อน 3) มุทิตา ความยินดีในเมื่อผู้อื่นเมื่อได้ดีอยู่ดีมีความสุข มีจิตผ่องใสบันเทิง ด้วยอาการแช่มชื่นและเบิกบานอยู่เสมอต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุขที่ดีและพลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีความสุข เจริญงอกงามมากยิ่งขึ้น 4) อุเบกขา ความวางใจเป็นกลางในทุกเรื่อง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยในปัญหาการอาจจะบูรณาการในด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป ซึ่งเป้าหมายในการจัดการศึกษาในการพัฒนาคนต้องพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพนั้นก็เพื่อให้เป็นคนที่มีความรู้ และมีจิตที่ตั้งงาม และยังทำให้ผู้เรียนเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข เรียกได้ว่าเป็นการพัฒนาคนตามหลักพรหมวิหาร อันจะทำให้ประเทศชาติมีประชากรที่มีคุณภาพ และมีประสิทธิภาพอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การบริหารการศึกษา, หลักพรหมวิหาร, ผู้บริหารโรงเรียน

Abstract

Educational administration according to Brahma Vihara principles of school administrators. It is an administration that causes balance in the department. And make administrators, teachers, students, parents, communities, and stakeholders confident in improving the school's educational quality. Therefore, it can be considered that the principle of Brahma Vihara is a concept that can drive schools to achieve their goals at the school level and national level by the operation of a group of persons to develop people to have the quality of knowledge and ideas, talent and goodness to strengthen the school as a legal entity. The Brahma Vihara Principle consists of 1) Mercy, love, good wishes, wishing them to be happy, having a friendly mind and thinking of doing good to all humans and animals. 3) Mudita, joy in the well-being of others. Have a bright mind. Entertaining, endowed with a feeling of joy always for all beings who live in peace. Ploy was happy when he was happy. 4) equanimity, and neutral trust which will allow us to live in the Dhamma as agreed with wisdom may be integrated into academics, budgets, personnel management and general administration the goal of education in human development must be developed to their full potential in order to be knowledgeable, and have a beautiful mind and also makes the learners good, smart and happy people, which will make the country a quality population and sustainable efficiency.

Keywords: Education Administration; Promvihara 4; School administrators.

บทนำ

ในช่วงเวลา 20 กว่าปีที่ผ่านมาและต้องปฏิบัติตามกฎหมายการศึกษาแห่งชาติต้องมีการปฏิรูปการศึกษา ทั้งด้าน การปฏิรูประบบบริหาร ปฏิรูปครูและปฏิรูปการเรียนการสอน ประกอบกับปัญหาวิกฤตสังคมด้านทางเศรษฐกิจของสังคมไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2540 ทำให้วิถีชีวิตของประชาชนต้องเปลี่ยนไปและทำให้สังคมเสื่อมศรัทธาในภาครัฐทั้งที่ในเรื่องการบริหาร และการทุจริตประพฤติมิชอบในวงการการศึกษาของประเทศไทย ผู้ปกครอง นักเรียนเรียกร้องสิทธิเกิดวิกฤตศรัทธาต่อโรงเรียน มีปัญหาสังคม ปัญหายาเสพติดเป็นปัญหาพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนการก้าวร้าวมีมากขึ้น นับเป็นภาระหน้าที่ของผู้บริหารโรงเรียนผู้บริหารและครูที่ ต้องร่วมกันปรับปรุง พัฒนาการศึกษาให้ได้มาตรฐาน มีคุณภาพที่ดีและเป็นไปตามพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติดังกล่าว แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 11 จึงเน้น “คน” เป็นจุดหมายหลัก ของการพัฒนา หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า “การพัฒนาเพื่อคนโดยอาศัยคน” หมายความว่า ในการพัฒนาคนต้องพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ ให้เป็นคนที่มีความรู้มีสุขภาพอนามัย และจิตที่ดีงาม อันจะทำให้ ประเทศมีประชากรที่มีคุณภาพและสามารถพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าการศึกษาเป็นหัวใจสำคัญ เป็นกระบวนการที่

ช่วยให้คนได้พัฒนาตนเองตลอดชีวิตให้สามารถดำรงชีพ และประกอบอาชีพได้อย่างมีความสุข รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง รวมทั้งเป็นพลังสำคัญอันยิ่งใหญ่ในการพัฒนาประเทศชาติได้และให้มีความเจริญก้าวหน้า และยั่งยืนทัดเทียมกับนานาประเทศได้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2539, หน้า1-5) การจัดการศึกษาเพื่อให้ได้ประชากรที่มีคุณภาพจำเป็นจะต้องได้ครูดีครูเก่งและขยัน มีความรู้ ความสามารถ เสียสละ อุทิศตนเพื่อส่วนรวมให้กับงานพัฒนาการเรียนการสอนด้วยจิตวิญญาณของความเป็นครู เพราะครูเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในฐานะผู้จัดประสบการณ์การเรียนรู้ เพื่อสร้างสรรค์ความเป็นมนุษย์รวมทั้งคุณธรรมจริยธรรม แก่ศิษย์เพื่อให้มีชีวิตอย่างสงบสุขในสังคมที่เปลี่ยนแปลง ซึ่งถ้าหากครู สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพแล้ว ความหมายของการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาแห่งชาติ, 2541, หน้า 5) ตามแนวคิดทฤษฎีหลักพรหมวิหาร 4 ในความหมายของธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐที่สุด, ธรรมประจำใจอันประเสริฐ, หลักความประพฤติอันประเสริฐบริสุทธิ์ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักและกำกับความประพฤติจึงจะชื่อว่าดำเนินชีวิตอย่างหมดและปฏิบัติตนต่อมนุษย์ทั้งหลาย และสัตว์ทั้งหลายโดยชอบประกอบด้วย 1) เมตตา ความรัก ปราบปราม ตีอาวาทให้เขามีสุข มีจิตอันแผ่เมตตาและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั่วหน้า 2) กรุณา ความ สงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ไปและใส่ใจในอันจะปลดปล่อยบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์ 3) มุทิตา ความยินดีในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตผ่องใสบันเทิงด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอ ต่อสัตว์ทั้งหลายไปเป็นผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุข เจริญงอกงามยิ่งขึ้น 4) อุเบกขา ความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือมีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมตามหลักจตุตรารชัง ไม่ลำเอียงด้วยรักและชัง ซึ่งจะเห็นว่า การใช้หลักธรรมพรหมวิหาร 4 ของผู้บริหารโรงเรียน ผู้นำที่ดีจำเป็นต้องสร้างความสมดุลในวิธีปฏิบัติต่อลูกน้องตามหลักพรหมวิหาร 4 คือ ต้องมีความสมดุลระหว่าง เมตตา กรุณา มุทิตาที่ให้กับลูกน้องและหัวหน้างานด้านหนึ่ง กับ อุเบกขา คือ ความเป็นกลางไม่ยอมให้ลูกน้องละเมิดกฎเกณฑ์กติกาในงาน อีกด้านหนึ่ง การเมตตากรุณาลูกน้องมากเกินไปทำให้เสียหลักกติกางานหรือการยึดแต่หลักกติกาทั่วไปเป็นการทำงานโดยเคร่งครัดอย่างเดียวชนิดปราศจากความเมตตากรุณาต่อลูกน้องแล้วแต่ทำให้เสียเกิดสมดุลที่ส่งผลให้งานเสียหายทั้งนั้น ซึ่งเป็นสิ่งที่หัวหน้าที่ดีต้องไม่ทำ

บริบทของการบริหารการศึกษา

1. ความหมายของการบริหารการศึกษา (EDUCATIONAL ADMINISTRATION)

โดยการแยกจากคำว่า “การบริหารการศึกษา” ซึ่งประกอบด้วยคำ 2 คำนี้ คือ “การบริหาร (ADMINISTRATION)” และ “การศึกษา (EDUCATION)” ดังนั้น จึงขอแยกความหมายของคำทั้งสองนี้ ความหมายของคำว่า “การบริหาร” มีผู้ให้ความหมายไว้หลากหลาย ทั้งคล้าย ๆ กันและแตกต่างกัน ยกตัวอย่าง เช่น การบริหาร คือ ศิลปะของการทำงานให้สำเร็จโดยใช้บุคคลอื่น การบริหาร คือ การทำงานของคณะบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ที่ร่วมกันปฏิบัติการให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน การบริหาร คือ การที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมกันทำงาน เพื่อจุดประสงค์เดียวกัน การบริหาร คือ กิจกรรมที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปร่วมกันดำเนินการให้บรรลุ จุดประสงค์ร่วมกัน การบริหาร คือ การใช้ศาสตร์และศิลป์นำทรัพยากรการบริหาร (ADMINISTRATIVE RESOURCE) มาประกอบการตามกระบวนการบริหาร (PROCESS OF

ADMINISTRATION) ให้บรรลุวัตถุประสงค์กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพการบริหาร คือ ศิลปะในการทำให้สิ่งต่าง ๆ ได้รับการกระทำจนเป็นผลสำเร็จ ซึ่งหมายความว่า ผู้บริหารไม่ใช่ผู้ปฏิบัติ แต่ใช้ศิลปะทำให้ผู้ปฏิบัติงานทำงานจนเป็นผลสำเร็จตรงตามจุดหมายขององค์การ หรือตรงตามจุดหมายที่ผู้บริหารตัดสินใจเลือกแล้ว จากความหมายของ “การบริหาร” ทั้ง 6 ความหมายนี้ พอสรุปได้ว่า การดำเนินงานของกลุ่มบุคคลเพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ที่วางไว้

2. ความหมายของ “การศึกษา”

มีผู้ให้ความหมายไว้คล้ายๆ กัน ดังนี้ การศึกษา คือ การรองแง หรือ การจัดประสบการณ์ให้เหมาะสมแก่ผู้เรียน เพื่อผู้เรียนจะได้รองแงขึ้นตามจุดประสงค์ การศึกษา คือ ความเจริญงอกงาม ทั้งร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา การบริหารการศึกษา คือ กิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลหลายคนร่วมมือกันดำเนินการเพื่อพัฒนาสมาชิกของสังคมในทุก ๆ ด้าน นับตั้งแต่บุคลิกภาพ ความรู้ ความสามารถ พฤติกรรม คุณธรรม เพื่อให้มีค่านิยมตรงกันกับความต้องการของสังคมโดยกระบวนการต่าง ๆ ที่อาศัยการ ควบคุมสิ่งแวดล้อมให้มีต่อบุคคล เพื่อให้บุคคลพัฒนาตรงตามเป้าหมายของสังคมที่ตนอยู่

สรุปได้ว่า ความหมายของ “การบริหารการศึกษา” คือ “การดำเนินงานของกลุ่มบุคคลเพื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพความรู้ทั้งความคิด ความสามารถ และความเป็นคนดี” อธิบายขยายความได้ว่าหมายถึงการดำเนินงานของกลุ่มบุคคล ซึ่งอาจเป็นการดำเนินงานของครูใหญ่ร่วมกับครู โรงเรียน อธิการบดีร่วมกับอาจารย์ในมหาวิทยาลัยรัฐมนตรี กระทรวงศึกษาธิการร่วมกับอธิบดีกรมต่าง ๆ และครูอาจารย์ในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ และกลุ่มบุคคลเหล่านี้ต่างร่วมมือกันพัฒนาคนให้มีคุณภาพทั้งสิ้นการจะพัฒนาคนให้มีคุณภาพได้นั้น จะต้องมี การดำเนินการในการเรียนการสอน การจัดกิจกรรม การวัดผล การจัดอาคารสถานที่ และพัสดุครุภัณฑ์ การสรรหาบุคคลมาดำเนินการหรือมาทำการสอนในสถาบันการศึกษา การปกครองนักเรียนเพื่อให้นักเรียนเป็นคนดีมีวินัยและอื่น ๆ ซึ่งการดำเนินงานเหล่านี้รวมเรียกว่า “ภารกิจทางการบริหารการศึกษา” หรือ “งานบริหารการศึกษา” นั่นเอง

แนวคิดทฤษฎีหลักพรหมวิหาร

1. ความหมายของพรหมวิหาร 4

มีผู้ให้ความหมายไว้มากมายผู้วิจัยขอนำเสนอดังต่อไปนี้

พรหมวิหาร แปลตามศัพท์ว่า ธรรมประจำใจของผู้ประเสริฐ (พระคันธสารากวีวงศ์, 2544 : 18-37) พรหมวิหาร 4 คือ ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ, ธรรมประจำใจอันประเสริฐ, หลักความประพฤติอันประเสริฐ บริสุทธิ์, ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักและกำกับความประพฤติจึงจะชื่อว่าดำเนินชีวิตอย่างหมดจดและปฏิบัติตนต่อมนุษย์สัตว์ทั้งหลายโดยชอบ (พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต) (2528 : 148-149)

พรหมวิหาร วิหาร แปลว่า ที่อยู่ พรหม แปลว่า ประเสริฐ คำว่า คำว่า พรหมวิหารหมายความว่า เอาใจจับอยู่ในอารมณ์แห่งความประเสริฐหรือเอาใจไปขังไว้ในความดีที่สุดซึ่งมีคุณธรรม 4 ประการ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา โดยไม่หวังผลตอบแทนใดๆ (กิตต์ นิรันตพานิช (2525 : 60-61)

พรหมวิหาร คือ ธรรมประจำใจของผู้ประเสริฐหรือผู้มีจิตใจยิ่งใหญ่กว้างขวางดุจพระพรหม 4 อย่าง (บุรุษชัย จงกลณี (2528 : 38)

พรหมวิหาร ความหมาย คุณสมบัติประจำใจสำหรับผู้ใหญ่โดยมุ่งธรรมสูงส่งดุจพรหม (กรมการศาสนา (2538 : 21)

พรหมวิหาร หมายถึง ธรรมเครื่องเป็นอยู่ของผู้เป็นใหญ่ ผู้ประเสริฐ ผู้เป็นครู (กระทรวงศึกษาธิการ (2548 : 32)

2. องค์ประกอบของพรหมวิหาร 4

พรหมวิหาร ธรรมข้อนี้มีตรัสไว้ในพระสูตรจำนวนมาก คำว่า พรหมวิหาร แปลตามศัพท์ว่า ธรรมประจำใจของผู้ประเสริฐ คำว่า ผู้ประเสริฐในที่นี้คือผู้ยอมเสียสละเพื่อบุคคลอื่นเราทุกคนนั้นมีความอ่อนแออยู่อย่างหนึ่งนั่นคือความเห็นแก่ตัวนี่ เป็นความอ่อนแอของคนธรรมดาของทุกคน ดังนั้น คนส่วนใหญ่จึงแสวงหาและทำเพื่อตัวเองคนที่ทำทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อตัวเองนั้นจัดว่าเป็นคนธรรมดาสามัญไม่ใช่ผู้ประเสริฐ ผู้ประเสริฐนั้นเป็นคนมุ่งประโยชน์ผู้อื่นเป็นสำคัญไม่เห็นแก่ตัวแต่อย่างใด 1) เมตตา ความปรารถนาดีไม่มีตรีจิตโดยไม่หวังผลตอบแทน 2) กรุณา ความสงสารเมื่อเห็นผู้อื่นประสบทุกข์ และตั้งใจอนุเคราะห์ให้พ้นจากทุกข์ที่ได้รับอยู่ 3) มุทิตา ความพลอยยินดีเมื่อเห็นผู้อื่นดีกว่าตน 4) อุเบกขา ความวางเฉยในเมื่อตนไม่อาจช่วยเหลือบุคคลอื่นด้วยความเมตตาหรือกรุณาที่ไม่กระวนกระวายเร่าร้อนใจ คำนึงถึงผลกรรมว่าเหล่าสัตว์มีกรรมเป็นสมบัติของตน (พระคัมภีร์สาราณิก, 2544 :18-37)

พรหมวิหาร แปลตามศัพท์ว่า ธรรมประจำใจของผู้ประเสริฐ มี 4 ประการ 1) เมตตา หมายความว่า เมตตา มีสภาพต้องการที่จะบำเพ็ญประโยชน์แก่บุคคลอื่นโดยไม่หวังผลตอบแทนใดๆ 2) กรุณา หมายความว่า กรุณาเป็นสภาวะที่ทำให้สัตว์ที่จิตใจหวั่นไหวคือ เกิดความสงสารไม่อาจจะนิ่งนอนใจจะอนุเคราะห์ผู้อื่นให้พ้นทุกข์ 3) มุทิตา หมายความว่า พลอยยินดีในความสุหรือความสำเร็จที่ของผู้อื่น 4) อุเบกขา หมายความว่า เราไม่อาจช่วยเหลือผู้อื่นได้ก็พึงวางใจเป็นกลางยอมรับความจริงเป็นว่าเป็นกรรมเก่าของเขา (พระคัมภีร์สาราณิก (2544 : 18-37)

พรหมวิหาร คือธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ เป็นธรรมประจำใจและปฏิบัติตนเองและต่อเพื่อนมนุษย์โดยชอบ 1) เมตตา ความรัก ปรารถนาดีอยากให้เขามีสุข มีจิตอันแผ่เมตตาและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์ สัตว์ทั่วหน้าทุกด้าน 2) กรุณา ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์ 3) มุทิตา ความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตผ่องใสบันเทิง ประกอบการด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอ ต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วยความดีเมื่อเขาได้ดีมีสุข เจริญอกงามยิ่งขึ้น 4) อุเบกขา ความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมที่ดีตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือมีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตราขึงและธรรมมะ ไม่ลำเอียงด้วยรักและชังต้องพิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันตนประกอบทั้งหมด พร้อมทั้งจะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉยในทุกด้านจิตสงบใจมองดู ในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำ เพราะเขารับผิดชอบตนได้ดีแล้ว เขาสมควรรับผิดชอบตนเองและหน้าที่ของตน หรือเขาควรได้รับผลอันสมกับที่รับผิดชอบของตน (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2545 : 124)

พรหมวิหาร หมายถึงคุณสมบัติประจำใจสำหรับผู้ใหญ่ โดยมีธรรมสูงส่งดุจพรหม
 1) เมตตา ความรักใคร่ ปราบณาศานตีสุขแก่ทุกชีวิต ประสานโลกให้อบอุ่นร่มเย็น 2) กรุณา ความสงสารใฝ่ใจ
 ในอันจะรับรู้ความเดือนร้อนแทนคนอื่นเหมือนทุกข์ของตน 3) มุทิตา ความยินดี พลอยชื่นชมยินดีต่อ
 ความสำเร็จของผู้อื่นโดยบริสุทธิ์ใจ 4) อุเบกขา ความวางใจเป็นกลาง ปลงใจวางเฉย เห็นเป็นธรรมดาของโลก
 (กรรมการศาสนา (2538 : 21-22)

ประโยชน์ของการนำหลักพรหมวิหาร 4 ไปใช้บริหารโรงเรียน

การบริหารโรงเรียนหรือองค์กรสำคัญมากที่สุดอยู่ที่คนเราต้องการให้คนที่เราฝึกฝนจนมีความรู้
 ความสามารถมีประสบการณ์และชำนาญงานอยู่กับเรานานๆ นั้นจะทำองค์กรของเรานั้นคงก้าวหน้ามีหลักการ
 บริหารมีหัวหน้าดีมีคุณธรรมผู้นำที่ดีจึงต้องมีภาวะผู้นำ คือ มีความสามารถในการชักจูงผู้อื่นให้ความร่วมมือ
 ร่วมใจและสามารถดำเนินการต่างๆ ไปสู่จุดมุ่งหมายที่ต้องการได้ผู้นำจึงต้องมีความรอบรู้ทั้งเรื่องคนทั้งเรื่อง
 งานที่เรียกว่า “ต้องเก่งคิด เก่งคน เก่งงาน” นอกจากนั้นผู้นำต้องมีคุณธรรมเป็นแนวปฏิบัติหน้าที่ของตนเป็น
 ตัวอย่างของผู้ใต้บังคับบัญชาสร้างขวัญและกำลังใจในการทำงานผู้นำที่มีอำนาจมากมายในการให้คุณให้โทษ
 แก่ผู้ใต้บังคับบัญชาหากผู้นำขาดซึ่งคุณธรรมแล้วย่อมจะสั่งการลงโทษหรือให้คุณประโยชน์ต่อบุคคลหนึ่งบุคคล
 ใดเป็นพิเศษไม่ควรทำเพราะเป็นสิ่งที่ทำลายขวัญและกำลังใจลูกน้องที่ทุ่มเททำงาน คุณธรรมในการเป็นภาวะ
 ผู้นำประกอบด้วย พรหมวิหาร 4 มีความยุติธรรมต้องไม่ลำเอียงมีความเที่ยงตรงต่อผู้ใต้บังคับบัญชาทุกคน
 อย่างเท่าเทียมกันเช่น แบ่งงาน มอบหมายให้เหมาะสมมิใช่ให้งานเฉพาะคนที่ประจบสอพลอ หรือเอาอก
 เอาใจ ปราศจาก อคติ หรือความลำเอียง เช่น ลำเอียงเพราะความรัก ความกลัว หรือ ความไม่รู้ มีปิยวาจา
 สร้างความรู้สึกดีๆ แก่ลูกน้องรู้จักสร้างพระเดชและพระคุณอันจะเป็นสิ่งที่สร้างความรักและสร้างความศรัทธา
 แก่ลูกน้อง บุคคลที่เป็นหัวหน้างานสิ่งที่คุณขาดไม่ได้เลยคือ ต้องทำงานร่วมกับลูกน้องไม่ใช่แค่เพียงวางแผนและ
 เข้ามาควบคุมดูแลงานให้สำเร็จตาม เป้าหมายเท่านั้นหัวหน้างานต้องทำหน้าที่บริหารคน เงิน และงานให้เป็น
 การบริหารคนในองค์กรให้เกิดความรู้สึกที่ดีในการทำงานและเกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันรวมทั้งมี
 แรงจูงใจในการทำงานโดยมีเคล็ดลับดังนี้เอาใจเขามาใส่ใจเราสิ่งที่บอกเป็นเสียงเดียวกันคือที่สุด (กิตต์นิรันดร์
 พานิช 2525 : 96) ถ้าหัวหน้างานอยากจะบริหารลูกน้องได้ดีต้อง “ต้องเอาใจลูกน้องมาใส่ใจเรา” เราต้อง
 เข้าใจเขากำลังคิดอะไรรู้สึกอย่างไร ให้เกียรติและให้การยอมรับ ให้ความเป็นธรรมรับฟังอย่างเข้าใจให้ความ
 จริงใจ หลักธรรม หรือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้านั้นถึงแม้ว่าจะมีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลนับถึงปัจจุบันเป็นเวลา
 2540 กว่าปีแล้ว แต่ทุกหลักธรรมยังคงทันสมัยอยู่เสมอ สามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นเครื่องดำเนินชีวิตและ
 แนวทางในการบริหารงานได้เป็นอย่างดีที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะหลักธรรมดังกล่าวเป็นความจริงที่สามารถพิสูจน์ได้
 ที่เรียกว่า “สัจธรรม” ปฏิบัติให้เห็นผลได้อย่างแท้จริงอยู่ที่เราจะนำหลักธรรมข้อใดมาใช้ให้เหมาะสมกับตัวเรา
 มาก

บทสรุป

การบริหารการศึกษาตามหลักพรหมวิหาร ของผู้บริหารโรงเรียนถือว่าเป็นการบริหารที่ทำให้เกิด
 ความสมดุลในหน่วยงาน และทำให้ผู้บริหาร ครูนักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เกิดความ
 มั่นใจในการพัฒนาคุณภาพทางการศึกษาของโรงเรียน จึงถือได้ว่าหลักพรหมวิหาร เป็นแนวคิดที่สามารถ

ผลักดันให้โรงเรียนสามารถบรรลุเป้าประสงค์ทั้งในระดับโรงเรียน และระดับประเทศ โดยการดำเนินงานของกลุ่ม บุคคลเพื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพความรู้ทั้งความคิด ความสามารถ โดยบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา 4 ประการ คือ 1. จัดรูปงานถ้าเป็นสถานศึกษา 2. สื่อความหมายกับผู้ร่วมงานเพื่อให้สถานศึกษาบรรลุตามเป้าประสงค์ 3. แสดงบทบาทของผู้นำทางการศึกษา 4. หัวหน้าสถานศึกษาจำเป็นต้องเป็นผู้บังคับบัญชาเพื่อให้งานทั้งหลายที่ทำอยู่สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีโดยรู้จักใช้อำนาจหน้าที่ด้วยความเหมาะสม

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). คู่มือการบริหารโรงเรียนขั้นพื้นฐานเป็นนิติบุคคล. กรุงเทพฯ: องค์การรับส่งสินค้า และพัสดุภัณฑ์.
- ปรัชญา เวสารัชช์. (2543). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ กับการมีส่วนร่วมของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ในการพัฒนาหมู่บ้าน : ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาบริหารการศึกษา,บัณฑิตมหาวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549). พุทธวิธีการบริหาร (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักนายกรัฐมนตรี (2542).ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.

การจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขา

Teaching and learning according to the Threefold Learning

นางสาวประนอม กรีอารีย์

Miss Pranom Greenaree

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahchulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

e-mail: pranom147121@gmail.com

(Received : 13 March 2023 ; Edit : April 4, 2023 ; accepted : April 4, 2023)

บทคัดย่อ

บทความนี้ใช้จัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาของนักเรียนขั้นตอนการจัดการเรียนการสอน มีความคิดเห็นในประเด็นต่าง ๆ เกี่ยวกับผู้บริหารมีความจริงจังในการทำงานปัญหา คือ ครูมีลักษณะและทัศนคติที่ต่างกันในการจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขา โดยเสนอแนะว่าควรมีกระบวนการนำหลักไตรสิกขามาพัฒนาการเรียนรู้อย่างจริงจังเกี่ยวกับพุทธธรรมเพื่อให้ครูมีทัศนคติที่ตรงกัน โรงเรียนส่งเสริมบุคลากรและนักเรียนให้ปฏิบัติ ตนเป็นแบบอย่างที่ดีต่อผู้อื่นปัญหา คือ ในโรงเรียนมีความเป็นแบบอย่างที่ดีแต่ขาดการประสานสัมพันธ์กับชุมชนซึ่งสอดคล้องกับของการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาของครูและผู้บริหาร โดยเสนอให้จัดกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์อย่างเป็นกัลยาณมิตรระหว่างครู ผู้บริหาร นักเรียนและ ชุมชน นักเรียนมีความเชื่อมั่นในผลการทำความดี จากการจัดกิจกรรมการพัฒนา ศีล สมาธิ และโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ ข้อเสนอแนะให้ส่งเสริมการฝึกสมาธิ เจริญปัญญาก่อนจะจัดการเรียนการสอน เห็นผลดีของการทำความดีของตน ซึ่งปัญหา คือ การดำเนินการจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขาอย่างขาดความร่วมมืออย่างจริงจัง เนื่องจากหลักการจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขา ควรประสานความในการดำเนินงานจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาในด้านการดำเนินงานจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา

คำสำคัญ : ไตรสิกขา, การจัดการ, การสอน

Abstract

This article is used to manage the learning according to the threefold principles of the students. There are opinions on various issues concerning the executives with sincerity in work. The problem is that teachers have different characteristics and attitudes in teaching and learning management according to the threefold principles. By suggesting that there

should be a process of bringing the threefold principles to develop and to learn and understand about Dharma in order for teachers to have a consistent attitude The school encourages personnel and students to practice He is a good role model for others. The problem is that in schools, there is a good example but lack of coordination with the community which is consistent with the learning management according to the principles of the teacher's teachings and administrators. By proposing to organize activities to connect as a friendly relationship between teachers, administrators, students and communities. Students have confidence in the results of good deeds From regularly organizing precepts, meditation and school activities Suggestions for promoting meditation Charoen Wiset before teaching and learning Saw the good results of their good deeds, which the problem was the implementation of teaching and learning according to the threefold principles still lacking serious cooperation Due to the principle of teaching and learning according to the threefold principles Should coordinate the operation of learning management according to the threefold principles in the operation of learning management according to the threefold principles

Keywords : threefold, management, teaching

บทนำ

การจัดการเรียนรู้เป็นกระบวนการสำคัญในการนำหลักสูตรสู่การปฏิบัติหลักสูตรโรงเรียน ฐานชีวพุทธศักราช 2559 ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 เป็นหลักสูตรที่มีมาตรฐานการเรียนรู้ สมรรถนะสำคัญของผู้เรียนและคุณลักษณะอันพึงประสงค์เป็นเป้าหมายสำคัญสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชนผู้สอนต้องพยายามคัดสรรกระบวนการเรียนรู้ จัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ รวมทั้งปลูกฝังเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์พัฒนาทักษะต่าง ๆ อันเป็นสมรรถนะสำคัญที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียน หลักการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถตามมาตรฐานการเรียนรู้ สมรรถนะสำคัญและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยยึดหลักว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด เชื่อว่าทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ยึดประโยชน์ที่เกิดกับผู้เรียน กระบวนการจัดการเรียนรู้ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนา ตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลและพัฒนาการทางสมอง เน้นให้ความสำคัญทั้งความรู้และคุณธรรม โดยมีกระบวนการเรียนรู้เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนจะต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ ที่หลากหลาย เป็นเครื่องมือที่จะนำพาตนเองไปสู่เป้าหมายของหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับผู้เรียน อาทิ กระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการ กระบวนการสร้างความรู้ กระบวนการคิด กระบวนการทางสังคม กระบวนการเผชิญสถานการณ์และแก้ปัญหากระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง กระบวนการปฏิบัติ ลงมือทำจริง กระบวนการจัดการกระบวนการวิจัย กระบวนการเรียนรู้ การเรียนรู้ของตนเอง กระบวนการพัฒนาลักษณะนิสัย กระบวนการเหล่านี้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนควรได้รับการ ฝึกฝนพัฒนาเพราะจะสามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี บรรลุเป้าหมายของหลักสูตร ดังนั้นผู้สอนจึงจำเป็นต้องศึกษาทำความเข้าใจในกระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อให้สามารถเลือกใช้ในการจัดการกระบวนการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และการออกแบบการจัดการเรียนรู้ผู้สอนต้องศึกษาหลักสูตรสถานศึกษาให้เข้าใจถึงมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ แล้วจึงพิจารณาออกแบบการจัดการเรียนรู้โดยเลือกใช้วิธีสอนและเทคนิคการสอน สื่อ/แหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผล เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพและบรรลุตามมาตรฐานการเรียนรู้ซึ่ง เป็นเป้าหมายที่กำหนดทั้งนี้ได้ใช้การสอนตามหลักไตรสิกขามาบูรณาการเข้ากับการจัดการเรียนรู้เพื่อศึกษาว่ามีกระบวนการมาพัฒนาเข้ากับการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีการศึกษาเอกสารและข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษา ดังนี้

หลักการจัดการเรียนการสอนหลักในการพิจารณาว่า ควรใช้ลักษณะการเรียนการสอนที่เน้นบทบาทของผู้เรียน หรือผู้สอนเป็นบทบาทนำในการเรียนการสอน โดยพิจารณาจากองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ ลักษณะของผู้เรียน บริบทการเรียนรู้และงานเพื่อการเรียนรู้ โดยพิจารณาที่ละตัวแปร 2 ดังนี้

1. ลักษณะของผู้เรียน ถ้าองค์ประกอบด้านอื่น ๆ เท่ากัน พบว่าผู้เรียนที่มีลักษณะต่อไปนี้ ได้แก่ ระดับความรู้เดิม ความถนัดทางการเรียน กลวิธีการเรียนรู้ และความใส่ใจในการเรียนรู้ ถ้ามีมาก ควรใช้วิธีที่ผู้เรียนเป็นผู้นำในการเรียนรู้ แต่ถ้าผู้เรียนมีลักษณะต่อไปนี้คือ มีความวิตกกังวลมาก มีลักษณะ ฟังพ่อบุญนายนอกที่ส่งผลต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลว เช่น การช่วยเหลือจากผู้อื่น ควรใช้วิธี ที่ผู้สอนมีบทบาทนำในการเรียนการสอน

2. บริบทการเรียนรู้ ถ้าองค์ประกอบด้านอื่น ๆ เท่ากันพบว่า หากเวลาสำหรับการเรียนรู้ มีจำกัด เป้าหมายการเรียนรู้มุ่งที่ผลสัมฤทธิ์มากกว่าวิธีการเรียนรู้ ผู้เรียนทุกคนคาดหวังให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนผ่านเกณฑ์ที่กำหนด ควรใช้วิธีที่ผู้สอนมีบทบาทชี้้นำในการเรียนการสอน แต่หากเป้าหมาย การเรียนรู้คือวิธีการเรียนรู้ ควรใช้วิธีที่ผู้เรียนเป็นผู้มีบทบาทนำในการเรียนรู้

3. ภาระงานเพื่อการเรียนรู้ ถ้าองค์ประกอบด้านอื่น ๆ เท่ากันพบว่า หากเป็นภาระงานที่ เน้นการพัฒนาทักษะทางปัญญาในระดับสูงหรือทักษะการแก้ปัญหา ควรให้ผู้เรียนมีบทบาท หากปัญหา มีความซับซ้อนมากผู้สอนควรเข้าไปมีบทบาทชี้แนะช่วยเหลือ หากงานที่มอบหมายอาจทำให้เกิด อันตรายแก่ร่างกาย กระทบต่ออารมณ์ ความรู้สึก หรือต้องใช้สมรรถภาพระดับสูงจำเป็นต้องให้ผู้สอน เข้าไปมีบทบาทชี้้นำในการเรียนการสอน อย่างไรก็ตาม การจัดการเรียนการสอนควรมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเป็นผู้มีบทบาทนำให้มากที่สุด ยกเว้นหากมีข้อจำกัดดังที่กล่าวมาแล้ว ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนได้สร้างความรู้ ความเข้าใจ พัฒนาทักษะและมีความเชื่อมั่นในศักยภาพการเรียนรู้ของตนเอง

การออกแบบสื่อการเรียนการสอนองค์ประกอบการเรียนการสอนหนึ่งที่ต้องคำนึงถึงในการออกแบบการเรียนการสอน คือ สื่อการเรียนการสอน ซึ่งมีอยู่มากมายหลายชนิด ครูไม่จำเป็นต้องสร้างสื่อการเรียนการสอนขึ้นมาใหม่ เพียงแต่ต้องรู้จักพิจารณา คัดเลือก ปรับปรุง และออกแบบการใช้สื่อให้เหมาะสมกับเนื้อหา ผู้เรียนและ บริบทในการเรียนการสอน

ความหมายของสื่อการเรียนการสอน

สื่อการเรียนการสอน คือ วัสดุ อุปกรณ์ ที่ใช้เป็นสื่อกลางหรือเครื่องมือใน การถ่ายทอด ความรู้ไปสู่ผู้เรียน (Heinich:1996)

สื่อการเรียนการสอน คือ เครื่องมือที่ใช้ในการส่งผ่านความรู้จากครูไปยังผู้เรียน โดยเครื่องมือ ต้องมีความสอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย ในการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้เรียน ได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ ใหม่ ๆ และสามารถเข้าใจเนื้อหาของบทเรียนได้มากยิ่งขึ้น(Newby:2002)

สื่อการเรียนการสอน คือ เครื่องมือของการ เรียนรู้ที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจ ความรู้สึก ตลอดจนทักษะและประสบการณ์ไปสู่ผู้เรียน อีกทั้งช่วยสร้างสถานการณ์การเรียนรู้ที่กระตุ้นผู้เรียน ให้เกิดการพัฒนาศักยภาพทางความคิด การสร้าง เสริมคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมให้แก่ผู้เรียน สื่อการเรียนการสอนในยุคปัจจุบันมีอิทธิพลสูงต่อการ กระตุ้นให้ผู้เรียนกลายเป็นผู้แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง(กรม วิชาการ:2545)

นิยามของสื่อการเรียนการสอนดังกล่าวข้างต้นมีความสอดคล้องกันโดยเห็นว่าสื่อการเรียน การสอนคือเครื่องมือในการเรียนรู้ ที่เป็นตัวกลางที่ใช้ส่งผ่านความรู้และประสบการณ์การเรียนรู้จากครูสู่ ผู้เรียน ช่วยให้ผู้เรียนมีความเข้าใจเนื้อหาของบทเรียนมากขึ้น นอกจากนี้สื่อการเรียนการสอนใน ปัจจุบันยัง ได้รับการพัฒนาเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนผู้่นักการเรียนรู้ด้วยตนเอง

ประเภทของสื่อการเรียนการสอน

สื่อการเรียนการสอน สามารถแบ่งเป็นประเภทต่าง ๆ ดังนี้

1. สื่อสิ่งพิมพ์ หมายถึง หนังสือและเอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ โดยใช้หนังสือที่เป็นตัวเขียน หรือตัวพิมพ์ เป็นสื่อเพื่อแสดงความหมาย สื่อสิ่งพิมพ์มีหลายประเภท เช่น เอกสาร หนังสือ ตำรา หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร จุลสาร จดหมาย จดหมายเหตุ บันทึก รายงาน วิทยานิพนธ์ เป็นต้น สื่อ สิ่งพิมพ์นั้นมีประโยชน์คือ สะดวกในการพกพา สื่อสิ่งพิมพ์ เช่น แบบเรียน ตำรา เป็นสื่อที่เป็นรากฐาน สำคัญของการเรียนรู้ เพราะมีกระบวนการในการผลิตอย่างเป็นระบบ ซึ่งเป็นที่เชื่อถือและยอมรับให้เป็น แหล่งข้อมูลความรู้ที่สำคัญ ในปัจจุบันได้มีการใช้สื่อเทคโนโลยีมาใช้แทนสื่อสิ่งพิมพ์มากขึ้น เช่น หนังสือ อิเล็กทรอนิกส์ (e-book) แต่การใช้ประโยชน์ยังต่างกัน

2. สื่อเทคโนโลยี หมายถึง สื่อการเรียนการสอนที่ผลิตขึ้นเพื่อใช้ควบคู่กับเครื่องมือ โสตทัศนวัสดุ หรือ เครื่องมือที่เป็นเทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น แดบบันทึกภาพพร้อมเสียง (วีดิทัศน์) สไลด์ แดบบันทึกเสียง สื่อคอมพิวเตอร์ช่วยสอน นอกจากนี้สื่อเทคโนโลยียังหมายรวมถึงกระบวนการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการนำ เทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน สื่อเทคโนโลยีที่สำคัญและเป็นที่ยอมรับ ในปัจจุบันคือ สื่อคอมพิวเตอร์ เนื่องจากสื่อคอมพิวเตอร์สามารถตอบสนองความต้องการการเรียนรู้ของ ผู้เรียนแต่ละคนได้ อย่างรวดเร็วและค่อนข้างมีประสิทธิภาพ การใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อการเรียนการสอน ต้องใช้คอมพิวเตอร์เป็น อุปกรณ์หลักในการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ต ผู้เรียนสามารถหาความรู้ผ่าน อินเทอร์เน็ตได้อย่างรวดเร็วและเรียนรู้ ด้วยตัวเองนอกห้องเรียน

3. สื่ออื่น ๆ นอกจากสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อเทคโนโลยีแล้ว ยังมีสื่ออื่น ๆ ที่ส่งเสริมการเรียนการสอน ซึ่งมีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าสื่อ 2 ประเภทดังกล่าวข้างต้น ได้แก่

1) สื่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติหรือสภาพที่ อยู่รอบตัวผู้เรียน เช่น พืชผัก ผลไม้ สัตว์ชนิดต่าง ๆ ปรากฏการณ์แผ่นดินไหว สภาพดินฟ้าอากาศ ห้องเรียน ห้องปฏิบัติการ แหล่งวิทยาการหรือแหล่งการเรียนรู้ ห้องสมุด ชุมชน สังคม วัฒนธรรม เป็นต้น จะเห็นว่าสื่อในกลุ่มนี้ได้รวมเอาสิ่งที่เรียกว่าแหล่งเรียนรู้และ บุคคลที่เป็นภูมิปัญญาไว้ด้วยกัน การนำสื่อธรรมชาติมาใช้ในการจัดการเรียน การสอนนั้นทำให้ผู้เรียน ได้รับประสบการณ์ตรง ทำให้เกิดการจดจำได้เป็นอย่างดี เช่น เมื่อครูสอนเรื่อง ธรรมชาติ ครูอาจนำ ตัวอย่างใบไม้ ดอกไม้ ก้อนหินมาใช้เป็นสื่อการเรียนการสอนในห้องเรียน สิ่งเหล่านั้นเป็น สิ่งที่ผู้เรียนจับ ต้องได้จึงช่วยเพิ่มความเข้าใจต่อเนื้อหาของเรื่องที่สอนได้อย่างชัดเจน

2) สื่อกิจกรรมหรือกระบวนการ หมายถึง สื่อที่อยู่ในรูปแบบของการนำเสนอ ซึ่งต้อง อาศัยกิจกรรม หรือกระบวนการเป็นตัวกลางในการนำเสนอความรู้และประสบการณ์ ดังนั้นจึงเรียกสื่อ ประเภทนี้ว่า สื่อ ประเภทวิธีการ เช่น การบรรยาย การอภิปราย การสาธิต กิจกรรมการแก้ปัญหา การเล่นเกม การฝึกฝน การ นำเสนองาน และการเรียนเสริมนอกเวลา ครูสามารถใช้สื่อกิจกรรมแต่ละประเภทมาใช้ร่วมกันได้ในหนึ่งคาบ เรียน ตามความเหมาะสม ของเนื้อหาของบทเรียน และขนาดของกลุ่มผู้เรียน เช่นกลุ่มผู้เรียนที่มีขนาดเล็ก และผู้เรียนกล้าโต้ตอบ กับครู การใช้สื่อกิจกรรมแบบร่วมมือและแก้ปัญหานั้นค่อนข้างเหมาะสมกับกลุ่มผู้เรียน

ในลักษณะนี้ สำหรับกิจกรรมประเภทที่ครูเป็นผู้นำเสนอความรู้ และสาธิตความรู้ต่าง ๆ เหมาะกับกลุ่มผู้เรียน ที่มี ขนาดใหญ่ เป็นต้น

3) สื่อวัสดุ เครื่องมือและอุปกรณ์ หมายถึง สื่อรูปธรรมที่ผู้เรียนสามารถจับต้องได้ และสามารถมีปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียน สื่อเหล่านี้เป็นตัวกลางที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้ใหม่และให้ ประสบการณ์การเรียนรู้ต่อผู้เรียน ตัวอย่างของสื่อวัสดุ เช่น หุ่นจำลอง แผนภูมิ สถิติ กราฟ เป็นต้น สื่อที่เป็นเครื่องมือและอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จำเป็นในการปฏิบัติงาน เช่น อุปกรณ์ทดลองทางวิทยาศาสตร์ อุปกรณ์ในการปลูกต้นไม้ เครื่องครัว อุปกรณ์ การกีฬา เป็นต้น กระบวนการออกแบบสื่อการเรียนการสอน

การวัดผลการเรียนรู้

การวัดผล หมายถึง การดำเนินงานเพื่อให้ได้ข้อมูลซึ่งเกี่ยวกับผลงาน (product) ที่เกิดจาก การเรียนรู้ และการปฏิบัติงาน (performance) ของผู้เรียน โดยอาศัยเครื่องมือการรวบรวมข้อมูล เช่น แบบทดสอบ แบบ สัมภาษณ์ ชิ้นงานของผู้เรียน แบบรายงานตนเอง เป็นต้น การวัดผลการเรียนรู้ต้อง คำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1. คุณลักษณะสำคัญของเครื่องมือ เครื่องมือการวัดผลที่ดีควรมีลักษณะ 3 ประการ คือ ความตรง (validity) ความเชื่อมั่น (reliability) และการนำไปใช้ (practicality)

2. ความตรง (validity) เป็นคุณลักษณะของเครื่องมือที่สามารถวัดในสิ่งที่ต้องการวัดได้ ถูกต้อง แม่นยำไม่ผิดพลาด ความตรงมีหลายประเภท ได้แก่

1) ความตรงตามจุดประสงค์ของการวัด (objective-validity) หมายถึง คุณภาพ ของเครื่องมือที่สามารถวัดได้ตรงตามจุดประสงค์ของการวัดและครอบคลุมจุดประสงค์ของการวัดที่ระบุ ไว้

2) ความตรงตามเนื้อหา (content validity) หมายถึง คุณภาพของเครื่องมือที่ สามารถวัดได้ตรงและครอบคลุมขอบเขตของสิ่งที่ต้องการวัด

3) ความตรงตามเกณฑ์ (criterion validity) หมายถึง คุณภาพของเครื่องมือใน การทำนายความสามารถของผู้เรียนว่ามีความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติในระดับที่เกณฑ์กำหนดไว้เพียงใด เครื่องมือวัดผลบางชนิดต้องการความตรงตามเกณฑ์ เช่น แบบวัดความถนัดของผู้เรียนซึ่งใช้ในการ วัดความสามารถในการเรียนรู้สาระในวิชาชีพเฉพาะทางที่จะเรียนในมหาวิทยาลัย จำเป็นต้องมี ความตรงตามเกณฑ์เพื่อใช้ทำนายความสำเร็จหรือผลการเรียนรู้ของผู้เรียนในมหาวิทยาลัยได้จริงหรือไม่

4) ความตรงตามภาวะสันนิษฐาน (construct validity) หมายถึง ความสามารถ ของเครื่องมือที่สามารถวัดคุณลักษณะของพฤติกรรมที่ได้อธิบายไว้หรือเป็นไปตามสมมติฐานหรือภาวะ

สันนิษฐานที่กำหนดไว้ ภาวะสันนิษฐาน หมายถึงลักษณะเฉพาะที่สันนิษฐานจากพฤติกรรมของมนุษย์ เช่น แบบวัดความสามารถในการอ่าน สามารถวัดได้ครอบคลุม ตัวบ่งชี้หรือลักษณะเฉพาะที่แสดงพฤติกรรม หรือความสามารถในการอ่านได้อย่างครอบคลุมเพียงใด เครื่องมือวัดที่มีคุณลักษณะด้านความตรงจะทำให้ สามารถวัดข้อมูลเกี่ยวกับผลการเรียนรู้ ของผู้เรียนได้อย่างครอบคลุม น่าเชื่อถือ ซึ่งเป็น ประโยชน์ต่อการ พิจารณาตัดสินเกี่ยวกับการเรียนการสอน ได้อย่างมั่นใจ

1. ความเชื่อมั่น (reliability) เป็นคุณภาพของเครื่องมือในการวัดในสิ่งเดียวกันได้ผล อย่างเดียวกัน หรือความคงเส้นคงวาของผลที่ได้จากการวัด ไม่ว่าจะทำการวัดเมื่อใดก็ตาม ความเที่ยง ของเครื่องมือจะทำให้ ข้อมูลที่ได้จากการวัดสามารถนำไปใช้ประมาณความสามารถที่แท้จริงของผู้เรียนได้

2. การนำไปใช้ (practicality) เป็นคุณภาพของเครื่องมือที่พิจารณาจากค่าใช้จ่ายและ เวลาที่ใช้ ตลอดจนความสะดวกในการใช้ การพัฒนาเครื่องมือวัดผลให้มีคุณภาพนั้นจำเป็นต้องอาศัย ทรัพยากรและ เวลา หากต้องใช้เครื่องมือหลากหลายประเภทเพื่อให้ได้ข้อมูลอย่างรอบด้านยิ่งต้องอาศัย ทรัพยากรและเวลา มากยิ่งขึ้น ดังนั้นการรู้จักตัดสินใจเลือกใช้เครื่องมือที่มีความเหมาะสมกับสิ่งที่ ต้องการวัดให้สอดคล้องกับ ทรัพยากรและเวลาที่มียู่งจำกัดย่อมจะเหมาะสมมากกว่า ดังนั้นประเด็นการ น ไปใช้จึงเป็นสิ่งที่นัก ออกแบบการเรียนการสอนควรคำนึงถึง

ข้อมูลที่ได้จากการวัด สามารถแบ่งตามลักษณะของข้อมูลออกเป็นข้อมูลเชิงปริมาณ และข้อมูลเชิง คุณลักษณะ ข้อมูลเชิงปริมาณมักจะกำหนดเป็นจำนวนและตัวเลข เช่น มาลีทำ แบบทดสอบคณิตศาสตร์ได้ 8 คะแนน จากคะแนนเต็ม 10 คะแนน วิ่งได้ระยะทาง 100 เมตร ใน เวลา 15 วินาที ข้อมูลเชิงคุณลักษณะมักจะ กำหนดในรูปของข้อมูลเชิงบรรยายสภาพ เช่น มาลีแบ่งปันของเล่นและเครื่องเขียนให้กับเพื่อนในห้องเรียน ข้อมูลที่รวบรวมได้จากการวัดดังกล่าวยังไม่มีความหมายใน เชิงการประเมินผล ชนิดของเครื่องมือ เครื่องมือ สำหรับรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียนมีหลากหลาย ประเภท ทั้งนี้ก็ออกแบบการเรียนการสอนควรพิจารณา เลือกใช้ให้สอดคล้องกับจุดประสงค์และสิ่งที่ ต้องการวัด ดังนี้

1. ตัวอย่างชิ้นงาน (work samples) ตัวอย่างชิ้นงานเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการทำงาน ของผู้เรียนใน สภาพการเรียนการสอนปกติ เป็นสิ่งที่มีความสำคัญเพราะเป็นหลักฐาน ร่องรอยที่บ่งชี้ ผลการเรียนรู้ของ ผู้เรียนตามสภาพที่แท้จริง ผู้สอนสามารถใช้ชิ้นงานของผู้เรียนวัดทั้งด้านผลผลิต (product) และการปฏิบัติงาน (performance) ตัวอย่างที่เป็นผลผลิต ได้แก่ ผลงานเขียนต่าง ๆ รายงานการทำโครงการ การสร้าง แบบจำลอง ผลงานประดิษฐ์คิดค้น และงานสร้างสรรค์ในงานศิลปะ ต่าง ๆ เป็นต้น ตัวอย่างที่เป็นการ ปฏิบัติงาน ได้แก่ การแสดง การทดลอง การแข่งขัน การเล่นเกม การสื่อสาร เป็นต้น จุดเด่นของการใช้ชิ้นงาน เหล่านี้ในการประเมินผล คือ สะท้อนสภาพความเป็นจริง ให้ใกล้เคียงกับสภาพปกติ ผู้เรียนไม่รู้สึกรีดและ กดดัน ดังนั้นจึงเป็นข้อมูลที่สามารถวัดความสามารถที่ แท้จริง หรือพฤติกรรมการแสดงออกที่ใกล้เคียงความ จริงได้ดีกว่า เราสามารถใช้ข้อมูลจากชิ้นงานในวิชา ต่าง ๆ เช่น ผลงานการแต่งกลอน การเขียนจดหมาย การ เรียงความ การแต่งเรื่องสั้น ในวิชาภาษาไทย ผลงานการประดิษฐ์ การปั้น การวาด การเล่นเกม การแสดง ละคร การพอร่าในวิชาทัศนศิลป์ ผลงานจากโครงการต่าง ๆ ในวิชาวิทยาศาสตร์และสังคมศึกษา เป็นต้น

2. แบบทดสอบปากเปล่า (oral test) เป็นเครื่องมือที่มักใช้ร่วมกับการใช้แบบทดสอบ ที่ใช้การเขียน เช่น การทดสอบปากเปล่าภายหลังการสอบข้อเขียน การสอบปากเปล่าจะเป็นหนทางที่ผู้เรียน สามารถชี้แจง ให้ความกระจ่างชัดในสิ่งที่ตนเองเขียนไว้ในแบบทดสอบได้ดีขึ้น ผู้สอนสามารถเลือกใช้การ ทดสอบปากเปล่า แทนการสอบข้อเขียนหรือเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเป็นผู้เลือกใช้วิธีการนี้ ในกรณีที่ผู้เรียน ไม่มีทักษะการเขียนแต่มี ความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่เรียน เช่น การทดสอบในเด็กระดับอนุบาล เพื่อให้ได้ คะแนนที่วัดความรู้ความเข้าใจ

ที่แท้จริงไม่ใช่ทักษะการเขียนของผู้เรียน การใช้แบบทดสอบปากเปล่า ต้องสอบเป็นรายบุคคลจึงใช้เวลามาก และอาจมีข้อโต้แย้งในด้านความเชื่อมั่นของการวัด จึงควรกำหนด เกณฑ์ที่ชัดเจนในการให้คะแนน

3. แบบสังเกตอย่างมีระบบ (systematic-observation) โดยปกติผู้สอนใช้วิธีการ สังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนในระหว่างการเรียนการสอนเพื่อตรวจสอบความเข้าใจของผู้เรียนและ พฤติกรรมการเรียน แต่การสังเกตที่ผู้สอนทำไม่ใช่การสังเกตอย่างเป็นระบบในมุมมองของการวัดผล ดังนั้นผู้สอนควรกำหนดเกณฑ์ในการสังเกตอย่างมีจุดประสงค์ชัดเจนเพื่อสังเกตผู้เรียนอย่างเป็นระบบ และบันทึกผลการปฏิบัติงานของผู้เรียน เช่น ต้องการประเมินผลกระบวนการทำงานกลุ่มของผู้เรียน ในขณะที่ทำโครงการ ผู้สอนกำหนดสิ่งที่ต้องการสังเกตในการทำงานกลุ่มประกอบด้วย การวางแผนงาน การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบของสมาชิกในกลุ่ม การทำงานที่ได้รับมอบหมายตามแผนที่กำหนดไว้ การช่วยเหลือซึ่งกันและกันของสมาชิก จากนั้นครูสร้างแบบบันทึกการสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียน และระยะเวลาในการสังเกต โดยข้อมูลที่ได้จากการสังเกตมีทั้งข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ การบันทึกความถี่ของพฤติกรรมที่เกิดขึ้น และข้อมูลเชิงคุณลักษณะ ได้แก่ การบรรยายพฤติกรรมที่สังเกตเห็น ข้อมูลที่ รวบรวมได้นี้จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาและปรับปรุงพฤติกรรมการทำงานกลุ่มของผู้เรียนอย่างยิ่ง

4. แบบสัมภาษณ์ (interviews) เป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลซึ่งใช้ในการวัดผลทั้งใน ด้านผล การเรียนรู้ (product) และการปฏิบัติงาน (performance) แบบสัมภาษณ์ที่ใช้โดยทั่วไป แบ่งได้ เป็นแบบ สัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและแบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง ผู้สอนควรใช้แบบสัมภาษณ์ แบบมีโครงสร้าง เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของผู้เรียนตามประเด็นที่สนใจ การสัมภาษณ์ แบบเจาะลึกจะช่วยให้ ได้รายละเอียดข้อเท็จจริงจากผู้เรียนซึ่งไม่สามารถพบได้จากการสังเกต

5. แบบสอบถาม (questionnaires) เป็นเครื่องมือที่เหมาะสมกับการรวบรวมข้อมูลจากผู้เรียน กลุ่มใหญ่ ใช้สำหรับการวัดความคิดเห็น ความรู้สึกของผู้เรียน หรือการวัดพฤติกรรมของผู้เรียนในบาง สถานการณ์ เช่น การวัดเจตคติของผู้เรียนที่มีต่อวิชาคณิตศาสตร์ การวัดพฤติกรรมการเรียนของผู้เรียน เป็นต้น การสร้าง แบบสอบถามให้มีคุณภาพต้องกำหนดโครงสร้างของแบบสอบถามให้ครอบคลุมสิ่งที่จะวัด กำหนดตัวบ่งชี้ พฤติกรรมตามกรอบโครงสร้างอย่างชัดเจน การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง การเลือกใช้สถิติ ในการวิเคราะห์ข้อมูล เป็นต้น

6. แบบตรวจสอบรายการและแบบจัดลำดับ (checklists and rating scales) เป็นเครื่องมือที่เหมาะสม สำหรับการวัดพฤติกรรมของผู้เรียนและจัดลำดับความถี่หรือคุณภาพของการแสดง พฤติกรรมของผู้เรียนอย่างเป็นระบบ

7. แบบตรวจสอบรายการ (checklists) เป็นแบบประเมินที่ประกอบด้วยรายการพฤติกรรม ของผู้เรียนที่ต้องการบันทึกหรือรวบรวม ดังนั้นในการพัฒนาแบบตรวจสอบรายการสิ่งแรกที่ต้องพิจารณา คือ การ กำหนดพฤติกรรมที่ชัดเจนและเฉพาะเจาะจง พิจารณาว่าความครอบคลุมและความพอเพียง ของพฤติกรรมที่กำหนดนั้นสามารถวัดพฤติกรรมที่ต้องการได้จริงหรือไม่ ตัวอย่าง ได้แก่ แบบวัดความ ร่วมมือและการมีส่วนร่วม ในกิจกรรมกลุ่มของนักเรียนระดับประถมศึกษา แบบวัดกระบวนการปฏิบัติการ ทดลองวิทยาศาสตร์ของ นักเรียนระดับมัธยมศึกษา เป็นต้น

8. แบบจัดอันดับ (rating scales) เป็นเครื่องมือที่นิยมใช้ในการวัดด้านเจตคติ แต่ก็มีผู้ประยุกต์ ไปใช้ในการวัดด้านความรู้ และด้านทักษะพอ ๆ กับการวัดด้านเจตคติ ลักษณะสำคัญของแบบทดสอบ แบบจัดอันดับคือ มีการจัดช่วงการแสดงผลการออกมาเป็นหลายระดับให้เลือก การสร้างแบบทดสอบ แบบจัดอันดับสามารถสร้างได้ง่าย ไม่มีความยุ่งยาก และเป็นเครื่องมือที่สามารถใช้สนองจุดประสงค์ได้ หลายประการจึงเป็นที่นิยมใช้อย่างแพร่หลาย

9. แบบรายงานตนเอง (self-reports) เป็นเครื่องมือที่ใช้รวบรวมข้อมูลด้านพฤติกรรม และการปฏิบัติงานของผู้เรียน โดยผู้เรียนเป็นผู้รวบรวมและนำเสนอข้อมูลการประเมินตนเองทั้งในด้าน ความคิดเห็น และกระบวนการทำงาน ซึ่งช่วยให้ผู้สอนสามารถประเมินพฤติกรรมและการปฏิบัติงานของ ผู้เรียนได้ชัดเจน และครอบคลุมมากขึ้น แบบรายงานตนเองสามารถจัดทำในรูปแบบบันทึกประจำวันหรือ บันทึกเหตุการณ์สำคัญ (diaries or log) บันทึกตามลำดับพฤติกรรมของผู้เรียน (self-report scale) เป็นแบบบันทึกซึ่งผู้เรียนเป็นผู้เลือกพฤติกรรมหรือทัศนคติที่ตรงกับผู้เรียนในการบันทึก

10. แบบประเมินการปฏิบัติเชิงคุณภาพ (rubric) เป็นเครื่องมือการประเมินประเภทเกณฑ์ ใช้สำหรับประเมินความสามารถในการปฏิบัติงานและผลงานของผู้เรียนเพื่อบอกระดับคุณภาพ การประเมิน รูปแบบนี้ประกอบด้วยองค์ประกอบของสิ่งที่ต้องการประเมินหลายองค์ประกอบ เช่น การประเมินการ รายงานผล โครงานของนักเรียน มีองค์ประกอบที่ต้องการประเมิน 3 ด้าน ได้แก่ เนื้อหา การจัดแสดง ผลงาน และการรายงาน เกณฑ์ในการประเมินมีระดับคุณภาพหลายระดับ ตั้งแต่ระดับดีมากที่สุดไปจนถึง ระดับปรับปรุง ในแต่ละระดับคุณภาพจะมีคำบรรยายที่ละเอียดเกี่ยวกับคุณลักษณะขององค์ประกอบที่ ต้องการประเมิน ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์คุณภาพของสิ่งที่ประเมิน การตัดสินใจว่าจะเลือกเครื่องมือแบบใดในการวัดผลการเรียน ผู้ออกแบบการเรียนการสอน ควรคำนึงถึงจุดประสงค์ของการเรียนรู้ ความคุ้มค่าทั้งด้านเวลาและค่าใช้จ่าย

การประเมินผล หมายถึง การตีความข้อมูลที่ได้จากการวัด เช่น ในการวัดผลสัมฤทธิ์การเรียน ของผู้เรียนคนหนึ่งได้คะแนนร้อยละ 69 ถ้าคะแนนเฉลี่ยของผู้เรียนในห้องคือร้อยละ 82 ก็แสดงว่า ผู้เรียนคนนี้ทำคะแนนได้ดีต่ำกว่าเกณฑ์เฉลี่ย หากคะแนนเฉลี่ยในกลุ่มได้ร้อยละ 44 ก็แสดงว่าผู้เรียนคนนี้ อยู่ในระดับดีเยี่ยม จะเห็นว่าโดยตัวของคะแนนเองไม่ได้มีความหมายอะไร หรือแสดงความหมาย น้อยมาก จนกว่าจะนำคะแนนนั้น มาตีความโดยเปรียบเทียบกับเกณฑ์อะไรสักอย่างซึ่งเป็นที่รับรู้หรือ ยอมรับกัน เกณฑ์การประเมินผลการเรียนรู้ แบ่งได้ 2 เกณฑ์ คือ

1. อิงกลุ่ม (norm-referenced assessment) หมายถึง การประเมินผลของบุคคลโดย เปรียบเทียบกับบุคคลอื่นที่เรียนอยู่ในกลุ่มเดียวกัน ทำได้โดยการนำคะแนนของผู้เรียนรายบุคคล เปรียบเทียบกับคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มซึ่งใช้เครื่องมือวัดชุดเดียวกัน เพื่อพิจารณาว่าบุคคลนั้นอยู่ในระดับ ไດของกลุ่ม กลุ่มที่นำมาใช้ในการเปรียบเทียบหรือกลุ่มอ้างอิง เรียกว่ากลุ่มปกติวิสัย (norm group) อาจจะเป็นกลุ่มภายใน เช่น ผู้เรียนในชั้นเดียวกัน หรือกลุ่มภายนอก เช่น กลุ่มปกติวิสัยของแบบทดสอบ มาตรฐาน เป็นต้นโดยปกติคะแนนที่ผู้เรียนแต่ละคน ได้รับจะแสดงในรูปของคะแนนดิบ เกรด ร้อยละ เปอร์เซ็นไทล์ เป็นต้น เมื่อนำคะแนนที่ผู้เรียนแต่ละคนได้รับมาไปเปรียบเทียบกับคะแนนของกลุ่ม ซึ่งได้แก่ คะแนนเฉลี่ย (mean) ค่ากลาง (median) หรือ ฐาน

นิยม (modal score) จะทำให้คะแนนที่ผู้เรียนแต่ละคนได้รับมีความหมายมากขึ้น เพราะสามารถตีความหมายของคะแนนที่ผู้เรียนได้รับ

2. อิงเกณฑ์ (criteria-referenced assessment) หมายถึง การตัดสินผลการวัดโดยเปรียบเทียบ กับเกณฑ์ตามจุดประสงค์ของการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ ทำได้โดยการนำคะแนนที่ผู้เรียนได้รับเปรียบเทียบกับความสำเร็จของงานซึ่งกำหนดขึ้น เช่น ผู้เรียนคนหนึ่งสอบวิชาเรียงความได้ร้อยละ 61 เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ซึ่งเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป อาจจะไม่น่าพอใจมากนัก เพราะตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ร้อยละ 61 อยู่ในระดับ C ระดับที่น่าพอใจ สำหรับการเขียนเรียงความควรเป็น C+ ขึ้นไป หรือได้คะแนน ตั้งแต่ร้อยละ 65 เป็นต้น การอิงเกณฑ์เป็นการประเมินผลที่นิยมใช้กับการเรียนแบบรอบรู้ (mastery learning) เช่น ในการเรียนโดยใช้ชุดการเรียน (programmed instruction) หรือโมดูล (module) ซึ่งผู้เรียนจำเป็นต้องผ่านเกณฑ์ประเมินในแต่ละขั้นที่กำหนดไว้จึงจะสามารถข้ามไปเรียนบทเรียนชุดต่อไป ได้ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าผู้เรียนจะมีความรู้ที่เพียงพอเป็นฐานการเรียนในเรื่องต่อไปหรือการเรียน ในระดับที่สูงขึ้นให้ประสบความสำเร็จได้ การประเมินการเรียนรู้ที่เป็นแนวคิดใหม่ที่นอกเหนือจากการประเมินที่กล่าวแล้ว คือแนวคิดที่เห็นว่าการเรียนการสอนและการสอบต้องอยู่ในกระบวนการที่สัมพันธ์เชื่อมโยงไปด้วยกัน ดังนั้นจึงได้มี วิธีการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนที่เรียกว่า การประเมินตามสภาพจริง และการประเมินด้วยแฟ้ม สะสมงาน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

รูปแบบการสอนแบบไตรสิกขา

การศึกษาหลายท่านได้ให้รูปแบบการสอนแบบไตรสิกขา ไว้ดังต่อไปนี้ การสอนแบบไตรสิกขา คือ การสอนโดยผ่านขั้นตอน ใน การศึกษา 3 ขั้นดังนี้

1. ขั้นศีล หมายถึง ขั้นที่ผู้เรียนต้องควบคุมตนเองให้อยู่ในระเบียบวินัยทั้งทางกาย และวาจา ให้อยู่ในสภาพเรียบร้อยเป็นปกติร่างกายพร้อมที่จะเรียนเสมอ
2. ขั้นสมาธิ หมายถึง ขั้นที่ผู้เรียนต้องรวบรวมจิตใจ ความคิดให้แน่วแน่เป็นจุดเดียว ไม่ซัดส่ายไปสู่เรื่องอื่น สิ่งอื่น นอกห้องเรียน นอกเรื่องที่เรียน ไม่คิดตรึกตรอง วิดกกังวลถึงเรื่องอื่น ๆ ที่จะทำให้สมองไม่ปลอดโปร่ง ผู้เรียนต้องตัดสิ่งรบกวนอื่น ๆ (ปลิโพธ) ออกจากความคิด จิตใจ
3. ขั้นปัญญา หมายถึง ขั้นที่ผู้เรียนใช้สมาธิ พลังความมีจิตใจแน่วแน่ทำความเข้าใจ ปัญหา แก้ไข ปัญหาจนเกิดความรู้แจ้ง เข้าใจแก้ปัญหาได้เกิดการเรียนรู้ เกิดปัญญาขึ้นในตนเองมี มโนทัศน์ ในเรื่องนั้นได้ถูกต้องตามที่เป็นจริง

การสอนแบบไตรสิกขามีความเชื่อว่า คนที่จะมีปัญหาและเกิดปัญญาวิสุทธิขึ้น ย่อมเกิดจากมี กำลัง (พลัง) จิตใจ กำลังความคิดที่แน่วแน่ไม่หวั่นไหวซัดส่ายวอกแวกต้องเพ่งพินิจ คิดตรองในเรื่องเดียว คน ที่จะมีกำลังความคิดรวมเป็นจุดเดียวแน่วแน่ (สมาธิ) ไม่ให้หวั่นไหวซัดส่ายได้ก็ต่อเมื่อร่างกายอยู่ในสภาพปกติ ให้อายุยืนยาว สงบเรียบร้อย มีระเบียบวินัย (มีศีล) นั่นคือ ถ้าผู้เรียนฝึกควบคุมสภาพทางกายให้อยู่ในระเบียบวินัย เรียบร้อยก็จะช่วยให้จิตใจสงบไม่ฟุ้งซ่านหวั่นไหวไปนอกเรื่องนอกห้องเรียน ซึ่งจะช่วยให้มีกำลังความคิด คมกล้า สามารถแก้ปัญหาทำความเข้าใจ ปัญหาได้ ทำให้เกิดปัญญา มีความรู้แจ้ง เรื่องนั้น ๆ (ปัญญา) ได้ด้วยตนเองประจักษ์ด้วยตนเองไม่ใช่เพียงแต่รู้หรือทราบจากการบอกเล่าให้ฟังเท่านั้น

ได้สร้างรูปแบบการสอนแบบไตรสิกขาไว้ดังนี้ การสอนแบบไตรสิกขา ได้แก่ การสอนที่ผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติตนอย่างระมัดระวังทั้งทางกาย วาจา ใจแล้ว พิจารณาผลของการปฏิบัติของตนจนกำหนดข้อควบคุมประพฤติทางกาย วาจา (ศีล) ของตนได้วิธีสอนมีขั้นที่ผู้เรียนต้องปฏิบัติ 3 ขั้น ดังนี้

1. ศีลสิกขา คือ การสำรวมกาย วาจา ให้ถูกต้องต่อมารยาทสังคม กรอบของศีลธรรม ทั้งนี้โดยการควบคุมตนเอง เมื่อกาย วาจา อยู่ในศีลแล้วจิตจะประณีตมั่นคงขึ้น
2. จิตสิกขา คือ การแกจิตใจให้มั่นคง ไม่คล้อยตามความต้องการที่จะทำชั่ว ของตน จิต ที่เกิดแล้วจะสามารถพิจารณาธรรมได้ตรงกับสภาพที่เป็นจริง มีความมั่นคง ผ่องใสมี สมาธิและมีศีล มั่นคงขึ้น
3. ปัญญาสิกขา คือ การเฝ้าสังเกตร่างกาย ความรู้สึก ความคิด (โดยสรุปคือ ขั้นที่ 5) ของตนเอง ในขณะที่จิตเป็นสมาธิว่าต่างก็ไม่เที่ยง ทนทานอยู่ไม่ได้ ไม่มีตัวตนสำหรับ การยึดมั่น แล้วนำมาเป็นหลักในการปฏิบัติตนเองอย่างเหมาะสมต่อสถานการณ์โดยไม่ก่อทุกข์หรือ

สรุป

บทความนี้ใช้จัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาของนักเรียนขั้นตอนการจัดการเรียนการสอน มีความคิดเห็นในประเด็นต่าง ๆ เกี่ยวกับผู้บริหารมีความจริงจังในการทำงานปัญหา คือ ครูมีลักษณะและทัศนคติที่ต่างกันในการจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขา โดยเสนอแนะว่าควรมีกระบวนการนำหลักไตรสิกขามาพัฒนาการเรียนรู้อีกเข้าใจเกี่ยวกับพุทธธรรมเพื่อให้ครูมีทัศนคติที่ตรงกัน โรงเรียนส่งเสริมบุคลากรและนักเรียนให้ปฏิบัติ ตนเป็นแบบอย่างที่ดีต่อผู้อื่นปัญหา คือ ในโรงเรียนมีความเป็นแบบอย่างที่ดีแต่ขาดการประสานสัมพันธ์กับชุมชนซึ่งสอดคล้องกับของการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาของครูและผู้บริหาร โดยเสนอให้จัดกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์อย่างเป็นกัลยาณมิตรระหว่างครู ผู้บริหาร นักเรียนและ ชุมชน นักเรียนมีความเชื่อมั่นในผลการกระทำที่ดี จากการจัดกิจกรรมการพัฒนา ศีล สมาธิ และโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอขอเสนอแนะให้ส่งเสริมการฝึกสมาธิ เจริญปัญญาก่อนจะจัดการเรียนการสอน เห็นผลดีของการกระทำที่ดีของตน ซึ่งปัญหา คือ การดำเนินการจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขายังขาดความร่วมมืออย่างจริงจังเนื่องจากหลักการจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขา ควรประสานความในการดำเนินงานจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาในด้านการดำเนินงานจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา

บรรณานุกรม

Heinich, R., Molenda, M., Russell, J. and Smaldino. (1996). **S. Instructional media and technologies for learning.** (6" ed.). Upper Sadle River, NJ: Merrill, Prentice-Hall. 1996.

Newby, LK., et al.. (2002)“Early statin initiation and outcomes in patients with acute coronary syndromes”. JAMA.

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.(2545). หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2. พุทธศักราช 2545.กรุงเทพมหานคร : องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).

การบริหารการศึกษาเชิงสร้างสรรค์ตามวิถีพุทธ

Education Administration Creative as Buddhism

พระครูอุทัยธรรมมานุกูล (สามารถ อธิญาโณ)

PhrakhruUthaiThammaNuKun

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkomrajavidyalaya University

E-mail: samasthai2245@gmail.com

(Received : 15 June 2023 ; Edit : 24 June 2023 ; accepted : 27 June 2023)

บทคัดย่อ

ความคิดสร้างสรรค์เป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงคุณภาพของมนุษย์ และครูต้องพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการพัฒนาสามารถคิดในสิ่งที่แปลกใหม่ การคิดริเริ่ม หรือการคิดค้นแบบ มีประโยชน์และนำไปใช้พัฒนาคุณภาพชีวิตได้ เทคนิคที่ดีในการพัฒนาการคิดสร้างสรรค์ในสถานศึกษา เป็นการคิดอย่างมีประสิทธิภาพ นำไปสู่การปรับปรุง พัฒนาสถาบัน ให้มีความก้าวหน้า ทันเหตุการณ์ การศึกษาอย่างสร้างสรรค์ เป็นความสามารถในการสังเคราะห์ ความสามารถในการวิเคราะห์ ความสามารถในทางปฏิบัติ โดยการนำหลักธรรมมาใช้ประกอบในการนำไปใช้ จะพัฒนาทักษะการแก้ไขปัญหา จะเห็นได้ว่า ผลรวมของความสุขนั้นก็คือ การสร้างบุคลากรให้มีความสุขตามแนวทางพระพุทธศาสนานั้นเอง

คำสำคัญ : การบริหารการศึกษา, เชิงสร้างสรรค์, วิถีพุทธ

Abstract

Creative thinking is a Indicates of quality human. Teachers must to develop learners. The aim of creative thinking is to get new ideas, initiative ideas or prototypes, useful to improve the quality of life. There are several techniques to develop creativity in schools the effective seven-step thinking. The direction to use in decision making, institute management. Creative education is synthetic ability, analytical ability, and practical ability. Bringing Main Principle of Dharma to develop and modify. It can be seen that the sum of the happy is creating a happy personnel according to Buddhism.

Keywords: education management, creative, Buddhism

บทนำ

การจัดการศึกษาอย่างสร้างสรรค์ (Creative Education) ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการขับเคลื่อนให้ประเทศไทยก้าวไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ได้การจัดการศึกษาอย่างสร้างสรรค์ ขึ้นอยู่กับกระบวนการสำคัญคือ “ความคิดสร้างสรรค์” “การศึกษา” มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการผลิตบุคลากรของประเทศ หากประเทศตั้งเป้าหมายในการก้าวไปสู่ทิศทางใด ก็จะต้องย้อนกลับมาที่การจัดการศึกษาของประเทศนั้น ๆ ทั้งในด้านของหลักสูตร แนวทางการจัดการเรียนการสอน และการวัดและประเมินผล ในปัจจุบัน สังคมไทยกำลังต่อสู้อยู่ในโลกยุคไร้พรมแดน และเศรษฐกิจเสรีทุนนิยมอย่างเต็มรูปแบบ แนวทางการจัดการศึกษาของประเทศไทยที่ผ่านมาจึงมุ่งเน้นการผลิตบุคลากร เพื่อป้อนเข้าสู่สังคม และสอดคล้องกับความต้องการทางด้านการผลิตเป็นสำคัญ ซึ่งส่งผลกระทบต่อทางด้านเศรษฐกิจและสังคมตามมาหลายประการ ไม่ว่าจะเป็น ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาการว่างงาน ปัญหาชุมชนแออัด ปัญหาการย้ายถิ่นฐานของประชากรจากภาคชนบทสู่เมือง และปัญหาอื่น ๆ อีกมากมาย ซึ่งปัญหาดังกล่าวหยั่งรากลึกถึงระดับครอบครัว ซึ่งถือเป็นรากแก้วที่สำคัญของประเทศ ผลที่เกิดขึ้นจึงมิได้เกิดขึ้นในระดับมหภาค ซึ่งเป็นผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคมในภาพรวมของประเทศ แต่เป็นผลกระทบต่อระดับจุลภาค กล่าวคือ ปัญหาเด็กติดเกม การทำร้ายร่างกายเด็กและเยาวชน ปัญหาเด็กติดเกม และปัญหาอื่น ๆ ที่สะท้อนให้เห็นมากขึ้นทุกวัน ตามข่าวหน้าหนึ่งตามหนังสือพิมพ์ ซึ่งในท้ายที่สุดจะกลายเป็นปัญหาที่ค้ำคั้นของบรรดาผู้ใหญ่ และเป็นปัญหาที่ถูกกลืนเล็ดความใส่ใจจากผู้ใหญ่ในอนาคต ในขณะที่ปัญหาเหล่านี้ เปรียบเสมือนปลวกที่กัดกินฐานรากของบ้านที่เป็นไม้ เมื่อเจ้าของบ้านละเลยปล่อยให้เกิดกินทุกวัน บ้านทั้งหลังก็ต้องพังทลายลงมาในวันหนึ่ง

“ความคิดสร้างสรรค์” นั้น เป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนประเทศไทยไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ในที่สุด กระบวนการในการจัดการศึกษาอย่างสร้างสรรค์นั้น จุดเริ่มต้นแรกของการศึกษาจึงต้องพัฒนาปัญญาของผู้เรียนเป็นตัวตั้งให้เขารู้จักคิด วิเคราะห์ และสร้างสรรค์ แนวทางดังกล่าวนี้จะต้องเน้นให้มีผลงานเกิดขึ้นจากผู้เรียนกระบวนการของการศึกษาจึงต้องเน้นไปที่การสร้างและพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ และสร้างสรรค์อย่างมีความรับผิดชอบอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าศูนย์กลางของการศึกษาจะอยู่ที่ใดก็ตามโลกได้เปลี่ยนแปลงไปแล้ว สังคมได้เปลี่ยนแปลงไปแล้ว เราต้องเปลี่ยนกระแสนของการศึกษาใหม่เพื่อให้การศึกษาเป็นเครื่องมือของการสร้างและสร้างอย่างสร้างสรรค์แท้จริง

สรุปการจัดการศึกษาอย่างสร้างสรรค์เป็นพื้นฐานสำคัญในการขับเคลื่อนประเทศไทยสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ และมีความสำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการผลิตบุคลากรของประเทศ ปัจจุบันในสังคมไทยที่อยู่ในโลกยุคไร้พรมแดนและเศรษฐกิจเสรีทุนนิยม นโยบายการจัดการศึกษาในอดีตมุ่งเน้นการผลิตบุคลากรเพื่อตอบสนองความต้องการทางด้านการผลิต ทำให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมในระดับต่าง ๆ เช่น ปัญหาอาชญากรรม การว่างงาน ชุมชนแออัด การย้ายถิ่นฐานของประชากร ฯลฯ ซึ่งมีผลกระทบต่อระดับครอบครัว ผลที่เกิดขึ้นนี้ไม่ได้เกิดขึ้นในระดับมหภาค แต่เกิดขึ้นในระดับจุลภาค เช่น ปัญหาเด็กติดเกม การทำร้ายร่างกายเด็กและเยาวชน ปัญหาเด็กติดเกม ฯลฯ ที่สะท้อนให้เห็นเพิ่มมากขึ้นทุกวัน อนาคตของประเทศจึงมีอันตรายเพราะปัญหาเหล่านี้ถูกกลืนเล็ดและไม่ได้รับความใส่ใจจากผู้ใหญ่ ดังนั้น ความคิดสร้างสรรค์เป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนประเทศไทยสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ในที่สุด และการศึกษาต้องเน้นพัฒนาปัญญาของผู้เรียน

ให้เป็นตัวตั้งที่สามารถคิด วิเคราะห์ และสร้างสรรค์ได้ เพื่อให้มีผลงานที่เกิดขึ้นจากผู้เรียนและสร้างสรรค์อย่าง มีความรับผิดชอบตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงในการศึกษาจึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการสร้างและสร้างอย่างสร้างสรรค์แท้จริง

การบริหารการศึกษา

การบริหารศึกษานับเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับเป้าหมายและนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการในการขับเคลื่อนกระบวนการจัดการศึกษาให้ดำเนินไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้เป็นวิธีการหนึ่งที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ที่ได้กำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559) กล่าวได้ว่าทิศทางการพัฒนาประเทศในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 คือการสร้างภูมิคุ้มกันในมิติต่าง ๆ เพื่อให้การพัฒนาประเทศมีความสมดุลและยั่งยืน โดยมีการนำทุนด้านต่างๆ ที่ประเทศมีอยู่มาใช้ประโยชน์อย่างบูรณาการและเกื้อกูลกัน พร้อมทั้งเสริมสร้างให้แข็งแกร่งเพื่อเป็นรากฐานการพัฒนาประเทศ คือพัฒนาคนและสังคมไทยสู่สังคมคุณภาพ(เฉลิมเกียรติ แก้วหอม,2559)

การจัดการศึกษาของไทย ได้รับการวิจารณ์ว่าขาดระบบคิดเป็นองค์รวมดังจะเห็นได้จากการเน้นผลของการเรียนความรู้และละเลยผลการพัฒนาความคิด มีการแยกย่อยวิธีการสอนเป็นการบอกอธิบาย การเลียนแบบ การฝึกหัด ฯลฯ แต่มิได้ผสมผสานวิธีการเรียนการสอนเหล่านั้นให้สัมพันธ์กลมกลืนกัน การจัดแบ่งระดับของการศึกษาอย่างแยกตัดขาดจากกันทำ ให้ขาดการเชื่อมโยงระหว่างช่วงวัยชีวิตการศึกษา ซึ่งเป็นเสมือนขั้นบันได ที่ผู้เรียนต้องปีนป่ายสูงขึ้น ๆ แต่ขาดความชำนาญและขาดพื้นฐานทางความคิด ปัญหาเหล่านี้คือปัญหาการราคาซึ่งที่ส่งผลกระทบต่อประเทศชาติมาหลายยุคหลายสมัย แต่ก็ยังไม่เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือเกิดการพัฒนาในด้านที่ดีขึ้นแต่อย่างไร หน้าซ้ำผู้ที่ได้รับปัญหาโดยตรงที่สุดคือเยาวชนไทย ที่จะต้องเข้าสู่ระบบการศึกษาที่ยังเป็นปัญหาเหล่านี้อยู่ทุกปี และปลายทางของพวกเขาก็คือความล้มเหลวอย่างที่ไม่น่าเกิดขึ้นในประเทศที่ขึ้นชื่อว่ากำลังพัฒนา ทั้งๆที่จริงแล้วนั้นเยาวชนและพ่อแม่ผู้ปกครองต่างคาดหวังว่าการศึกษาคือเครื่องมือในการพัฒนาชีวิตของเด็กและเยาวชน ท้ายที่สุดแล้วก็ต้องกลับมาดูว่า เมื่อเราเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างนี้แล้ว เรายังจะเลือกส่งบุตรหลานเข้าเรียนในระบบการศึกษาไทย หรือเลือกที่จะจัดการศึกษาด้วยตนเองให้มีประสิทธิภาพ

การจัดการศึกษาของประเทศไทย

การการศึกษาไทย แบ่งออกได้ 5 ช่วง ดังนี้ 1) การศึกษาของไทยสมัยโบราณ- การศึกษาสมัยกรุงสุโขทัย - การศึกษาสมัยกรุงศรีอยุธยา - การศึกษาสมัยกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น 2) การศึกษาของไทยสมัยปฏิรูปการศึกษา 3) การศึกษาของไทยสมัยการปกครองระบอบรัฐธรรมนูญระยะแรก 4) การศึกษาไทยสมัยพัฒนาการศึกษา 5) การศึกษาสมัยปัจจุบัน

1. การศึกษาไทยสมัยโบราณ การศึกษาสมัยนี้เป็นการศึกษาแบบสืบทอดวัฒนธรรม ประเพณีที่มีมาแต่เดิม จำเป็นที่คนไทยในสมัยนั้นจะต้องหาความรู้ จากผู้รู้ในชุมชนต่างๆ ซึ่งในสมัยนี้มีบ้านและวัดเป็น

ศูนย์กลางของการศึกษา นอกจากนี้ในชุมชนต่าง ๆ ก็มีภูมิปัญญามากมายซึ่งมี ปรากฏแต่ละสาขาวิชา เช่น ด้านการก่อสร้าง เป็นต้น

การศึกษาในสมัยสุโขทัย รูปแบบการจัดการศึกษา แบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายอาณาจักร แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ - ส่วนที่เป็นการจัดการศึกษาสำหรับผู้ชายที่เป็นทหาร ส่วนพลเรือน สำหรับผู้หญิงให้เรียนวิชาช่างสตรี เช่น การเย็บ ปัก ถัก ร้อย กิริยามารยาท ฝ่ายศาสนจักร เป็นการศึกษาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา การจัดการศึกษาในสมัยสุโขทัย จึงเป็นการจัดการศึกษาที่เน้นพระพุทธศาสนา และศิลปศาสตร์ สถานศึกษา คือ วัด สำนักราชบัณฑิต บ้าน และ วัด เนื้อหาวิชาที่สอน คือ 1) วิชาความรู้สามัญ สันนิษฐานว่าในช่วงต้นสุโขทัยใช้ภาษาบาลี และสันสกฤตในการศึกษา 2) วิชาจริยศึกษา สอนให้เคารพนับถือบรรพบุรุษ 3) วิชาศิลปะป้องกันตัว เป็นการสอนให้รู้จักการใช้อาวุธ การบังคับสัตว์ที่ใช้เป็นพาหนะในการออกศึก และตำราพิชัยยุทธ์

การศึกษาในสมัยกรุงศรีอยุธยา รูปแบบการจัดการศึกษา มีดังนี้ 1) การศึกษาวิชาสามัญ เน้นการอ่าน เขียน เรียนเลข อันเป็นวิชา พื้นฐานของคนไทย 2) การศึกษาทางด้านศาสนา วัดยังมีบทบาทมากในสมัยนี้ ยังส่งเสริมพุทธศาสนาโดยทรงวางกฎเกณฑ์ไว้ว่าประชาชนคนใดไม่เคยบวชเรียน เขียนอ่านมาก่อน จะไม่ทรงแต่งตั้งให้เป็นข้าราชการ และในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช มีนักสอนศาสนาได้จัดตั้งโรงเรียนสอนหนังสือ และวิชาอื่น ๆ ขึ้นเรียกโรงเรียนนี้ว่า โรงเรียนสามเณร เพื่อชักจูงให้ชาวไทยหันไปนับถือศาสนาคริสต์ 3) การศึกษาทางด้านภาษาศาสตร์และวรรณคดี มีการสอนทั้งภาษาไทย บาลี สันสกฤต ฝรั่งเศส เขมร พม่า มอญ และภาษาจีน ในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช มีวรรณคดีหลายเล่ม เช่น คำฉันท์ 4) การศึกษาของผู้หญิง มีการเรียนวิชาชีพ การเรือน การครัว ทอผ้า ตลอดจนกิริยามารยาท 5) การศึกษาวิชาการด้านทหาร มีการจัดระเบียบการปกครองในแผ่นดิน สถานศึกษา ในสมัยกรุงศรีอยุธยานี้ยังคงเหมือนกับสมัยสุโขทัย แต่มีความต่าง คือ มีโรงเรียนมิชชันนารี เป็นโรงเรียนที่ชาวตะวันตกได้เข้าสร้างเพื่อ เผยแพร่ศาสนาและขณะเดียวกันก็สอนวิชาสามัญด้วย เนื้อหาวิชาที่สอน คือ 1) วิชาสามัญ มีการเรียนวิชาการอ่าน เขียน เลข ใช้แบบเรียนภาษาไทย จินตามณี 2) วิชาชีพ มีการเรียนรู้กันในวงศ์ตระกูล หลังชาติตะวันตกเข้ามาแล้วมีการเรียนวิชาชีพขั้นสูงด้วย เช่น ดาราศาสตร์ แพทยศาสตร์ เป็นต้น 3) ด้านอักษรศาสตร์มีการศึกษาด้านอักษรศาสตร์ เช่น ภาษาไทย บาลี สันสกฤต ฝรั่งเศส เขมร พม่า มอญ และจีน 4) วิชาจริยศึกษา เน้นการศึกษาด้านพระพุทธศาสนามากขึ้น 5) วิชาพลศึกษา ยังคงเหมือนสมัยสุโขทัย

การศึกษาในสมัยธนบุรีและรัตนโกสินทร์ตอนต้น การศึกษาในสมัยนี้ธนบุรีมีความคล้ายกับสมัยอยุธยา การจัดการศึกษามีดังนี้ 1) สมัยพระเจ้ากรุงธนบุรีเป็นระยะเก็บรวบรวมตำราจากแหล่งต่าง ๆ ที่รอดพ้นจาก การทำลายของพม่า เน้นการทำนุบำรุงตำราทางศาสนา ศิลปะและวรรณคดี 2) สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงฟื้นฟูการศึกษาด้านอักษรศาสตร์ 3) สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย มีชาติโปรตุเกสเข้ามาติดต่อทางการค้ากับไทยใหม่ หลังจากเลิกรา ในสมัยนี้ได้ส่งเสริมการศึกษาทั้งวิชาสามัญ โหราศาสตร์ ดาราศาสตร์ จริยศาสตร์ 4) สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงส่งเสริมการศึกษาด้าน ศาสนาเป็นพิเศษ ต่อมานายแพทย์ ดี ปี บรัดเลย์ ได้นำกิจการแพทย์ สมัยใหม่ เช่น การผ่าตัด เข้ามารักษาคนไข้ และการตั้งโรงพิมพ์หนังสือไทย เป็นครั้งแรกในปีพ.ศ. 2379 5) สมัยพระบาทสมเด็จพระ

จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในสมัยนี้ชาวยุโรป และอเมริกันเริ่มเข้ามาติดต่อค้าขายและสอนศาสนา มีการนำวิทยาการสมัยใหม่ ๆ เข้ามาปรับใช้ในเมืองไทยโดยมีหลักสูตรเกี่ยวกับการอ่าน และเขียนภาษาไทยทั้งในด้านโคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน

2. การศึกษาของไทยสมัยปฏิรูปการศึกษา แบ่งออกเป็น 3 ช่วง ดังนี้ 1) การศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงปรับปรุงประเทศให้เจริญในทุกๆ ด้าน โดยเฉพาะด้านการศึกษา เพื่อให้คนในประเทศให้มีความรู้ความสามารถจะช่วยให้ ประเทศชาติมีความเจริญก้าวหน้าจึงได้มีการจัดการศึกษาอย่างมีระเบียบแบบแผน (Formal education) มีการกำหนดวิชาที่เรียน มีการเรียนการสอนไล่ และมีทุนให้ไปศึกษาวิชา ณ ต่างประเทศ

ปัจจัยที่มีผลในการปฏิรูปการศึกษาในครั้งนี้ มี 5 ปัจจัย คือ 1) แนวคิดและวิทยาการต่างๆ ของชาติตะวันตก 2) ภัยจากการคุกคามของประเทศมหาอำนาจ 3) ความต้องการบุคคลที่มีความรู้ความสามารถเข้ารับราชการ 4) โครงสร้างของสังคมไทยได้มีการเปลี่ยนแปลง 5) การที่พระองค์ได้เสด็จต่างประเทศทั้งในเอเชียและยุโรป

การจัดตั้งสถานศึกษา ปี พ.ศ. 2414 เพื่อฝึกคนให้เข้ารับราชการ มีพระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารียงกูร) เป็นอาจารย์ใหญ่ โดยมีการสอนหนังสือไทย การคิด เลข และขนบธรรมเนียมมราชการ และการจัดตั้งโรงเรียนสำหรับสอน ภาษาอังกฤษ และปี พ.ศ. 2459 ได้ตั้งเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปี พ.ศ. 2432 ตั้งโรงเรียนแพทย์ขึ้น เรียกว่า โรงเรียนแพทยา ปี พ.ศ. 2449 ย้ายโรงเรียนฝึกหัดครู ซึ่งตั้งอยู่ที่วัดเทพศิรินทราวาส ไป รวมกับโรงเรียนฝึกหัดครูฝั่งตะวันตก (บ้านสมเด็จเจ้าพระยา) ปี พ.ศ. 2456 ตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูหญิงขึ้นเป็นครั้งแรกที่โรงเรียน เบญจมาชาลัย การจัดแบบเรียน หลักสูตรและการสอบไล่ปี พ.ศ. 2414 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พระยาศรีสุนทรโวหาร(น้อย อาจารียงกูร) เรียบเรียงแบบเรียนหลวง ขึ้น 1 เล่ม ชุดมูลบรรพกิจ เพื่อใช้เป็นบทหลักสูตรวิชาขึ้นต้นปี พ.ศ. 2427 กำหนดหลักสูตรชั้นประโยคหนึ่ง โดยอนุโลมตามแบบเรียนหลวงหกเล่ม นับเป็นปีแรกที่จัดให้มีการสอบไล่วิชาสามัญ ได้แก้ไขการสอบไล่ จากเดิมปี 1 ครั้งเป็นปีละ 2 ครั้งเพื่อไม่ให้นักเรียนเสียเวลานานเกินไป

การศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษา มีดังนี้ 1) พระบรมราชโองบายในการปกครองประเทศ เพื่อให้ประเทศมีความ เจริญก้าวหน้าทัดเทียมกับนานาประเทศ 2) พระองค์ทรงศึกษาวิชาการจากต่างประเทศ และเมื่อเสด็จกลับมาแล้ว พระองค์ได้ทรงนำเอาแบบอย่างและวิธีการที่เป็นประโยชน์มาใช้เป็น หลักในการปรับปรุงการศึกษา เช่น ทรงนำเอาวิชาลูกเสือจากประเทศ อังกฤษเข้ามาจัดตั้งกองเสือป่า 3) จึงมีความปรารถนาจะเปลี่ยนแปลงการปกครองไปเป็นระบอบ ประชาธิปไตย มุ่งที่จะหันเข้าสู่อาชีพราชการมากขึ้น

วิวัฒนาการในการจัดการศึกษา มีดังนี้ ปี พ.ศ. 2453 ประกาศตั้งโรงเรียนข้าราชการพลเรือนเพื่อฝึกคนเข้ารับราชการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นับเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกของ ประเทศไทยปี พ.ศ. 2454 ตั้งกองลูกเสือขึ้นเป็นครั้งแรก ปี พ.ศ. 2459 จัดตั้งกองลูกเสือหญิงและอนุภาขาด ปี พ.ศ. 2461 มีการปรับปรุงและขยายฝึกหัดครูขึ้นโดยโอนกลับมาขึ้นกับกระทรวงศึกษาธิการ ปี พ.ศ. 2464 ใช้พระราชบัญญัติ

ประถมศึกษาบังคับให้เด็กทุกคนที่มีอายุ 7 ปี บริบูรณ์หรืออย่างเข้าปีที่ 8 ให้เรียนอยู่ในโรงเรียนจนถึงอายุ 14 ปี บริบูรณ์หรืออย่างเข้าปีที่ 15 โดยไม่ ต้องเสียค่าเล่าเรียน

การจัดการศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษาในสมัยนี้ มีดังนี้ 1) ปัญหาการเมืองที่เกิดขึ้นภายในประเทศ 2) ปัญหาสืบเนื่องจากอิทธิพลจักรวรรดินิยมตะวันตก 3) ปัญหาสืบเนื่องจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ (พ.ศ.2463 - พ.ศ.2474) 4) ปัญหาสืบเนื่องจากการประกาศใช้กฎหมายการศึกษา ปี พ.ศ. 2469 เปลี่ยนชื่อกระทรวงธรรมการอย่างเดิม ปี พ.ศ. 2473 ยกเลิกการเก็บเงินศึกษา คนละ 1-3 บาท ปี พ.ศ. 2474 ปรับปรุงกระทรวงธรรมการ เพื่อให้สอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจของประเทศ

3) การศึกษาของไทยสมัยการปกครองระบอบรัฐธรรมนูญระยะแรก การศึกษาของไทยสมัยการปกครองระบอบรัฐธรรมนูญ ปัจจัยของไทยที่มีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษา 1) นโยบายการจัดการศึกษาของคณะราษฎร คืออุดมการณ์ของคณะราษฎร มีปรากฏอยู่ในหลัก 6 ประการ ข้อที่ 6 จะต้องให้การศึกษาอย่างเต็มที่แก่ราษฎร 2) การเกิดสงครามโลกครั้งที่สอง พ.ศ. 2484 - พ.ศ. 2488 ทำให้แนวคิดทางการศึกษาของไทยเริ่มเปลี่ยนแปลงจากเดิมเป็นอย่างมาก

4) วิวัฒนาการการจัดการศึกษา มีดังนี้ 1) มีการประกาศใช้แผนการศึกษาชาติ มีการปรับปรุงการจัดการศึกษาภาคบังคับจาก 6 ปี เหลือ 4 ปี และประกาศใช้แผนการศึกษา ชาติ พ.ศ.2479 2) การมอบให้ท้องถิ่นเป็นฝ่ายดูแล ถิ่นจัดการศึกษา การปรับปรุงหน่วยงานที่มีส่วนรับผิดชอบในการจัดการศึกษา และเหตุการณ์สำคัญทางการศึกษา ดังเช่น ปี พ.ศ. 2476 ประกาศตั้ง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปี พ.ศ. 2478 ประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาทั่วประเทศ ปี พ.ศ. 2488 ประกาศใช้พระราชบัญญัติครู พุทธศักราช 2488 ใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ฉบับที่ 4 การปฏิวัติเมื่อเดือนตุลาคม 2501 ได้มีการจัดทำและนำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมมาใช้

การศึกษาไทยสมัยพัฒนาการศึกษา (พ.ศ. 2492 – พ.ศ. 2534) ได้มีการประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ปี พ.ศ. 2494 ต่อมาในปี พ.ศ. 2503 ได้ประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 2 และประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 3 ในปี พ.ศ. 2520 พ.ศ. 2492 มีการจัดตั้ง “โรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง” พ.ศ. 2494 มีประกาศใช้ “แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2494” มีการกำหนดองค์ส่แห่งการศึกษา คือ พุทธิศึกษา จริยศึกษา พลศึกษา และ หัตถศึกษา (ได้อิทธิพลปรัชญาการศึกษาแบบอเมริกัน) พ.ศ. 2503 มีการประกาศ “แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2503” แผนฯ นี้ ได้ขยายการศึกษาภาคบังคับเป็น 7 ปี พ.ศ. 2505 ได้มีการประกาศใช้ “พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2505” มีการประกาศการศึกษาภาคบังคับประถมศึกษาในตำบล ปรากฏว่าจนถึง พ.ศ. 2520 สามารถประกาศได้ถึง 3,583 ตำบล พ.ศ. 2510 มีการ “ประกาศใช้หลักสูตรโรงเรียนมัธยมแบบผสม” ขึ้น โดยโครงสร้างหลักสูตรประกอบด้วยวิชาบังคับและวิชาเลือก พ.ศ. 2512 มีการประกาศ “พระราชบัญญัติวิทยาลัยเอกชน พ.ศ. 2512” โดยให้เอกชนดำเนินการจัดตั้งวิทยาลัยเอกชน และดำเนินการสอนได้ถึงระดับปริญญาตรี พ.ศ.2516 จัดสอบเอนทรานซ์เข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยเป็นปีแรก พ.ศ.2517 รัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์ ได้จัดตั้ง “คณะกรรมการวาง พื้นฐานเพื่อการปฏิรูปการศึกษา” เพื่อทำหน้าที่เสนอแนวทางการวาง พื้นฐานเพื่อการปฏิรูปการศึกษาให้สอดคล้องกับการพัฒนา

เศรษฐกิจ พ.ศ. 2520 ได้มีการประกาศใช้“แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520” โดยได้จัดการศึกษาระดับประถมและมัธยมเป็นระบบ 6:3:3 คือ ชั้นประถมศึกษา 6 ชั้น มัธยมศึกษา 6 ชั้น แบ่งเป็นมัธยมตอนต้น 3 ชั้น ตอนปลาย 3 ชั้น(ระบบปัจจุบัน) พ.ศ.2525 ได้มีการประกาศใช้ “พระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน” พ.ศ. 2527 ประกาศใช้“พระราชบัญญัติวิทยาลัยครู (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2527” ให้วิทยาลัยครูผลิตครูได้ถึงระดับปริญญาตรีและเปิดการสอนวิชาต่างๆ พ.ศ. 2533 ปรับปรุงหลักสูตรมัธยมศึกษาทั้ง 2 ระดับ คือ หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยมุ่งส่งเสริมให้ครู พัฒนาการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการให้ผู้เรียน ค้นคว้าความรู้ด้วยตัวเอง

5) การศึกษาสมัยปัจจุบัน ซึ่งการจัดการศึกษาในปัจจุบันได้มุงยึดแนวนโยบายที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555- พ.ศ. 2559) โครงสร้างการบริหารงานและการจัดการศึกษาเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และให้สอดคล้องกับยุคสารสนเทศและเทคโนโลยี วิวัฒนาการศึกษาโลก โลกมีการเรียนรู้ที่เปลี่ยนไป จากความก้าวหน้าในเชิงวิชาการและวิวัฒนาการของเครื่องมือสื่อสารและเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้ข้อมูลความรู้ที่ค้นพบและสร้างขึ้น มีปริมาณเพิ่มมากขึ้นถูกกระจาย ออกไปทั่วโลกอย่างไร้ขอบเขต เป็นความรู้ที่เข้าถึงได้ง่ายขึ้น สามารถต่อยอดไปสู่ความรู้ใหม่ๆ ได้ง่ายขึ้น ต่างกับในอดีต ที่ความรู้คงอยู่เฉพาะใน สถาบันใดสถาบัน ปรากฏอยู่ทั้งในรูปแบบเอกสาร วารสาร หนังสือ และ รูปแบบอิเล็กทรอนิกส์บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

ความคิดเชิงสร้างสรรค์

ความคิดสร้างสรรค์มีความสำคัญต่อชีวิตคนเรามาก ความเปลี่ยนแปลงของสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัวเรานั้น ล้วนเกิดจากการใช้ความคิดสร้างสรรค์ของคน ซึ่งนอกจากจะทำให้โลกมีสิ่งใหม่เกิดขึ้นแล้วยังช่วยให้คนมีวิธีคิดแก้ปัญหาต่างๆ ได้ ถ้าคนได้ฝึกการคิด และคิดได้อย่างสร้างสรรค์มาแล้ว ปัญหาทุกอย่างย่อมมีทางแก้ไข

ในปัจจุบันนี้ ด้านการศึกษาเองก็มีส่วนอย่างสำคัญ ปัญหาที่เกิดขึ้น และมีส่วนให้การศึกษามิเป็นไปในรูปแบบที่เอื้อต่อการทำให้เกิดการเรียนการสอนในเชิงสร้างสรรค์ มักจะเห็นได้จากทางการศึกษาไม่เคยสอนให้ผู้เรียนเป็นตัวของตัวเอง ไม่เคยสอนหรือสอนก็ไม่เข้มข้นพอที่จะให้ผู้เรียน ให้เกิดแนวคิดทางการวิเคราะห์ วิจัยและให้คิดอย่างลึกซึ้ง ที่สำคัญยิ่งไปกว่านั้น คือ ระบบการศึกษาเองก็ยังเป็นระบบบริโภคนิยม ด้วยการดำเนินการศึกษาในลักษณะบริโภคนิยมอย่างชัดเจน ดังเห็นได้ชัดเจนว่า ในหลักสูตรและการสอนของเรานั้นยังเป็นระบบบริโภคนิยมความรู้ บริโภคนิยมความเข้าใจ และบริโภคนิยมค่านิยมต่างๆ ตามที่กำหนดไว้ในสังคม โดยไม่ได้ส่งเสริมให้ผู้เรียนสร้าง ประดิษฐ์ และพัฒนาสิ่งต่างๆ ขึ้นมาใหม่ให้กับตัวเองและสังคม ในกระบวนการเรียนการสอน ครูจะเป็นผู้ให้ เป็นผู้บอกให้กับนักเรียน ในขณะที่นักเรียนทำหน้าที่เป็นผู้บริโภคความรู้จากครู แต่กระบวนการสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ให้เป็นรูปธรรมยังมีไม่เพียงพอ

นอกจากไม่สอนให้ผู้เรียนคิด ประดิษฐ์ สร้างสิ่งต่างๆ อย่างมากพอแล้ว ยังสอนให้ทำตามแบบอย่างที่ดีของคนอื่นๆ ทำมา โดยไม่สอนให้คิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ (Creation) ผู้เรียนจึงขาดคิดสิ่งใหม่ๆ ให้กับตัวเองและสังคม ในขณะที่เดียวกันการบริโภคนิยมความรู้และค่านิยมต่างๆ ที่เป็นอยู่ ยังเป็นความรู้และค่านิยมที่เราได้รับจาก

ต่างประเทศเป็นหลักสำคัญ อีกทั้งทำให้กระแสบริโศกเกิดขึ้นอย่างลึกซึ้ง กว้างขวางบนพื้นฐานของต่างประเทศ อีกส่วนหนึ่งด้วย(ไพฑูริย์ สินลารัตน์,2560)

ความคิดสร้างสรรค์ มีความหมายแยกได้เป็น 3 ประเด็นหลัก คือ

1. เป็นความคิดแง่บวก หรือ Positive thinking
2. เป็นการกระทำที่ไม่ทำร้ายใคร หรือ Constructive thinking
3. เป็นการคิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ หรือ Creative thinking(เพ็ญนิดา ไชยสายัณห์,2560)

ลักษณะความคิดเชิงสร้างสรรค์

ลักษณะแรกคือ การคิดวิเคราะห์ (Critical Mind) ในสังคมบริโศกนิยมเราจะต้องให้ผู้เรียนมีความคิดวิเคราะห์ให้ได้เพื่อเขาจะเข้าใจ เรียนรู้ และเข้มแข็งและไม่ตกเป็นเหยื่อของการโฆษณาชวนเชื่อทั้งเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมก็ตาม

ลักษณะที่สองคือ การคิดสร้างสรรค์ (Creative Mind) เมื่อวิเคราะห์วิจารณ์สิ่งใดแล้วก็ควรจะต้องมีความคิดสร้างสรรค์ คิดสิ่งใหม่ๆ ให้กับตนเองและสังคมด้วย เพราะถ้าเพียงแต่วิเคราะห์วิจารณ์ก็จะมีอะไรเกิดขึ้นใหม่

ลักษณะที่สามคือ การมีผลผลิต (Productive Mind) เมื่อคิดสิ่งใหม่ๆ แล้วก็ต้องนำเอาความคิดนั้นไปสู่รูปธรรมคือ การมีผลผลิตใหม่ๆ ด้วยค่าของคนต้องให้มีผลงานเป็นที่ประจักษ์

ลักษณะที่สี่คือ การมีความรับผิดชอบ (Responsible Mind) ไม่ว่าจะคิดจะวิเคราะห์จะสร้างสิ่งใหม่ อะไรก็ตามจะต้องมีความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อสังคม ต่อสิ่งแวดล้อมภายนอกด้วย ซึ่งจะเป็นพื้นฐานสำคัญของคุณธรรม จริยธรรมต่อไป

การสอนเชิงสร้างสรรค์แบบก้าวหน้า

เมื่อเป้าหมายของการสอนเน้นที่กระบวนการสอนก็ต้องเปลี่ยนไปด้วยนั่นคือ การสอนต้องสอดคล้องกันกับจุดมุ่งหมายด้วยพร้อมกันไป ถ้าอยากให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์ เราจะต้องจัดสภาพแวดล้อมและ กิจกรรมให้เขาได้วิเคราะห์กันตลอดเวลา (Criticality-Based Instruction) ไม่ใช่ครูวิเคราะห์ให้ดูเท่านั้น เช่นเดียวกันถ้าเราต้องการให้ผู้เรียนเขามีความคิดสร้างสรรค์ เราต้องจัดเงื่อนไขการเรียนรู้ให้ได้พัฒนาความคิดสร้างสรรค์อยู่อย่างสม่ำเสมอ (Creativity-Based Instruction) โดยตั้งประเด็นให้ผู้เขียนคิดหรือเขียนอะไรใหม่ๆ ให้เขาสะท้อนทิศทางใหม่ๆ หรือให้เขาหาทางแก้ปัญหาใหม่โดยใช้การวิจัย (Research-Based) ก็ได้

นอกจากนั้นการสอนยังรวมถึงการจัดสภาพการเรียนการสอนและเงื่อนไขให้ผู้เรียนได้ผลิตหรือสร้างผลงานออกมาเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน (Productivity-Based Instruction) ในส่วนของความรับผิดชอบต่อตนเอง การฝึกความรับผิดชอบที่ผู้สอนจะต้องฝึกให้เขามีความรับผิดชอบต่อตนเอง และสังคมในสภาพที่เป็นจริง (Responsibility-Based Instruction) และหล่อหลอมให้เกิดเป็นตัวตนของเขาเองด้วย การเรียนการสอนใน แนวนั้นนอกจากแบบอย่างของผู้สอนแล้วยังควรต้องสอดแทรกในกิจกรรมการดำเนินการต่างๆ ทั้งในชั้นเรียน และในชีวิตประจำวันด้วย

การบริหารการศึกษาตามแนววิถีพุทธ

พระพุทธเจ้าได้ทรงนำการสั่งสอนมาใช้ในการแสดงธรรม อบรมสั่งสอนอยู่เสมอเมื่อเทียบกับหัวข้อความรู้พื้นฐานของการศึกษาแล้ว พระพุทธองค์ได้ทรงใช้ความรู้ในการสอนเช่นเดียวกัน แต่มิได้ประมวลไว้เป็นหลักฐาน จะมีวิธีการสอดแทรกอยู่ในขั้นตอนของการสอนเกือบทุกวิถี พระพุทธศาสนามีหลักคำสอนมากมาย ซึ่งล้วนมีความสำคัญต่อการพัฒนาคน พัฒนาดน และพัฒนาสังคม ทั้งนี้เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสตร์แห่งการศึกษา มุ่งเน้นความสัมพันธ์ของเหตุปัจจัยและวิธีการแก้ปัญหา เราควรนำหลักธรรม คำสอนทางพระพุทธศาสนาที่สัมพันธ์กับความสำคัญดังกล่าวมาประยุกต์ ใช้ในชีวิตประจำวันให้ถูกต้องเหมาะสม ทรงมีหลักการ วิธีการ และจุดมุ่งหมายของการศึกษาอย่างชัดเจนจนนักการศึกษาในปัจจุบันได้นำมาประยุกต์ใช้และตั้งเป็นทฤษฎีการศึกษาที่เหมาะสมได้ความเป็นนักการศึกษาของพระพุทธเจ้า วิธีสั่งสอนของพระพุทธองค์เป็นไปโดยหลักธรรมชาติ ของการศึกษาหาความรู้คืออธิบายด้วยเหตุผล วิชาการที่พระพุทธเจ้าทรงนำมาสั่งสอน คือ ถูวาเป็นศาสตร์และวิธีการในการสอนถือว่า เป็นศิลป์ พระพุทธองค์ทรงมีทั้งศาสตร์และศิลป์การเล่าเรียน การฝึกฝนอบรม(ปรารธนา พรหมกมล,2553)

จุดมุ่งหมาย การศึกษาในทางพระพุทธศาสนามีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาคนให้มีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เป็นทั้งคนดีและคนเก่ง โดยเปรียบกับดอกบัวในน้ำ ได้แก่บุคคลที่สามารถรู้เข้าใจคำสอนได้อย่างง่ายดาย เปรียบดอกบัวโผล่ขึ้นพ้นน้ำแล้ว บุคคลที่ฟังสั่งสอนได้โดยการแนะนำฝึกฝนและปฏิบัติ เปรียบเสมือนดอกบัวที่อยู่ใต้น้ำ ส่วนบุคคลที่ฟังสอนให้รู้ได้โดยยากเปรียบเสมือนบัวที่ยังอยู่ในน้ำ ดังนั้นในการสอน ผู้สอนจะต้องมีจิตวิทยา คือ รู้และเข้าใจถึงจิตใจและภูมิหลังของผู้เรียนอย่างถ่องแท้ ผู้เรียนผู้สอนจะต้องรู้สถานภาพทางสังคมและวัฒนธรรมของผู้เรียน เช่นรู้เรื่องภาษา อาชีพ ความเชื่อ ลัทธิ ธรรมเนียมประเพณีของกลุ่มชนนั้นๆ จะทำให้การเรียนการสอนเป็นไปด้วยดีหลักการให้การศึกษา หรือวิธีสอนที่พระพุทธเจ้าทรงใช้มาแล้ว และสามารถปรับใช้ได้ในปัจจุบัน ได้แก่ สอนให้เหมาะสมกับบุคคล ทรงสอนให้เหมาะสมกับระดับความรู้ของผู้เรียนเหมาะสมกับทัศนคติ ความเชื่อ ภูมิหลังของผู้เรียน สอนจากง่ายไปหายาก หรือสอนจากต่ำไปหาสูง หรือสอนจากสิ่งใกล้ตัวไปสู่สิ่งที่อยู่ไกลตัวสอน โดยใช้วิทยากร ในบางครั้งพระพุทธองค์ได้ใช้วิทยากร หรือบุคคลอ้างอิง สอนโดยใช้อุปกรณ์ สอนโดยใช้หลักโยนิโสมนสิการ หรือใคร่ครวญด้วยสติปัญญา ในการสอนเมื่อมีผู้ไม่เห็นด้วยและโต้แย้ง ผู้สอนจะต้องหาวิธีการที่จะทำให้ผู้ฟังสรุปหาเหตุผลเอาเองสอนโดยเคารพ พระพุทธเจ้าตั้งพระทัยในการสอนให้มีความสำคัญแก่ผู้เรียน ไม่ว่าจะเป็คนที่มิชาติชั้น วรรณะอย่างไร จะให้ความสำคัญทุกระดับ

จะเห็นได้ว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสตร์แห่งการศึกษา เพราะพระพุทธเจ้าทรงเป็นนักการศึกษา ทรงศึกษาจนรู้แจ้งเห็นจริงด้วยพระองค์เอง วิธีสั่งสอนของพระองค์เป็นไปโดยหลักธรรมชาติของการศึกษาหาความรู้ คืออธิบายด้วยเหตุผล และหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นหลักธรรมที่เกิดจากการพิสูจน์ค้นคว้าอย่างมีขั้นตอนตามกระบวนการทางการศึกษา ผู้ใดก็ตามที่ได้ศึกษา จะสามารถรู้แจ้งเห็นจริงได้ด้วยตนเอง มุ่งสอนให้พัฒนาตนเองตามหลักศีล สมาธิ ปัญญาเพื่อผลในการพัฒนาทั้งทางกาย ศีล จิต และปัญญา ฝึกให้เป็นคนรู้จักคิดวินิจฉัย เข้าใจเหตุปัจจัยของสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้องตามความเป็น

สรุป

จุดเริ่มต้นแรกของการศึกษาคือการพัฒนาปัญญาของผู้เรียนให้เป็นตัวตั้งที่สามารถคิดวิเคราะห์และสร้างสรรค์ได้ เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติจริง และเน้นการสร้างผลงานเพื่อสร้างความเข้าใจและความสามารถในหลากหลายด้าน เช่น ผลงานวิชาการ ผลงานประดิษฐ์ ผลงานสร้างสรรค์ เพื่อให้ผู้เรียนมีผลผลิตที่ชัดเจนในแต่ละวิชาหรือสาขาที่เรียน เช่น ผลงานทางภาษาในการสอนภาษา ผลงานทางคณิตศาสตร์ในการสอนคณิตศาสตร์ ผลงานทางศิลปะในการสอนศิลปะ เป็นต้น

การสร้างแนวคิดเชิงสร้างสรรค์เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยให้การบริหารการศึกษามีความก้าวหน้ามากขึ้น โดยการนำสิ่งที่เกิดจากการสร้างสรรค์มาบูรณาการกับหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา เพื่อช่วยให้สิ่งใหม่ๆ สามารถดำเนินไปด้วยการใช้หลักธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวแนวคิด โดยการปฏิบัติให้เกิดความถูกต้องและชอบธรรม สอนให้เหมาะสมกับบุคคล และสอนให้เหมาะสมกับระดับความรู้ ทัศนคติ ความเชื่อ และภูมิหลังของผู้เรียน โดยการสอนจากง่ายไปหายาก หรือจากต่ำไปหาสูง หรือจากสิ่งใกล้ตัวไปสู่สิ่งที่อยู่ไกลตัวสอน

การศึกษาควรเน้นการสร้างและพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ และสร้างสรรค์อย่างมีความรับผิดชอบอยู่ตลอดเวลา โดยใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างและพัฒนาความเข้าใจและทักษะที่ยั่งยืน นอกจากนี้ การศึกษาควรส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และการสร้างสิ่งใหม่ๆ ให้กับผู้เรียนและสังคม โดยการนำแนวทางดังกล่าวไปปฏิบัติ ซึ่งการศึกษาควรเป็นเครื่องมือในการสร้างและสร้างสรรค์แท้จริงโดยการนำแนวทางดังกล่าวมาปฏิบัติเพื่อให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

บรรณานุกรม

เฉลิมเกียรติ แก้วหอม,สรุปสาระสำคัญแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (2555-2559). [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://sukanrat.blogspot.com/2012/09/11-2555-2559.html>. [12 พฤศจิกายน 2559].

ปรารธนา พรหมกมล.(2557).เอกสารประกอบการสอน วิชาพระพุทธศาสนา 5. นครราชสีมา: สำนักเขตพื้นที่การศึกษา นครราชสีมา เขต 4. ม.ป.ป.

เพ็ญนิดา ไชยสายัณห์. การคิดเชิงสร้างสรรค์ (Creative Thinking). [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.pattani.go.th/plan/files/doc1.pdf> [29 มีนาคม 2560].

ไพฑูรย์ สีนลรัตน์. “CCPR MODEL : สู่การเรียนรู้การสอนเชิงสร้างสรรค์และผลิตภาพในสังคมไทย”. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.dpu.ac.th/ces/download.php?filename=1377578355.pdf [29 มีนาคม 2560].

ตัวชี้วัดความสุขของพุทธศาสนิกชนผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ในสังคมไทย

Happiness Indicators of Buddhist for the Practice Vipasana Meditation in
Thai Society

พระเปลียน จันทูปโม (สิมตะมะ)

Phraplien Cantupamo (Simtama)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

(Received : 15 June 2023 ; Edit : 27 June 2023 ; accepted : 27 June 2023)

บทคัดย่อ

สังคหัตถุ 4 เป็นหลักธรรมในชีวิตประจำวันที่คนทำงานทุกองค์กรจะต้องมีและสามารถปฏิบัติได้
อย่างง่ายโดยอาศัยการทำความเข้าใจ ลดทิฐิลงเพื่อให้องค์กรสามารถปฏิบัติงาน ดำเนินงานได้ประสบ
ความสำเร็จ โดยการส่งเสริมขวัญและกำลังใจของผู้ปฏิบัติงานทุกองค์กรผู้บริหารองค์กรและคนในองค์กรต้อง
ยึดหลักสังคหัตถุ 4 เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในสังคมของการเปลี่ยนแปลง

คำสำคัญ : สังคหัตถุ 4, พุทธธรรม, ขวัญและกำลังใจ.

Abstract

Sangahavatthu 4 is a principle in daily life that every organization must have and
can operate easily by understanding. Reducing attitudes so that organizations can work
Operating successfully By promoting the morale and strength of every worker, the organization
executives and the people in the organization must adhere to the Sangkhahavatthu 4 as an
anchor to coexist happily in a society of change.

Keywords : Sangahavatthu 4, Dharma, Morale.

บทนำ

ในการปฏิบัติงานในองค์กรการพัฒนาบุคลากรสำคัญที่สุดถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของการทำงานในองค์กรให้มีประสิทธิภาพและงานสำเร็จ การเป็นองค์กรที่ทันสมัย เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะในการปฏิบัติงาน และกระบวนการทำงานต้องเน้นผลสัมฤทธิ์ ประสิทธิภาพ คุณภาพและความคุ้มค่า จะต้องทำให้บุคลากรเป็นมืออาชีพ มีศักยภาพในการทำงาน ซึ่งในหลาย ๆ ปีที่ผ่านมาทางด้านบุคลากรได้รับการพัฒนาในเรื่องดังกล่าวอยู่ในระดับน้อย และยังไม่เข้าใจในระบบอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับผู้บริหารในโรงเรียนว่ามีประสิทธิภาพเพียงใดในการบริหาร สิ่งสำคัญยิ่งไปกว่านั้นคือ สภาพของผู้บริหารและบุคลากรว่ามีหลักคุณธรรม จริยธรรมมากน้อยเพียงใด ซึ่งในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ผู้บริหารควรมีในการบริหารงานบุคคลนั้นอันประกอบด้วยหลักสังคหัตถ์ 4 (พระธรรมปิฎก, 2546) ซึ่งเป็นหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการปกครองและการดูแลคน เป็นธรรมที่ควรมีไว้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ และกำกับความประพฤติ จึงจะชื่อว่าดำเนินชีวิตอย่างโปร่งใส บริสุทธิ์หมดจดและปฏิบัติตนโดยชอบ ทั้งตนเองและผู้อื่น ที่จะทำให้การบริหารบุคลากรในองค์กรเกิดประโยชน์อันสูงสุด สังคหัตถ์ 4 เป็นหลักธรรมที่ช่วยประสานคนหมู่มากให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เป็นเครื่องช่วยขจัดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นทำให้คนอยู่ร่วมกันด้วยความรัก สามารถนำไปใช้ได้ตั้งแต่ระดับครอบครัวจนถึงระดับสังคม เป็นธรรมที่ก่อให้เกิดความผาสุกในบ้านเมือง และประเทศชาตินั่นเอง

หลักสังคหัตถ์ 4

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสถึง สังคหัตถ์ 4 ไว้ว่า ภิกษุทั้งหลาย สังคหัตถ์(ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว) 4 ประการนี้ สังคหัตถ์ 4 ประการ อะไรบ้าง คือ 1. ทาน (การให้) 2. เปยยวัชชะ (วาจาเป็นที่รัก) 3. อตถจริยา (การประพฤติประโยชน์) 4. สมานัตตตา (การวางตนสม่ำเสมอ) ภิกษุทั้งหลาย สังคหัตถ์ 4 ประการนี้แล ทาน เปยยวัชชะ อตถจริยาในโลกนี้ และสมานัตตตาในธรรมนั้น ๆ ตามสมควร สังคหัตถ์ธรรมเหล่านี้แลช่วยอุ้มชูโลก เหมือนลิมสลักที่ยึดกุมรถซึ่งแล่นไปไว้ได้ฉะนั้น ถ้าไม่พึงมีธรรมเหล่านี้ มารดาหรือบิดา ก็ไม่พึงได้การนับถือหรือการบูชาเพราะบุตรเป็นเหตุแต่เพราะบัณฑิตเล็งเห็นความสำคัญของสังคหัตถ์เหล่านี้ ฉะนั้น บัณฑิตเหล่านั้นจึงถึงความยิ่งใหญ่และเป็นผู้นำสรรเสริญ

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายของคำว่าสังคหัตถ์ 4 หมายถึง ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวใจบุคคล และประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี หลักสงเคราะห์ มี 4 อย่างคือ(พระธรรมปิฎก, 2546)

1. **ทาน** การให้ คือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของตลอดถึงให้ความรู้ และแนะนำสั่งสอน

2. **ปิยวาจา** วาจาเป็นที่รัก วาจาพูดดีมีน้ำใจ หรือวาจาซาบซึ้งใจ คือกล่าวคำสุภาพไพเราะอ่อนหวานสมานสามัคคี ให้เกิดไมตรีและความรักใคร่นับถือ ตลอดถึงคำแสดงประโยชน์ประกอบด้วย เหตุผลเป็นหลักฐานจงใจให้นิยมยอมตาม

3. **อตถจริยา** การประพฤติประโยชน์ คือ ขวนขวายช่วยเหลือกิจการ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ตลอดถึงคำช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรม

4. สมานัตตตา ความเสมอต้นเสมอปลาย คือ ทำตนเสมอต้นเสมอปลายปฏิบัติสม่ำเสมอในชนทั้งหลาย และเสมอในสุข ทุกข์ โดยร่วมรับร่วมทุกข์ตลอดถึงวางตนเหมาะสมแก่ฐานะภาวะบุคคล เหตุการณ์ และสิ่งแวดล้อม ถูกต้องตามธรรมในแต่ละกรณี

พัชรินทร์ ศรีสุวพันธ์ ได้กล่าวถึงสังคหวัตถุ 4 ในทางจริยศาสตร์ โดยความหมายของพระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต) ที่ให้ความหมายตามหลักจริยศาสตร์สังคมของพุทธศาสนาไว้ว่า เรื่อง สังคหวัตถุ 4 หรือหลักปฏิบัติตนตามหลักจิตวิทยาสังคมเพื่อให้เกิดความนิยมชมชอบและความเคารพนับถือแก่ผู้อื่น หรือสังคมของชุมชนต่าง ๆ คือ(พัชรินทร์ ศรีสุวพันธ์,2551)

1. ทาน หรือการให้เป็นสิ่งของตนแก่ผู้อื่นที่ควรเป็น เพราะ ทาน หมายถึง

- ธรรมทาน หรือการบริจาคทางจิตใจ

- อามิสทาน หรือการบริจาควัตถุ

2. ปิยวาจา หรือการเจรจาใช้คำพูดของตนเองต่อผู้อื่นด้วยความสุภาพอ่อนโยนให้เหมาะสมแก่กาลเทศะและเหมาะสมแก่สังคมชุมชนทุกชั้น เพื่อให้ชุมชนหรือบุคคลเหล่านั้นเคารพนับถือปิยวาจา นี้ ใช้กับมิตรภาพสหายของตน ย่อมจะทำให้มิตรสหายเหล่านั้นรักใคร่ รู้จักเจรจาสุภาพอ่อนโยนกับอาจารย์ การใช้หลักจริยศาสตร์สังคมในเรื่อง ปิยวาจา นั้น ผู้ใช้จำเป็นต้องมีสติควบคุมตนเอง และสามารถบังคับจิตใจได้ทุกขณะ

3. อตถจริยา หมายถึง การสอนให้บุคคลนั้น มีหน้าที่ทางมนุษยสัมพันธ์ทุกระดับชั้นมีหน้าที่ช่วยเหลืออุปการะหรือสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน

4. สมานัตตตา หมายถึง การปรับปรุงบุคลิกภาพของตนเองสม่ำเสมอโดยไม่ถือตัวและให้เข้ากับสังคมของชุมชนได้ทุกชั้น

พัชรินทร์ ศรีสุวพันธ์ ยังได้กล่าวถึงความหมายที่ พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุศลจิตโต) ได้ให้ความหมายว่า หลักสังคหวัตถุ 4 เป็นหลักพื้นฐานที่แสดงพฤติกรรมออกมาโดยคำนึงถึงการช่วยเหลือผู้อื่นและการทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวม ประกอบด้วยการสงเคราะห์เพื่อมนุษย์ 4 ประการ คือ

1. ทาน คือ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละเงิน การให้ปันสิ่งของ ตลอดจนให้ความรู้ความเข้าใจ ทั้งที่เกี่ยวกับการเรียนและในด้านอื่น ๆ รวมไปถึงการให้อภัยแก่ผู้อื่น

2. ปิยวาจา คือ การพูดจាន่ารัก ด้วยถ้อยคำที่สุภาพ อ่อนหวาน ไพเราะ พูดด้วยคำที่น่าฟัง ชัดแจ้ง ในสิ่งที่เป็นประโยชน์ ให้อีกกำลังใจ ทำให้เกิดความพึงพอใจแก่ผู้ที่ได้ฟัง ก่อให้เกิดมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

3. อตถจริยา คือ การบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่ผู้เกี่ยวข้องหรือผู้อื่น เป็นการปฏิบัติสิ่งที่เป็นประโยชน์ซึ่งกันและกัน มีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน ด้วยกำลังความคิด กำลังกาย การทำตนให้เป็นประโยชน์ทุกโอกาสที่จะทำได้

4. สมานัตตตา คือ การปฏิบัติตนอย่างเสมอต้นเสมอปลาย ไม่เอาเปรียบ ไม่ทอดทิ้งเพื่อนเมื่อมีปัญหา

พระวิวัฒน์ รอดสุขโข ได้ให้ความหมายว่า สังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมในศาสนาพุทธซึ่งใช้ในการสงเคราะห์ผู้อื่นอันจะเป็นเครื่องผูกไมตรีประสานหมู่ชนเข้าด้วยกัน คำว่า สังคหวัตถุ มาจากคำว่า “ สังคห ” ซึ่งแปลว่าสงเคราะห์ กับคำว่า “ วัตถุ ” ซึ่งแปลว่าเรื่อง รวมความแล้วสังคหวัตถุจึงแปลว่า เรื่องการสงเคราะห์

เคราะห์ หรือธรรมอันเป็นหลักในการสงฆ์เคราะห์ ซึ่งมีหลักใหญ่ ๆ อยู่ 4 ข้อด้วยกัน ดังที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสสั่งสอนแก่ภิกษุ ในกาลครั้งหนึ่งซึ่งเรียกว่า สังคหวัตถุ 4 คือ(พระวิริวัฒน์ รอดสุขโข ,2550)

1. **ทาน** หมายถึง การให้ การเฉลี่ยเพื่อแบ่งแก่กันและกัน ซึ่งเป็นข้อสำคัญเพราะว่าทุก ๆ คนนั้นย่อมต้องการความช่วยเหลือจากกันอยู่ในด้านต่าง ๆ ในด้านวัตถุทรัพย์สินเงินทอง เครื่องอุปโภคต่าง ๆ ในด้านกำลังกาย ช่วยกระทำกิจการของกันและกันทางกาย ในด้านวาจา พุดจาช่วยเหลือกันในเรื่องที่ต้องพูด ในด้านสติปัญญา ช่วยให้ความรู้ให้คำแนะนำในข้อที่ควรจะแนะนำต่าง ๆ การให้การเฉลี่ย เพื่อแบ่ง ทุกคนทั้งผู้ใหญ่ทั้งผู้น้อยต่างก็ควรจะมีทาน คือ ให้การช่วยเหลือกัน ผู้ใหญ่ให้การช่วยเหลือผู้น้อย ผู้น้อยก็ให้การช่วยเหลือผู้ใหญ่อด้วยจิตใจมุ่งที่จะช่วยให้บรรลุถึงประโยชน์ที่ต้องการ หรือเพื่อที่จะให้พ้นจากอุปสรรคขัดข้องทั้งหลาย

2. **ปิยวาจา** หมายถึง การเจรจาถ้อยคำซึ่งเป็นที่รักเป็นที่จับใจแก่กันและกันอันเป็นถ้อยคำสุภาพเพราะวาจาที่พูดออกไปนั้น ถ้าเป็นวาจาที่ไม่สุภาพไม่เป็นที่รักที่พอใจ ก็เป็นวาจาที่อาจเสียดแทงน้ำใจของผู้อื่นทำให้ผู้อื่นเกิดความเสียใจ ควบคุมการพูดของเราให้ไพเราะก็คือสตินั่นเอง ดังนั้นการพูดหรือการแสดงออกทุกครั้งต้องมีสติอยู่เสมอ

3. **อติจริยา** หมายถึง การประพฤติประโยชน์กันและกัน คือ การทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสถาบัน เช่น โรงพยาบาล มหาวิทยาลัย สังคมที่ตนอาศัยอยู่ตลอดถึงประเทศชาติ สิ่งใดที่เป็นโทษก็ควรละเว้นไม่กระทำ การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์สามารถปฏิบัติได้ทั้งกาย วาจา ใจ ในทุกเวลาและทุกโอกาส

4. **สมานัตตตา** หมายถึง ความเป็นผู้วางตนสม่ำเสมอ หรือเสมอต้นเสมอปลายซึ่งหมายถึงการรักษาระเบียบวินัยอันใดที่ทุกคนพึงปฏิบัติทั้งผู้ใหญ่อทั้งผู้น้อยตามหน้าที่ ที่บัญญัติเอาไว้เป็นระเบียบของสถานที่ของหน่วยงาน เช่น กฎระเบียบของสถาบันการศึกษา กฎระเบียบของสถานที่ราชการต่าง ๆ เป็นต้น ตลอดถึงกฎหมายบ้านเมือง ในทางพระพุทธศาสนาก็คือ พระวินัยบัญญัติสำหรับพระภิกษุทั้งหลายนั่นเอง

พุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวถึงหลักการบริหารคนว่า การบริหารคนนี้ยังมีสิ่งลึกลับอีกอย่างหนึ่ง คือเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจ เราไว้ใจเขา เรารักเขา เราหวังดีต่อเขา อย่างนี้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจ คงได้ยินได้ฟังมาแล้วจากหนังสือธรรมะทั่ว ๆ ไป เรื่อง สังคหวัตถุ 4(พุทธทาสภิกขุ,2541)

- การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
- การพูดจาไพเราะ
- การบำเพ็ญประโยชน์
- การทำตัวให้เป็นเกลอ หรือ เป็นเพื่อนมากกว่าที่จะเป็นนาย

หรือเรียกว่าความมั่งคั่งในความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน อันเป็นเครื่องเหนี่ยวเหนี่ยวให้เกิดความร่วมมือกันได้

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธมฺมธโร) ได้ให้ความหมายตามหลักจริยศาสตร์สังคมของพระพุทธศาสนา เรื่อง สังคหวัตถุ 4 หรือหลักปฏิบัติตนตามหลักจิตวิทยาสังคมเพื่อให้เกิดความนิยมชมชอบและเคารพนับถือแก่ผู้อื่น หรือสังคมของชุมชนต่าง ๆ คือ(สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า,2541)

1. **ทาน** หรือ การให้ปันสิ่งของแก่ผู้อื่นที่ควรปัน เพราะทาน หมายถึง

- **ธรรมทาน** หรือการบริจาคทางจิตใจ
- **อามิสทาน** หรือการบริจาคทางวัตถุ

2. **ปิยวาจา** หรือการเจรจาใช้คำพูดของตนต่อผู้อื่นด้วยความสุภาพอ่อนโยนให้เหมาะสมแก่กาลเทศะและเหมาะสมแก่สังคมชุมชนทุกชั้น เพื่อให้ชุมชนหรือบุคคลเหล่านั้นเคารพนับถือ ปิยวาจານี้ใช้กับมิตรสหายของตน ย่อมจะทำให้มิตรสหายเหล่านั้นรักใคร่ รู้จักเจรจาสุภาพอ่อนโยน กับครูอาจารย์ การใช้หลักจรรยาธรรมสังคัมในเรื่อง ปิยวาจานั้น ผู้ใช้จำเป็นต้องมีสติควบคุมตนเอง และสามารถบังคับจิตใจตนเองได้ทุกขณะ (Mind's control or control)

3. **อิตถจริยา** หมายถึง การสอนให้บุคคลนั้น มีหน้าที่ทางมนุษย์สัมพันธ์ทุกระดับชั้นมีหน้าที่ช่วยเหลืออุปการะหรือสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน

4. **สมานัตตตา** หมายถึง การปรับปรุงบุคลิกภาพของตนเองอย่างสม่ำเสมอโดยไม่ถือตัวและให้เข้ากับสังคมของชุมชนได้ทุกชั้น

พระเทพดิลก (ระบอบ ฐิติญาโณ) กล่าวว่า สังคหวัตถุ 4 นี้ พระพุทธเจ้าทรงอุปมาเหมือนกับพาหนะที่จะนำคนไปสู่ความสุขความเจริญในโลก เพราะสังคมของมนุษย์เราจำเป็นต้องอิงอาศัยธรรมะทั้งสิ้น ประการนี้ ทรงชี้อีกมุมที่ตรงกันข้ามว่า ถ้าหากว่าสังคมปราศจากเสียซึ่งธรรมทั้งสี่ประการแล้ว แม้มารดา บิดาก็จะไม่ได้รับการนับถือบูชาจากบุตรธิดา โลกจะอยู่ไม่ได้เลย จึงเรียกว่าธรรมเป็นเครื่องสงเคราะห์ก็มีอยู่ 2 ฝ่าย คือ(พระเทพดิลก,2544)

อามิสสังคหะ คือ สงเคราะห์ด้วยวัตถุสิ่งของ

ธัมมสังคหะ คือ สงเคราะห์โดยธรรม ถ้าเรามองในแง่ของคนที่แสวงหาที่พึ่ง สิ่งนี้ก็เป็นการสนองตอบความต้องการขั้นพื้นฐานของคน เช่น ต้องการความรักและได้รับความรักคามอบอุ่น ความปลอดภัย ต้องการที่พึ่งพำนักอาศัย ต้องการพักผ่อนหย่อนใจ หรือว่าต้องการร่วมกิจกรรม ต่าง ๆ เป็นต้น ก็ต้องมีธรรมะ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยว หลักที่จะให้เกิดการยึดเหนี่ยวทางใจกันขึ้น มาสรุปรวมอยู่ที่ สังคหวัตถุ แม้แต่แนวคิด การแสวงหาเครื่องรางของขลังที่ชาวบ้านเขาแสวงหากัน แนวของพระเครื่องนั้น คือ เมตตามหานิยม คงกระพันชาตรี แคล้วคลาดจากภัยอันตรายทั้งหลายได้องค์ธรรมทั้งสี่ประการนี้ คือ

1. **ทาน** การให้ เป็นลักษณะการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ให้ของแก่คนอื่นที่ควรแก่การให้ การให้มิได้อยู่ 2 อย่างใหญ่ ๆ คือ

1.1 **การให้ด้วยจิตคิดอนุเคราะห์** หมายถึงว่าการอนุเคราะห์ การสงเคราะห์ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ด้วยอัธยาศัยไมตรีโอบอ้อมอารีต่อบุคคลเหล่านั้น เขาประสบความสำเร็จ ความขาดแคลน ก็สงเคราะห์เขาเท่าที่จะสงเคราะห์กันได้ และบางครั้งเป็นเรื่องของอัธยาศัยไมตรี ในทำนองที่แบ่งกันกินแบ่งกันใช้ เพื่อนบ้านใกล้เรือนเคียงกันมีของอะไรก็แบ่งกันกินแบ่งกันใช้ เป็นการสร้างอัธยาศัยไมตรีอย่างที่เราคนไทยเราถือว่า “รั้วคนดีกว่ารั้วสังกะสี รั้วเหล็กกำแพง” อย่างบ้านในชนบทเห็นได้ชัดมาก ถ้าไม่มีหนอนบอนไล่ ไม่มีใครสามารถขโมยได้ เพราะถึงขโมยก็ออกไปนอกหมู่บ้านไม่ได้ ประเดี๋ยวก็จับได้ นี่คือลักษณะโครงสร้างสังคมไทยที่เรานิยมเอาธรรมะไปสั่งสอนกันมา ก่อให้เกิดเป็นความปรารถนาดี ความหวังดีต่อกันว่า “เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ โอบ

อ้อมอารี” การอนุเคราะห์ คือ แสดงความมีน้ำใจ และการสงเคราะห์ให้ในกรณีที่เขาขาดแคลน เราก็สงเคราะห์เขา

1.2 การให้เพื่อบูชาคุณความดี เช่น การทำบุญตักบาตร การให้อาหารให้เสื้อผ้าแก่พ่อแม่ ปู่ย่าตายาย ในวันตรุษสงกรานต์ การเสียภาษีให้แก่รัฐ เหล่านี้เป็นการให้ด้วยสำนึกถึงคุณความดี การให้ก็เป็นการปฏิบัติธรรมะเหมือนกัน อย่าลืมนะว่า ขอบข่ายของการให้พอถึงจุดหนึ่งเมื่อเราเป็นพวกเดียวกับเขาแล้ว หนักนิดเบาหน้อยก็ทนกันไปกลายเป็น “อภัยทาน” คือ การให้อภัย เมื่ออภัยกันได้ ก็เข้าอกเข้าใจกัน ต่อมาก็กลายเป็น “ธรรมทาน” คือ จะพัฒนาไปจากจุดที่วัตถุประสงค์ แต่มาถึงจุดหนึ่ง สามารถว่ากล่าวตักเตือนกันได้ อย่างคนเฒ่าคนแก่ในท้องถิ่นชนบท ท่านสามารถจะดูเด็กที่เหมือนกับลูกหลานของท่านได้ เวลามีปัญหากรณีพิพาทอะไร ท่านผู้นี้ไปพูด บางทีก็เลิกแล้วต่อกันได้ นี่เพราะอะไร เพราะท่านผู้นี้ได้สร้างสมบารมีด้วยการสงเคราะห์ในเชิงวัตถุประสงค์มาก่อน มีการให้อภัยในความผิดพลาดบกพร่อง อยู่ในฐานะที่ว่าตักเตือนกันได้ คนเรากว่าที่จะปรับตัวขึ้นมาอยู่ในจุดนี้ได้ก็ต้องใช้เวลาสร้างบารมีพอสมควร หลวงพ่อบางองค์ในต่างจังหวัด มีการมีงานภายในวัด ตำรวจไม่ต้องมาตรวจการณ์ ไม่ต้องมาทำอะไร หลวงพ่ออยู่องค์เดียวใครไม่กล้าทำอะไรหรอก จะไปก่อเรื่องก่อราวขึ้นไม่ได้ อย่างนี้หลวงพ่อก็ต้องมีบารมีอยู่มากจนเด็ก ๆ เรียกหลวงปู่หมดแล้ว ฉะนั้นสมภารในต่างจังหวัดจึงจำเป็นจะต้องเป็นพระแก่ ๆ เพราะเป็นเรื่องของบารมี ถ้าไม่มีบารมีเราทำงานไม่ได้ อยู่เป็นหลวงปู่แล้วสามารถที่จะควบคุมอะไรใครก็ได้

2. ปิยวาจา เจริญที่อ่อนหวาน ตรงกันข้ามกับคำหยาบแต่ในเชิงปฏิบัติแล้ว ปิยวาจา คือ เจริญถ้อยคำอันเป็นที่รัก วาจาเป็นที่รักผู้กล่าวด้วยความรัก ความปรารถนาดีต่อบุคคลอื่น ซึ่งบางครั้งอาจเป็นคำดูคำตักเตือนก็ได้ แต่ถ้าหากว่าพูดด้วยความรัก หวังดีปรารถนาดี ถือว่าเป็นธรรมเครื่องสงเคราะห์กัน ถ้าหากอหังการเริ่มมีความรัก ความปรารถนาดีต่อไปจะกระจายตัวไปเอง คือ จะพูดคำสัตย์ คำจริงเอง จะไม่ยุยงให้คนเหล่านั้นเขาแตกแยกกันเพราะรัก หวังดีต่อเขาจะพูดเฉพาะเรื่องที่มีประโยชน์ มันก็จะกระจายตัวเอง เป็นวจีสุจริตครบทั้งสี่ แต่เริ่มที่ปิยวาจา คือ วาจาอันเกิดจากใจที่มีความรักและหวังดี ปิยวาจาบางครั้งถ้อยคำอาจไม่ไพเราะ ไม่อ่อนหวาน หากพูดด้วยความปรารถนาดี หวังดี ยังอยู่ในขอบข่ายของปิยวาจา

3. อัถถจริยา ประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่บุคคลอื่น จะเห็นว่ามีทั้งกายกรรม วจีกรรม มโนกรรม ก็ช่วยเหลือชวนช่วยในกิจการงาน อย่างในบ้านในเมืองเรา เราก็อช่วยเหลือกัน ไถนาก็ช่วยเหลือกัน ไถนาก็มีกิจการอะไรก็ตาม เช่น ปลูกบ้านต่างจังหวัดบ้านหลังหนึ่งขนาด 2-3 ห้อง ปลูกไม้ก็วันก็เสร็จ เพราะมาช่วยเหลือกัน นี่เรียกว่าประพฤติดีสิ่งที่เป็นประโยชน์ด้วยกันด้วยวาจา คือ พูดในทางที่เสริมสร้างความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แนะนำชี้แจงแสดงเหตุผล การกระทำบางอย่างต้องคิดใจเขาใจเรา เช่น อยู่ใกล้เคียงเพื่อนคนหนึ่งต้องการจะอ่านหนังสือเราเขยิววิทยุเสียงลั่น ไม่เป็นอัถถจริยา เพราะทำลายประโยชน์อีกฝ่ายหนึ่งที่เขาจะฟังได้ ข้อนี้ชั้นของวินัย มีวินัยบางข้อเสริมอัถถจริยา เช่นภิกษุรูปหนึ่งกำลังท่องปาฏิโมกข์อยู่ เราไปชวนคุยเป็นการทำลายประโยชน์ ท่านก็ปรับเป็นอาบัติปาจิตตีย์ นั่นคือ สอนให้ประพฤติดีในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อกัน เกื้อกูลกันในบางครั้งบางคราว เราไม่สามารถจะทำได้ แต่อย่าถึงกับไปทำลายประโยชน์เขา เช่น เราช่วยเหลือเขาไม่ได้ แต่อย่าถึงกับไปทำลายประโยชน์ของเขาอย่างนี้พออยู่กันภายในสังคมได้อย่าลืมนะว่า ตัวประโยชน์ที่มักจะถูกพูดเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย การกระทำอะไรต้องมุ่งผลประโยชน์ที่จะ

เกิดขึ้นกับการกระทำเหล่านั้น เมื่อเห็นว่าเป็นประโยชน์ก็เอื้อกุลแก่คนอื่นก็กระทำ เช่น ช่วยสร้างสะพานบ้าง ชวนกันขุดถนน ขุดลอกคูคลองบ้าง ล้วนเป็นคุณความดีที่เป็นจุดยึดเหนี่ยวทางใจให้คนอื่นเขาเกิดความนิยมนับถือ นี่เป็นอรรถจริยา คือประพุดติสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อกัน ไม่ได้หมายความว่า กะเกณฑ์ให้คนใดคนหนึ่งประพุดติเพียงฝ่ายเดียว แต่ทุกคนก็ต้องประพุดติให้เป็นประโยชน์ต่อกัน

4. สมานัตตตา ความมีตนสม่าเสมอ ไม่ถือตัว ได้แก่การวางตนเหมาะสมแก่ฐานะที่ควรจะเป็นและที่ตนเป็นไม่แสดงอาการขึ้น ๆ ลง ๆ 3 วันดี 4 วันร้าย กำหนดทิศทางลมไม่ค่อยถูกว่าจะเอาอย่างไรกันแน่ อีกหนึ่งอย่าง คือ ไม่ลืมนั่น เช่น เคยเป็นเพื่อนเป็นฝูงกันมาพอได้ดีหน่อยก็ลืมนั่น ต้องแสดงอหยาศัยไมตรีให้ปกติ แม้คนไม่ชอบพูดชอบคุยอะไรก็ต้องทักทายปราศรัย เรื่องที่ออกจะปฏิบัติยาก ดุริทานเปรียบเทียบออกจะฟังง่าย บางเรื่องเป็นการยอมรับนับถือฐานะกัน อย่างสหาย 3 คน เป็นขอราน คนหนึ่งราชรถมาเกย ได้เป็นพระราชา อีกคนหนึ่งคิดว่าเพื่อนเราเป็นพระราชา ก็แบ่ง แต่งตัวขอรานเข้าไป อันนี้เป็นการไม่ให้เกียรติ ไม่ยกย่องเพื่อนในฐานะที่ชอบที่ควร เพื่อนก็ให้เงินหน่อยหนึ่งแล้วไล่ออกจากเมืองไปเลย อีกคนหนึ่งนับถือว่าเพื่อนก็คือเพื่อน แต่ในที่ต่อสาธารณชน ก็ต้องวางตัวให้ความเคารพรับถือตามสมควรแก่ฐานะของเพื่อน นี่คือ เป็นหลักของสมานัตตตา วางตนเหมาะสมแก่ฐานะที่ตนเป็นไม่ใช่ว่าพอมีสमानัตตตาแล้วสมภารจะลงเล่นกับลูกวัด คือ ต้องวางตนเหมาะสมแก่ฐานะ

อีกประการหนึ่งก็คือ ไม่ถือตัวเกินไป เวลาได้ดีไม่หลงตัว ลืมนั่น คางคกขึ้นวอ มะพร้าวขึ้นตก ยางกต้นมี ขี้ขี้ได้ดี ที่โบราณพูดว่า คางคกขึ้นวอ คือ ถ้าทำอะไร ๆ มันเกิน ๆ ไป ก็เสียหลักของ สมานัตตตา แทนที่คนจะเกิดความนับถือ กลับไม่พอใจชิงชังเอาได้

หลักทั้งสี่ประการนี้เป็นการปฏิบัติของคน แต่ไม่ได้หมายความว่า กะเกณฑ์ให้คนใดคนหนึ่งเป็น ทุกฝ่ายต้องแสดงออกซึ่งอหยาศัยเหล่านั้น เช่น เพื่อนกันก็ต้องเสมอต้นเสมอปลาย แสดงความเป็นกัลยาณมิตร แม้ในยามวิบัติก็ไม่ทอดทิ้งกัน หลักของสมานัตตตา คือ มีตนเสมอ แต่ต้องไม่วางตัวต่ำเกินไป เพื่อต้องการให้คนอื่นเขาเห็นว่าเราไม่ถือเนื้อถือตัวเล่นหัวจนไม่เป็นเวลา วางตัวสูงเกินไปก็เสีย

คุณธรรมทั้งสี่ประการนี้ มีในบุคคลใดก็ตาม จะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจคนไว้ได้ก่อให้เกิดความเคารพ ความรัก ความนับถือต่อกันและกัน เป็นเหมือนพาหนะที่จะนำพาคนไปสู่ความสุขความเจริญที่ต้องการได้ เป็นจุดยึดเหนี่ยวทางใจ ภายใตจากรอบครีวเป็นต้นไปจนถึงสังคมคนกลายเป็นพระเครื่อง 4 องค์ ที่ก่อให้เกิดผลทางเมตตามหานิยม คงกระพันชาตรี และแคล้วคลาดแท้ ๆ ทั้งเป็นพุทธรูปวิจิตรองใจคน เป็นจุดที่ยึดเหนี่ยวน้ำใจคนไว้ได้

คาถามหาเสน่ห์ ทำตัวดีอยู่ที่ไหนก็น่ารัก หรือเรียกว่า “สังคหวัดถุ 4

1. เจือจาน หรือทาน แปลว่าการให้ คือมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ อุดหนุนจนเจือผู้อื่นด้วยการให้สิ่งต่าง ๆ ตามสมควรทั้งอามิสทาน คือให้สิ่งของและธรรมทาน คือ ให้ข้อคิดหรือให้ความรู้โอกาสอันสมควร ไม่เป็นคนตระหนี่ถี่เหนียว พระพุทธเจ้าพระองค์ทรงสอนว่า “ทพมาโน ปิโย โหติ ผู้ให้ย่อมเป็นที่รัก” อยากมีเสน่ห์ให้คนรัก จึงต้องรู้จักเจือจาน

2. ปากหวาน หรือปิยวาจา แปลว่า การพูดจាន่ารัก คือ ต้องพูดจากับผู้อื่นด้วยคำอ่อนหวานหรือภาษาดอกไม้ เช่น พูดจามีทางเสียงนระคะ นระครับ พูดจามีน้ำใจ ไม่เป็นไรครับ ผมช่วยไม่ครับ พูดจามี

สัมมาคารวะ สวัสดิ์ค้ำท่านครับ คุณครูครับ คุณลุงคะ ขออนุญาตนะครับ พุดจามีความปรารถนาดี โชคดีนะ ครับ ยินดีด้วยนะคะ ขอให้ประสบความสำเร็จนะครับ ดังนี้ เป็นต้น เพราะปกติของคนโดยทั่วไป ไม่มีใครชอบ ให้คนอื่นพุดคำหยาบกับตน แม้เราก็เป็นเช่นนั้นเหมือนบทกลอน สุนทรภู่ที่ว่า “อันอ้อยตาลหวานลิ้นแล้วสิ้น ชาก แต่ลมปากหวานหูไม่รู้หาย” อยากให้คนรักนับหน้านับถือ ก็ต้องปากหวานเข้าไว้และมีความจริงใจด้วย

3. ช่วยงาน หรืออรรถจริยา แปลว่า การบำเพ็ญประโยชน์ คือ สิ่งใดที่เป็นประโยชน์สำหรับผู้อื่น โดยเฉพาะสิ่งที่เป็น การ เป็นงาน เป็นหน้าที่ของเธอ หากช่วยได้ก็ควรช่วย ยิ่งในคราวที่เธอต้องการความช่วยเหลือด้วยแล้ว หากเราไม่นิ่งดูตายแล้ว จะต้องช่วยชวนช่วยตามสมควร แม้ไม่ได้หวังให้เขารักหรืออยากให้เกิดเสน่ห์แก่ตน แต่ผลของความไม่เห็นแก่ตัว เอาตัวเข้าช่วยงานเขานั้น ย่อมทำให้เกิดความรัก ความหวังดีขึ้นโดยธรรมชาติ

4. สมนานตนา หรือสมานัตตตา แปลว่า การวางตนเสมอ คือวางตนให้เสมอภาค เข้ากับเขาได้ หากมี บางอย่างที่เราเข้ากันไม่ได้ ก็ต้องสมาน ปรับเปลี่ยน ปรับปรุงให้ลงรอยกัน ทั้งด้านพฤติกรรมและความคิดเห็น ไม่ แสดงอาการโอ้อวด ถือดี ยกตนข่มท่าน อีกนัยหนึ่ง หากอยู่ในฐานะผู้น้อย ก็คือวางตนให้เหมาะสมสมกับฐานะ มีสัมมาคารวะ นอบน้อมถ่อมตน เสมอต้นเสมอปลาย ผู้ประพจน์ได้ดังนี้ ย่อมเป็นที่รักของคนทั้งหลายแน่นอน

อรศิริ เกตุศรีพงษ์ ได้ให้ความหมายว่า สังคหวัตถุ 4 คือ สิ่งที่เป็นเครื่องสงเคราะห์และยึดเหนี่ยว น้ำใจซึ่งกันและกัน 4 ประการ(อรศิริ เกตุศรีพงษ์,2550)

ทาน คือ การแบ่งปันวัตถุสิ่งของ รวมถึงอุปกรณ์ในการทำงานหรือเอกสารที่ใช้ในการทำงาน เช่น หากเพื่อนร่วมงานขาด-เหลืออุปกรณ์สิ่งของ ก็นำมาแบ่งปันกันใช้ การเริ่มต้นด้วยการแบ่งปันวัตถุสิ่งของ ภายนอก จะช่วยสร้างนิสัยให้บุคลากรในหน่วยงานมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน มีการให้การรับ (Give and Take) เพราะนอกเหนือจากการแบ่งปันเรื่องของความรู้ ประสบการณ์ อันเป็นความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวคน (Tacit Knowledge) แล้ว การแบ่งปันเอกสารต่าง ๆ ที่ใช้ในการทำงานก็เป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยให้งานของความรู้มีการขับเคลื่อนโดยเป็นการแบ่งปันความรู้ที่เป็นความรู้ที่เป็นความรู้ที่ชัดเจน (Explicit Knowledge) ด้วย

ปิยวาจา คือ การแบ่งปันคำพูดดี ๆ คำพูดที่ไพเราะ พุดในสิ่งที่เป็นประโยชน์เหมาะกับกาลเทศะ พุดให้กำลังใจกัน ซึ่งในมุมมองของผู้เขียนเห็นว่า “ปิยวาจา” มีความสำคัญมากต่อการจัดการความรู้ในองค์กร เพราะการจะนำเครื่องมือต่าง ๆ มาใช้ในกระบวนการจัดการความรู้ เพื่อที่จะดึงความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวคน (Tacit Knowledge) ออกมาแลกเปลี่ยนกันนั้นต้องใช้ลักษณะของการ “พุดแลกเปลี่ยนกัน” เป็นหลัก

อรรถจริยา คือ การแบ่งปันความรู้ การให้ความช่วยเหลือในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น การแบ่งปัน ความรู้และประสบการณ์ที่เป็นความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวคน (Tacit Knowledge) เป็นสิ่งที่ต้องทำได้ยากกว่าการ แบ่งปันความรู้ที่ชัดเจน (Explicit Knowledge) ดังนั้น หากองค์กรใดสามารถปลูกฝังให้บุคลากรในองค์กรมี “อรรถจริยา” แล้ว ก็ไม่ใช่เรื่องยากอีกต่อไปที่จะทำให้คนในองค์กรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน รวมทั้ง ทำให้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของการทำงาน เพราะเมื่อเพื่อนร่วมงานขาดความรู้ในเรื่องใด หรือ ต้องการแลกเปลี่ยนความรู้ในเรื่องใด ผู้ที่มีความรู้ก็จะแบ่งปันให้โดยไม่หวังความรู้ หรือถ้าไม่ได้ขาดความรู้ แต่ ขาดกำลังคนเพื่อนคนอื่น ๆ ก็ยินดีที่จะเข้าไปช่วยให้งานสำเร็จ หรืออาจเรียกได้ว่า ทำให้พนักงานในองค์กร เป็นกัลยาณมิตรซึ่งกันและกัน

สมานัตตา คือ การมีความประพฤติเสมอดันเสมอปลาย การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอจริงใจต่อกัน ความเสมอดันเสมอปลายจะช่วยให้เกิดความรู้สึกปลอดภัย ไม่ระแวงกัน และเป็นการสร้างความไว้วางใจกัน เชื่อใจกัน (Trust) เพราะถ้าคนในองค์กรไม่มีความไว้วางใจกัน หรือไม่เชื่อใจกัน พนักงานก็จะไม่ยอมนำความรู้ประสบการณ์ เทคนิคในการทำงานต่าง ๆ มาแบ่งปันแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน ดังนั้น จึงถือได้ว่า “สมานัตตา” เป็นแรงกระตุ้นในระยะยาวที่จะผลักดันให้คนในองค์กรเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้ การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอในการร่วมแบ่งปันความรู้ต่าง ๆ จะช่วยให้การจัดการความรู้ “มีชีวิต” อยู่เสมอ การที่พนักงานในองค์กรเป็นผู้ที่มีความสม่ำเสมอจริงใจต่อกัน ถือเป็นนิสัยความรับผิดชอบอย่างหนึ่ง กล่าวคือ ในการทำงานหากงานที่ทำประสบผลสำเร็จ ก็จะไม่แย่งกันเอาความดีความชอบใส่ตัวว่าฉันเป็นคนทำงานนั้นเอง หรือหากมีข้อผิดพลาดเกิดขึ้น พนักงานก็จะไม่มีการกล่าวโทษกัน แต่จะช่วยกันแก้ไข ปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้นบรรยากาศของความร่วมแรงร่วมใจก็จะเกิดขึ้น พนักงานรู้สึกว่าการแบ่งปันแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้การทำงานของตนเองและองค์กรดีขึ้น

นางพญา พุทธรักษ์ ยังได้กล่าวถึง พระภิกษุวิสุทธินุณ (เสริมชัย ชยมงคล) ที่ได้กล่าวไว้ว่า หลักธรรมปฏิบัติที่จะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวผู้อื่นไว้ได้คือ สังคหวัตถุ 4 อย่างได้แก่(พญา พุทธรักษ์,2550)

1. **ทาน** การให้ปันสิ่งของตนแก่ผู้อื่นที่ควรให้ปันนั้น ย่อมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจแก่ผู้รับให้ระลึกนึกถึงความเป็นผู้มีน้ำใจโอบอ้อมอารีของผู้ให้ ผู้มีจิตใจโอบอ้อมอารีมีน้ำใจ มีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่นอยู่เสมอ ย่อมเป็นที่รักแก่ชนทั้งหลาย คนหมู่มาทย่อมคบค้าสมาคมด้วย สมดังที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสว่า ผู้ให้ย่อมเป็นที่รัก คนหมู่มาทย่อมคบเขา

2. **ปิยวาจา** การเจรจาที่อ่อนหวาน คือวาจาที่ไพเราะสุภาพอ่อนโยนตามฐานะ ย่อมเป็นที่ชื่นใจเป็นที่ประทับใจแก่ผู้ฟังหรือคู่สนทนา ไม่มีใครชอบวาจาที่หยาบคายแข็งกระด้าง หรือวาจาที่ก้าวร้าว ที่ไร้มารยาท ไม่รู้จักกาลเทศะ และวาจาที่ไม่ไพเราะ ไม่สมฐานะระหว่างผู้พูดกับผู้ฟังและคู่สนทนาด้วย คนเราจะได้ดีหรือถึงความสัมพันธ์ด้วย วาจา นั้นแหละ เป็นข้อสำคัญประการหนึ่ง โบราณท่านจึงกล่าวไว้ว่า ปากเป็นเอก เลขเป็นโท หมายความว่า วาจาที่ดี ที่สุภาพ ที่ไพเราะอ่อนหวานนั้นแหละเป็นข้อปฏิบัติที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งของการครองใจคน และจะได้ดีก็เพราะวาจานั้นแหละส่วนคำว่า เลข ณ ที่นี้ หมายถึง วิชาความรู้ยังเป็นรอง คือจะเป็นคนมีความรู้สูง แต่ถ้าปากไม่ดีเสียแล้ว ย่อมหวังความเจริญในชีวิตได้ยาก เพราะคนปากเสียไม่อาจผูกใจใครไว้ได้ จะหาคนคบหาสมาคมเป็นมิตรสหายที่ดีที่จริงใจต่อกันได้ยาก ปิยวาจา คือวาจาที่ไพเราะสุภาพอ่อนโยนต่อกันตามฐานะเท่านั้นแหละที่จะเป็นเครื่องผูกใจผู้อื่นได้ยืนยาว

3. **อถถจริยา** การประพฤติสิ่งที่ดีเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น หมายความว่า ความเป็นผู้มีน้ำใจ ไม่ชิงฉูดฉาด รู้จักสงเคราะห์และช่วยเหลือกิจการของผู้อื่นให้สำเร็จ รู้จักช่วยกระทำกิจอันเป็นประโยชน์บุคคลอื่นหรือแก่สังคมส่วนรวม ตามความหมายสมแก่ฐานะและโอกาส ไม่เป็นคนแล้งน้ำใจช่วยใครไม่เป็น คือไม่เป็นคนเห็นแก่ตัวจัด ยามที่ผู้อื่นหรือสังคมประสบความทุกข์เดือดร้อนก็มีจิตคิดช่วยเหลือ

4. **สมานัตตา** คือความเป็นผู้มีตนเสมอ ไม่ถือตัว ก็คือ ความประพฤติปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างเสมอดันเสมอปลาย เมื่อมีชีวิตที่เจริญก้าวหน้า หรือได้ดิบได้ดีขึ้นไป ก็ไม่ถือตัวหรือทำตัวเย่อหยิ่งกับญาติพี่น้องหรือมิตรสหายเดิม ที่เคยคบค้าหรือปฏิบัติต่อกัน เคยเคารพนับถือกันมาอย่างอย่างไรก็คงประพฤติปฏิบัติต่อกัน

เคารพนับถือกันอยู่อย่างนั้น ความเป็นผู้มีตนเสมอนี้เป็นคุณเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจผู้อื่นไว้เป็นมิตรไมตรีที่ดีต่อกันได้เป็นอย่างดี

นางพญา พุทธรักษ์ ยังได้กล่าวจาก โสภณ จาเลิศ ที่ได้พูดไว้ว่า ธรรมอันเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจผู้อื่น หรือธรรมเพื่อให้คนเป็นที่รักของคนทั่วไป คือสังคหวัตถุ 4 นั้นเอง ได้แก่

1. **ทาน** คือการให้ เสียสละ แบ่งปันแก่ผู้อื่น
2. **ปิยวาจา** คือพูดจาด้วยถ้อยคำที่สุภาพ นุ่มนวล เหมาะแก่บุคคล เวลา สถานที่ พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์ พูดในทางสร้างสรรค์ และเกิดกำลังใจ
3. **อรรถจริยา** คือทำตนให้เป็นประโยชน์ ตามกำลังสติปัญญา ความรู้ความสามารถ กำลังทรัพย์ และเวลา
4. **สมานัตตตา** คือทำตนให้เสมอดั้นเสมอปลาย วางตนเหมาะสมกับฐานะ ตำแหน่งหน้าที่การงาน ไม่เอาเปรียบผู้อื่น ร่วมทุกข์ร่วมสุขสม่ำเสมอ

หลักธรรมที่กล่าวมานี้ หากผู้ใดยึดถือปฏิบัติ เชื่อแน่ว่าจะเป็นที่รักใคร่เคารพนับถือของเพื่อนร่วมงานและบุคคลทั่วไป คนไทยเรานั้นมักชอบจดจำถ้อยคำที่คล้องจองกันจึงใคร่เสนอคำที่จะทำให้จำได้ง่าย และเป็นคาถาสำหรับทำให้ตนเองเป็นที่รักใคร่ของบุคคลทั่วไป คือเราควรจะเป็นคนที่

โอบอ้อมอารี	(ทาน)
วจีไพเราะ	(ปิยวาจา)
สงเคราะห์ปวงชน	(อรรถจริยา)
วางตนเหมาะสม	(สมานัตตตา)

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) ยังได้ให้ความหมายของหลักสังคหวัตถุธรรมนี้เรียกว่า เป็นหลักการสงเคราะห์ หรือหลักยึดกุมสังคัม คือทาน ปิยวาจา อรรถจริยา สมานัตตตา นี้แหละ เป็นชุดออกสังคัมที่คู่กับชุดในใจคือ พรหมวิหาร 4 ธรรมประจำใจของพรหมหรือธรรมประจำใจอย่างประเสริฐ ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ลองจับคู่ซิ เป็นชุดมี 4 เท่ากัน แต่ไม่ใช่แค่นั้น ก็เอาฝ่ายปฏิบัติการตั้ง(พระพรหมคุณาภรณ์,2554)

1. **ทาน** ช่วยเหลือกันในยามเดือดร้อนไม่ว่าจะมีมากหรือน้อยก็แบ่งปันให้ เพื่อแสดงความรัก ความปรารถนาดี เอื้อเฟื้อ โอบอ้อมอารี นี่คือ ทาน ด้วยเมตตา มีความทุกข์ เดือดร้อน เจ็บไข้ได้ป่วย ก็ไปให้เพื่อช่วยเหลือ นี่คือ ทานด้วยกรุณา เขาทำความดี สร้างสรรค์ความเจริญงอกงามของสังคัม เช่น เป็นนักประดิษฐ์ที่ดี ก็ไปให้ เพื่อให้กำลังใจส่งเสริม นี่คือ ทานด้วยมุทิตา

2. **ปิยวาจา** อยู่กันตามปกติ ก็พูดด้วยความรักความปรารถนาดี พูดจาสุภาพอ่อนโยน นี่คือ ปิยวาจาด้วยเมตตา เขามีทุกข์ มีปัญหาชีวิต ก็ไปพูดปลอบโยน แนะนำนอกวิธีแก้ไขปัญหา ให้กำลังใจ นี่คือ ปิยวาจาด้วยกรุณา เขาทำความดี บำเพ็ญประโยชน์ ไปทำบุญทำกุศล ก็พูดอนุโมทนา ชวนกันส่งเสริม นี่คือ ปิยวาจาด้วยมุทิตา

3. **อรรถจริยา** อยู่กันตามปกติ ก็ทำประโยชน์ แก่เขา ช่วยออกแรงทำนั่นทำนี่ให้ ด้วยความรักความปรารถนาดี นี่คือ อรรถจริยาด้วยเมตตา เขามีความทุกข์เดือดร้อน ตกน้ำ ไฟไหม้ มีงานใหญ่เหลือกำลัง ต้องการ

เร็วแรงกำลังช่วยเหลือ ก็ไปช่วยให้เขาพ้นทุกข์พ้นปัญหา ด้วยเร็วแรงกำลังกาย หรือกำลังปัญญา ความสามารถ นี่คือ อตถจริยาด้วยกรุณา เขาทำความดีหรือบำเพ็ญประโยชน์กัน เช่นมีงานวัด ก็มาช่วยจัดเตรียมการต่าง ๆ ส่งเสริมการทำความคิด นี่คือ อตถจริยาด้วยมุกตาและข้อสุตท้าย

4. สมานัตตตา ความมีตนเสมอ ก็หมายความว่า เสมอภาคกัน มีความเป็นธรรม เทียงธรรม ก็เข้าข้ออุเบกขา อุเบกขาก็มาออกที่สมานัตตตา ซึ่งแสดงออกในแง่ต่าง ๆ มีตนเสมอกัน ไม่เลือกที่รักผลักที่ชัง ไม่ดูถูกดูหมิ่นกัน ไม่เอาไรต์เอาเปรียบกัน มีความเป็นธรรม แล้วก็ทำตนให้เสมอสมานเข้ากันได้ จะเห็นว่า ถ้าปฏิบัติตามหลักธรรมชุดสังคหวัตถุนี้ ก็จะสร้างความสุขขึ้นได้ในสังคม และเวลาเราปฏิบัติธรรมเพื่อสังคมเหล่านี้ก็คือการปฏิบัติธรรมของตัวเองนั่นเองแหละ

สรุปได้ว่าสังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของทุกคนในองค์กรให้เกิดความรักสามัคคี พร้อมใจกันปฏิบัติหน้าที่ของตนเพื่อให้งานในองค์กรเกิดประสิทธิภาพตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายขององค์กรที่ตั้งไว้

ทฤษฎีเกี่ยวข้องกับขวัญกำลังใจ

ขวัญและกำลังใจมีผลต่อประสิทธิภาพของงานเป็นพลังผลักดันให้บุคคลทำงานด้วยความตั้งใจ มีความกระตือรือร้นและด้วยความสมัครใจ ซึ่งผู้บริหารควรจะต้องตระหนักถึงขวัญและกำลังใจของผู้ร่วมงาน และเพื่อให้ทราบถึงระดับขวัญและกำลังใจในขณะนั้นได้ถูกต้องและสามารถเลือกใช้วิธีบำรุงและเสริมสร้างขวัญและกำลังใจด้วยการจงใจให้เหมาะสม การจงใจหรือวิธีที่จะทำให้ผู้ปฏิบัติงานมีขวัญและกำลังใจสูงขึ้นนั้น ผู้บริหารต้องทราบความต้องการของบุคคลและหาทางตอบสนองความต้องการบุคคลเหล่านั้นให้เกิดความพึงพอใจ ถือได้ว่าเป็นการบำรุงขวัญและกำลังใจอย่างดี ทฤษฎีการจงใจที่เกี่ยวข้องและกำลังใจมีมากมายหลายทฤษฎี ผู้วิจัยขอยกทฤษฎีที่สำคัญต่อขวัญและกำลังใจดังต่อไปนี้

ปรียาพร วงศ์บุตรโรจน์ กล่าวว่า ได้กล่าวถึงความสำคัญของขวัญในการปฏิบัติงานว่าผู้ที่มีขวัญดีมักเป็นที่มีความสามารถในการทำงาน ให้เป็นไปตามความมุ่งหมายของการจัดการ จะสร้างผลงานที่มีคุณภาพให้กับหน่วยงาน บุคคลที่มีขวัญดีจะมีพฤติกรรม ต่อไปนี้

1. มีความกระตือรือร้นที่จะทำงานร่วม เพื่อให้จุดมุ่งหมายขององค์การบรรลุผล
2. มีความผูกพันต่อองค์กร
3. อยู่ในระเบียบวินัยและเป็นใจที่จะทำตามกฎข้อบังคับต่างๆ
4. แม้องค์การจะมีปัญหาอย่างไร ก็จะใช้ความพยายามอย่างเต็มที่ ที่จะแก้ไขปัญหานั้นๆให้ลุล่วง

ไป

5. มีแรงจูงใจและความสนใจในงานอย่างมากมาย
6. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
7. มีความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล

ขวัญกำลังใจในการทำงาน เกิดขึ้นจากปัจจัยต่างๆประกอบด้วย

1. ลักษณะท่าทางและบทบาทของผู้นำหรือหัวหน้าที่มีต่อผู้ใต้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงาน

2. ความพอใจในหน้าที่การงานที่ปฏิบัติอยู่อันเกิดจากการหมอบหมายงานให้บุคคลปฏิบัติหรือรับผิดชอบ

3. ความพอใจต่อวัตถุประสงค์หลักและนโยบายดำเนินงานขององค์กร ของพนักงานเจ้าหน้าที่และผู้ร่วมงานตลอดจนการจัดองค์การและระบบงาน

4. การให้บำเหน็จรางวัลและการเลื่อนชั้นเลื่อนตำแหน่งแก่ผู้ปฏิบัติงานที่ดี

5. สภาพของการปฏิบัติงาน (Working Condition)

6. ระบบการวัดผลความสำเร็จในการทำงาน

สรุปได้ว่า การที่จะทำให้องค์การประสบความสำเร็จได้หรือการทำงานร่วมกันของบุคคลหลายคนจะต้องมีขวัญในการทำงานที่ดีมีความเต็มใจในการทำงานและมีความสุขในการทำงานรวมถึงให้มีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งขององค์การและมีความรู้สึกอยากทำงานผู้บริหารจึงจำเป็นต้องรู้ให้แน่ชัดว่าอะไรคือสิ่งที่ทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาไม่พอใจการที่ผู้ใต้บังคับบัญชาจะเกิดความรู้สึกพึงพอใจในการปฏิบัติงานได้ต้องอาศัยสิ่งจูงใจและการที่องค์การใดที่มีสิ่งจูงใจมากผู้ปฏิบัติงานในองค์การนั้นย่อมจะมีขวัญกำลังใจมากขึ้นเช่นกัน

ลีลา สินนุเคราะห์ ได้กล่าวว่า ภารกิจที่สำคัญประการหนึ่งของผู้บริหารคือหาวิธีเสริมสร้างขวัญกำลังใจให้เกิดขึ้นในหน่วยงาน เพื่อประสิทธิภาพขององค์การ(ลีลา สินนุเคราะห์,2530)

ไพลิน ผ่องใส ยังกล่าวว่า หน่วยงานหรือผู้บริหารที่จะมุ่งหวังให้พัฒนางาน และบุคลากรในหน่วยงานให้มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานในระดับสูง มีทัศนคติที่ดีต่อหน่วยงานผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงาน จำเป็นต้องทำให้บุคลากรที่ปฏิบัติงานอยู่ในหน่วยงาน ได้มีความรู้สึกและทัศนคติที่ดีต่อหน่วยงานให้ได้ จากการศึกษาเกี่ยวกับขวัญ ในการปฏิบัติงาน ของคนในองค์กรนั้นได้มีทฤษฎีและแนวความคิดของนักบริหาร และจิตวิทยาหลายท่าน ได้ศึกษาเกี่ยวกับการสร้างขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานว่า เกิดจากการสร้างแรงจูงใจ ซึ่งแรงจูงใจ เป็นส่วนหนึ่งของการสร้างกำลังใจ ในการปฏิบัติงาน เพราะการสร้างแรงจูงใจ และการสร้างพฤติกรรมต่างๆ ของมนุษย์ เราเกิดมาจากแรงจูงใจหรือแรงกระตุ้นที่ทำให้เกิดความต้องการ และการเกิดการแสดงพฤติกรรมออกมา ด้วยเหตุนี้ แรงจูงใจหรือแรงกระตุ้น จึงมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลโดยตรง (ไพลิน ผ่องใส,2523)

ดังนั้นทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน เป็นทฤษฎีที่ใช้ในการสร้างขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานเช่นกัน สำหรับทฤษฎีจูงใจที่เกี่ยวข้องกับขวัญกำลังใจและเป็นที่ยอมรับกันมาก ๆ ได้แก่ ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการ มาสโลว์ (Maslos) ทฤษฎีความต้องการ E.R.G. ของ alderfer และ ทฤษฎีความจูงใจของเฮิร์ซเบิร์ก (Herzberg) ซึ่งแต่ละทฤษฎีมีรายละเอียด ดังนี้(Maslow,Abraham,1964)

ทฤษฎีการจูงใจของ **มาสโลว์ (Maslos)** หรือทฤษฎีลำดับความต้องการ

ในเรื่องความต้องการของมนุษย์ คนที่มีความต้องการและความต้องการดังกล่าวนั้นจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของเขา แต่สิ่งที่เราต้องการนั้น ขึ้นอยู่กับเขาว่ามีสิ่งนั้นอยู่แล้ว หรือถ้ามีความต้องการเดิม ได้รับการตอบสนองแล้ว ความต้องการใหม่เข้ามาแทนที่ กระบวนการนี้จะไม่มีที่สิ้นสุด โดยจะเริ่มตั้งแต่การเกิดจนกระทั่งตาย ความต้องการที่จะได้รับการตอบสนอง แล้วมีใช้แรงจูงใจของพฤติกรรมอีกต่อไป ความต้องการที่ยังมิได้รับการตอบสนองแล้วมีใช้แรงจูงใจของพฤติกรรมอีกต่อไป ความต้องการที่ยังมิได้รับการตอบสนองนั้นที่

เป็นแรงจูงใจของพฤติกรรม และคนมีความต้องการในระดับสูงขึ้น เมื่อความต้องการระดับต่ำ ได้รับการตอบสนองตามความสมควรแล้วทฤษฎีการจูงใจที่เป็นที่รู้จักกันกว้างขวางมากที่สุดทฤษฎีหนึ่ง คือ “ทฤษฎีลำดับชั้นความต้องการของมาสโลว์ยึดถือข้อสมมติฐาน” 4 ประการ ดังนี้

1.1 มนุษย์ทุกคนมีรูปแบบรับแรงจูงใจคล้ายคลึงกัน โดยผ่านมาจากแหล่งกำเนิดภายในร่างกาย และจากการปฏิกริยาสัมพันธ์ทางสังคม (social interaction)

1.2 แรงจูงใจบางอย่างมีความจำเป็นขั้นพื้นฐานและสำคัญมากกว่าแรงจูงใจอย่างอื่น

1.3 แรงจูงใจที่มีความจำเป็นขั้นพื้นฐานมากกว่า จำเป็นต้องได้รับการตอบสนองให้ได้รับความพอใจก่อนจนถึงระดับเป็นแรงจูงใจน้อยที่สุด ก่อนที่แรงจูงใจทางด้านอื่นจะได้รับแรงกระตุ้น

1.4 เมื่อแรงจูงใจขั้นพื้นฐานได้รับการตอบสนองจนได้รับความพอใจแล้ว แรงจูงใจขั้นที่สูงกว่าก็จะเกิดขึ้นเข้ามาแทนที่

มาสโลว์ (Maslos) ได้จัดชั้นความต้องการของมนุษย์ออกเป็น 5 ประเภท 5 ระดับ ดังนี้คือ

ระดับที่ 1 ความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological needs) ได้แก่ ความต้องการขั้นพื้นฐานเบื้องต้น อันเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อการดำรงชีพของมนุษย์ ได้แก่ อาหาร น้ำ อากาศ การพักผ่อนหลับนอน และความต้องการทางเพศ เป็นต้น ความต้องการเหล่านี้จะต้องได้รับการตอบสนองจนเป็นที่พอใจก่อนความต้องการในระดับสูงขึ้นจึงจะเกิดขึ้น

ระดับที่ 2 ความต้องการความปลอดภัย (Safety needs) เป็นความต้องการที่เกิดขึ้นภายหลังจากความต้องการในระดับที่ 1 ได้รับการตอบสนองจนเป็นที่พอใจแล้วและมีความรู้สึกอิสระไม่ต้องเป็นห่วงกังวลกับความต้องการทางด้านร่างกายอีกต่อไป ความต้องการความปลอดภัยจึงเกิดขึ้น ความต้องการนี้จะเห็นได้ชัดในเด็กเล็ก ซึ่งความต้องการอบอุ่นปลอดภัยจากพ่อแม่ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะ “ความต้องการหลีกเลี่ยงอันตราย” (harmavoidance needs) ของเมอร์เรย์ซึ่งจะได้กล่าวในตอนหลัง

ระดับที่ 3 ความต้องการทางสังคม (Social needs) บางครั้งเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ความต้องการความรักและการเป็นเจ้าของ” (love and belongingness) เป็นความต้องการที่จะมีความรักความผูกพันกับผู้อื่น เช่น ความรักจากเพื่อน ครอบครัว หรือคนรัก เป็นต้น ซึ่งความรักดังกล่าวนี้มีความหมายรวมถึงทั้งการให้และการรับด้วยความรัก ซึ่งความต้องการดังกล่าวนี้เมอร์เรย์ เรียกว่า “ความต้องการความรักความผูกพัน” (affiliation need)

ระดับที่ 4 ความต้องการมีเกียรติยศมีศักดิ์ศรีในสังคม (esteem needs หรือ egoistic needs) เป็นความต้องการที่เกี่ยวกับความรู้สึกของตนเองว่าตนเองมีประโยชน์มีคุณค่า และต้องการให้ผู้อื่นเห็นคุณค่าของตน ยอมรับนับถือยกย่องตนว่าเป็นผู้มีชื่อเสียง มีเกียรติยศ และมีศักดิ์ศรีด้วย ซึ่งความต้องการดังกล่าวนี้ มีลักษณะเหมือนกับ “ความต้องการประสบความสำเร็จ” (achievement need) ของเมอร์เรย์ นั่นเอง

ระดับที่ 5 ความต้องการสมหวังในชีวิต (self-actualization หรือ self-fulfillment needs) เป็นความต้องการขั้นสูงสุดที่บุคคลปรารถนาที่จะได้รับความสำเร็จในสิ่งที่ตนคิด และตั้งความหวังไว้ และแต่ละคนต่างตั้งความมุ่งหวังของตนเองได้แตกต่างกัน จึงยากที่จะให้คำนิยามได้ แต่หากจะกล่าวง่าย ๆ ก็อาจจะกล่าวได้ว่า ความต้องการนี้เป็นความต้องการที่ตนอยากให้ตนเองเป็นในชีวิต เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งความหวังไว้

ความต้องการทั้ง 5 ระดับอาจจำแนกออกได้เป็น 2 ชั้น เพื่อให้มองเห็นความแตกต่างของความต้องการที่ง่ายขึ้น คือ

1. ความต้องการขั้นต่ำ (Lower-order needs) เป็นความต้องการที่จะได้รับการตอบสนองก่อน เพื่อให้เกิดความพอใจภายนอก ได้แก่ ความต้องการทางด้านร่างกาย และความต้องการปลอดภัย

2. ความต้องการขั้นสูง (Higher-order needs) เป็นความต้องการที่จะได้รับการตอบสนองทีหลัง เพื่อก่อให้เกิดความใจภายใน ได้แก่ ความต้องการด้านสังคม ความต้องการมีเกียรติยศ มีศักดิ์ศรีในสังคม และ ความต้องการความสมหวังในชีวิต

สรุป

ความต้องการชั้นต่างๆ ของมนุษย์ เป็นแนวทางที่ให้บริหารจัดการสิ่งจูงใจต่างๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของบุคคล เช่น การเพิ่มเงินเดือน การเลื่อนตำแหน่ง การให้ความรับผิดชอบงานมากขึ้น เป็นแรงจูงใจให้บุคคลจงรักภักดีต่อองค์กร ทำงานเพื่อองค์กร แต่สภาพความต้องการของบุคคลย่อมไม่เหมือนกัน ความต้องการของบุคคลแต่ละบุคคลย่อมแตกต่างกัน ทั้งนี้ย่อมไม่เหมือนกัน ความต้องการแต่ละบุคคลย่อมแตกต่างกัน ทั้งนี้ย่อมแล้วแต่สภาพฐานะของบุคคล สิ่งแวดล้อมฐานะทางเศรษฐกิจ ทัศนคติ ค่านิยมของบุคคลย่อมจะ ทำให้ความต้องการแตกต่างกันไป บุคคลจะเริ่มจากความต้องการขั้นต่ำได้รับการตอบสนอง แต่ยังไม่เต็ม 100 เปอร์เซ็นต์ ความต้องการขั้นต่อไปก็อาจเริ่มขึ้นได้ โดยเมื่อมนุษย์มีความต้องการ การอยู่ร่วมกันจึงต้องอาศัยหลักสังคหวัตถุ 4 เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เชื่อมสัมพันธ์ในองค์กรให้เกิดความรัก ความสามัคคีในองค์กร เพื่อให้งานประสบผลสำเร็จอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขได้

บรรณานุกรม

- คาถามหาเสน่ห์ (Happiness).(2561). http://swhappinessss.blogspot.com/2011/01/blog-post_03.html.
- นางพฤษา พุทธรักษ์.(2550). การบริหารจัดการสหกรณ์การเกษตรตามหลักสังคหวัตถุ 4 : กรณีศึกษา สหกรณ์การเกษตรในเขตจังหวัดนครนายก.วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขารัฐประศาสนศาสตร์) (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเทพดิลก (ระแบบ วิฑิตญาโณ).(2544). ธรรมปริทัศน์, พิมพ์ครั้งที่ 4. (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต).(2546). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต).(2554). ความสุขทุกแห่งทุกมุม. พิมพ์ครั้งที่ 7 กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ผลิธัมม์ ในเครือ บริษัทเพ็ทแอนด์โฮม จำกัด.
- พระวีรวัฒน์ รอดสุขโข.(2550). เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความคงทนในการเรียนรู้วิชา พระพุทธศาสนา เรื่อง สังคหวัตถุ 4 พรหมวิหาร 4 ไตรลักษณ์ 3 กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ระหว่างการสอนด้วยหนังสือการ์ตูนและการสอนตามปกติ, วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต.สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พัชรินทร์ ศรีสุวพันธ์.(2551). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับการปฏิบัติตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 1, ปริญญาโท ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาการวิจัยและสถิติทางการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พุทธทาสภิกขุ.(2544). บริหารธุรกิจแบบพุทธ.กรุงเทพมหานคร : อตัมมโย, มปป..
- ไพสินผ่องใส.(2523). หลักเบื้องต้นเกี่ยวกับการบริหารโรงเรียนและการนิเทศการศึกษา,พิมพ์ครั้งที่2. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ลีลา สิ้นนุเคราะห์.(2530).หลักการบริหารธุรกิจ.กรุงเทพมหานคร:ไทยวัฒนาพานิช.
- สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธรรมธโร).(2541). ธรรมะสร้างเยาวชน. โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- อรศิริ เกตุศรีพงษ์.(2550). “สังคหวัตถุ 4 : วัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการจัดการความรู้”. วารสาร Productivity World เพื่อการเพิ่มผลผลิต ปีที่ 12 ฉบับที่ 68.
- Maslow,Abraham.(1964). Administraption Relation. New York: Harper and Row.

พุทธวิธีครองงานกับการจัดการความรู้ของ ซี.พี.

The Buddha's Way of Dominating Work and Knowledge Management of C.P.

พันเอก รุฒภณ มะโนน้อม

RuPhon MaNo Nom

นักวิชาการอิสระ

independent academician

E-mail : manonxm2562@gmail.com

(Received : 15 June 2023 ; Edit : 27 June 2023 ; accepted : 27 June 2023)

บทคัดย่อ

บทความนี้ ศึกษาศักยภาพด้านทักษะของพระเปรียญธรรม 9 ประโยค ในศตวรรษที่ 21 ศักยภาพหรือคุณสมบัติของพระที่ปฏิบัติหน้าที่ทางพระพุทธศาสนาไปเป็นต้นแบบในการหาศักยภาพหรือคุณสมบัติที่แท้จริงของพระเปรียญธรรม 9 ประโยคจึงมีนักวิชาการได้กล่าวคุณลักษณะของพระที่ปฏิบัติศาสนกิจไว้ มีคุณลักษณะพื้นฐานที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 3 องค์ประกอบ 1) ทักษะการเรียนรู้ในอนาคต 2) ทักษะการทำงาน 3) ทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม โดยทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ที่สำคัญที่สุด ก็คือทักษะการเรียนรู้ (learning skill) ส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงการจัดการเรียนรู้เพื่อให้เด็กในศตวรรษที่ 21 แต่ในปัจจุบันจะพบปรากฏการณ์ใหม่ที่แตกต่างไป จะเน้นการเรียนรู้ตลอดชีวิต (lifelong learning)

คำสำคัญ : ศักยภาพด้านทักษะ, พระเปรียญธรรม 9 ประโยค, ในศตวรรษที่ 21

Abstract

This article studies the potential of the skills of the 9 sentences of the dharma in the 21st century. The potential or the qualities of the monks who perform the duties of Buddhism to be the role model in finding the potential or the true qualities of the 9 sentences of the dharma. Characteristics of religious monks There are basic characteristics necessary in the 21st century. 3 components 1) Future learning skills 2) Working skills 3) Skills to live together in society by the skills of the 21st century, the most important Is the learning skill resulting in changes in learning management for children in the 21st century, but today there are new, different phenomena Will focus on lifelong learning

Keyword: skill potential, 9 sentences of dharma, in the 21st century

คำนำ

การศึกษาพระปริยัติธรรมของพระภิกษุสงฆ์ในอดีตได้ถูกปล่อยปละละเลย ต่อมาถึงสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ทรงเห็นพระพุทธรูปที่ประดิษฐานนอกกำแพง ประชาชน มั่วเมาหลงไหลเห็นผิดเป็นชอบ จึงทรงรับบำรุงพระพุทธรูป ทรงโปรดจัดการศึกษาเล่าเรียน พระปริยัติธรรมขึ้นเหมือนในครั้งกรุงสุโขทัย ให้มีการสอบไล่พระปริยัติธรรม นับว่าเป็นการ สอบไล่ที่เกิดขึ้นครั้งแรกในประเทศไทย ต่อมาจนถึงสมัยธนบุรี พระเจ้าตากสินมหาราช ทรงใส่ พระทัยพัฒนาการพระพุทธรูป ทรงอาราธนาพระภิกษุสงฆ์ให้มาอยู่รวมกัน อีกครั้งหนึ่ง ทรง แต่งตั้งสมณศักดิ์และสถาปนาพระอารามหลายแห่งให้พระภิกษุสงฆ์ศึกษาเล่าเรียนคัมภีร์ และ วิปัสสนาธุระ พระพุทธรูปได้เจริญรุ่งเรืองขึ้นอีกวาระหนึ่ง(สมศักดิ์ บุญปุ้:2563) การศึกษาสำหรับพระภิกษุสงฆ์และสามเณร ตามหลักสูตรของคณะสงฆ์ มี 8 ชั้น คือ ประโยค 1-2, เปรียญธรรม 3, เปรียญธรรม 4, เปรียญธรรม 5, เปรียญธรรม 6, เปรียญธรรม 7, เปรียญธรรม 8 และเปรียญธรรม 9, ซึ่งปัจจุบันเพื่อให้พระสงฆ์ได้ศึกษาอย่างเข้าใจและลึกซึ้ง จึงต้องมีการพัฒนาด้านทักษะในการเรียนรู้ควบคู่ไปกับการศึกษาสี่ไปบทความนี้จึงได้ศึกษาเกี่ยวกับศักยภาพด้านทักษะของพระเปรียญธรรม 9 ประโยค ในยุคไทยแลนด์ 4.0 เพื่อให้เกิดการพัฒนาศักยภาพด้านทักษะที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

แนวคิดเกี่ยวกับศักยภาพ

ศักยภาพ หมายถึง การรู้จักตัวเองว่ากำลังทำอะไรอยู่ และสิ่งที่ทำอยู่นั้นถูกต้องหรือไม่จะคิดทำอะไรอย่างมีสติ และนำสิ่งที่มืออยู่เหล่านี้มาสร้างด้วยตนเองให้ไปสู่ความสำเร็จ(เศียร เศวต:2532) ศักยภาพของคน คือ มวลรวมของความสามารถ ทักษะ ความรู้ประสบการณ์เจตคติความมุ่งมั่น ทั้งในปัจจุบันและอนาคตที่เขามีและจะมีวิสัยทัศน์ในการที่จะมีส่วนให้ส่งมอบผลงานได้ตามหรือเกินความคาดหมาย ศักยภาพจึงจัดเป็นทรัพย์สินที่จับต้องไม่ได้ (intangible assets) และเป็นสิ่งที่สำคัญในโลกยุคโลกาภิวัตน์ที่เน้นภูมิความรู้ ภูมิปัญญา และภูมิธรรม เพื่อพัฒนาสังคมโลกในทุกด้าน(วีระวัฒน์ ปันนิตามัย:2544) ศักยภาพเป็นผลการเรียนรู้ที่เกิดจากกระบวนการเรียนการสอนในโรงเรียนผสมผสานกับคุณสมบัติและคุณลักษณะที่ตกตะกอนในตัว นอกจากความรู้ในเนื้อหาวิชาหรือผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ซึ่งทักษะและคุณลักษณะพื้นฐานที่จำเป็นในสังคมยุคโลกาภิวัตน์ 3 องค์ประกอบ หลักรวมกัน 9 ด้าน(กองวิจัยทางการศึกษา:2543) ดังนี้

- 1) ทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ในอนาคตประกอบด้วย 3 ด้าน คือ ทักษะการเรียนรู้ ทักษะการคิด ทักษะการสื่อสาร
- 2) ทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการทำงาน ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ ทักษะการจัดการการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ความขยัน อดทน ประหยัด และอดออม
- 3) ทักษะพื้นฐานที่จำเป็นในการอยู่ร่วมกันในสังคม ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ ทักษะการควบคุมตนเองได้ความรับผิดชอบและความมีวินัย การช่วยเหลือผู้อื่น เสียสละ มุ่งมั่นและพัฒนา

ได้มีนักวิชาการได้ให้คำจำกัดความของศักยภาพไว้หลายคำและมีคำที่เรียกแตกต่างกันออกไปบางท่านเรียกว่า “ขีดความสามารถ” บางท่านเรียกว่า “สมรรถนะ” บ้าง ถึงแม้ว่าจะเรียกแตกต่างกันออกไป แต่ล้วนแล้วมาจากศัพท์ภาษาอังกฤษว่า “Competency” ทั้งสิ้น(สุกัญญา รัศมีธรรมโชติ:2548)

สรุปได้ว่า ความหมายศักยภาพ คือ ศักยภาพเป็นผลการเรียนรู้ที่เกิดจากกระบวนการเรียนการสอนในโรงเรียนผสมผสานกับคุณสมบัตินั้นๆ และสิ่งที่ทำอยู่นั้นถูกต้องหรือไม่จะคิดทำอะไรอย่างมีสติมาสร้างด้วยตนเองซึ่งทักษะและคุณลักษณะพื้นฐานที่จำเป็นในสังคมยุคโลกาภิวัตน์ 3 องค์ประกอบ ดังนี้

- 1) ทักษะการเรียนรู้ในอนาคต คือ ทักษะการเรียนรู้ ทักษะการคิด ทักษะการสื่อสาร
- 2) ทักษะการทำงาน คือ ทักษะการจัดการการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ความขยัน อดทน ประหยัด และอดออม
- 3) ทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม คือ ทักษะการควบคุมตนเองได้รับความรับผิดชอบและความมีวินัย การช่วยเหลือผู้อื่น เสียสละ มุ่งมั่นและพัฒนา

องค์ประกอบศักยภาพด้านทักษะ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2552 อธิบายว่า ทักษะ หมายถึง ความชำนาญมาจากคำภาษาอังกฤษว่า skill นอกจากนี้ คณะกรรมการจัดทำพจนานุกรมศัพท์ศึกษาศาสตร์ร่วมสมัยยังได้ขยายความของคำว่า ทักษะ (skill) มากขึ้นว่าหมายถึง ความชำนาญหรือความสามารถในการกระทำหรือการปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งอาจเป็นทักษะด้านร่างกาย สติปัญญา หรือสังคม ที่เกิดขึ้นจากการฝึกฝนหรือการกระทำบ่อย ๆ เช่น ครูมีทักษะการใช้คำถาม การนำเข้าสู่บทเรียนการใช้สื่อการสอน นักเรียนมีทักษะ การฟัง พูด อ่าน เขียน การคิดคำนวณหรือทักษะทางสังคม ทักษะที่จะทำให้บุคคลประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิตและการทำงาน โดยรวมแล้วประกอบด้วย สมรรถนะทักษะ (hardskill) และ จรณทักษะ (จะระนะ) (soft skill) บุคคลที่มีจรณทักษะจะเป็นผู้ปฏิบัติงานได้ดี ส่วนบุคคลที่มีสมรรถนะทักษะจะเป็นผู้ปฏิบัติงานได้เก่ง (ราชบัณฑิตยสถาน:2551)

ทักษะ หมายถึง ความชัดเจนและความชำนาญในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งบุคคลสามารถสร้างขึ้นได้จากการเรียนรู้ ได้แก่ ทักษะการอาชีพ การกีฬา การทำงานร่วมกับผู้อื่น การอ่านการสอน การจัดการ ทักษะทางคณิตศาสตร์ ทักษะทางภาษา ทักษะทางการใช้เทคโนโลยี ฯลฯ(ทักษะ:2562)

ทักษะ หมายถึง ความสามารถ ความชำนาญ และความคล่องแคล่วว่องไว ซึ่งเป็นสิ่งที่บุคคลได้เรียนรู้ที่จะทำด้วยความรวดเร็ว แม่นยำถูกต้อง ซึ่งอาจจะเป็นทางร่างกายหรือสมองในระยะที่รวดเร็ว เช่น ความสามารถในการคิดเลขได้รวดเร็ว การวาดภาพเร็ว(ทักษะและเทคนิคการสอน:2562)

ทักษะ เป็นคำที่นำมาจากรากศัพท์ ภาษาสันสกฤต และในวิชาการศึกษาได้แปลมาจากคำว่า Skill ซึ่งมีความหมายถึง ความสามารถ ขยันหมั่นเพียร ความคล่องแคล่ว แข็งแรง นอกจากนี้พจนานุกรมไทยได้ให้ความหมายของทักษะไว้ว่าเป็นความชำนาญและความสามารถในการปฏิบัติงานอย่างใดอย่างหนึ่ง ในเวลารวดเร็วและเกิดประสิทธิภาพ(ทักษะและเทคนิคการสอน:2562)

สรุปได้ว่า ความหมายองค์ประกอบศักยภาพด้านทักษะ คือ ความชำนาญหรือความสามารถในการกระทำหรือการปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นทักษะด้านร่างกาย สติปัญญา เกิดขึ้นจากการฝึกฝนหรือการกระทำบ่อย ๆ เช่น นักเรียนมีทักษะ การฟัง พูด อ่าน เขียน การคิดคำนวณหรือทักษะทางสังคม ทักษะที่จะทำให้บุคคลประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิต เป็นต้น

แนวคิดเกี่ยวกับศักยภาพด้านทักษะในศตวรรษที่ 21

ศตวรรษที่ 21 สถานการณ์โลกมีความแตกต่างจากศตวรรษที่ 20 และ 19 ระบบการศึกษา ต้องมีการพัฒนาเพื่อให้สอดคล้องกับภาวะความเป็นจริง ความท้าทายด้านการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ในการเตรียมนักเรียนให้พร้อมทั้งชีวิตในศตวรรษที่ 21 เป็นเรื่องสำคัญของกระแสการปรับเปลี่ยนทางสังคมที่เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 21 ส่งผลต่อวิถีการดำรงชีพของสังคมอย่างทั่วถึง ครูจึงต้องมีความตื่นตัวและเตรียมพร้อมในการจัดการเรียนรู้เพื่อเตรียมความพร้อมให้นักเรียนมีทักษะสำหรับการออกไปดำรงชีวิตในโลกในศตวรรษที่ 21 ที่เปลี่ยนไปจากศตวรรษที่ 20 และ 19 โดยทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ที่สำคัญที่สุด คือ ทักษะการเรียนรู้ (Learning Skill) ในประเทศสหรัฐอเมริกาแนวคิดเรื่อง “ทักษะแห่งอนาคตใหม่ : การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21” ได้ถูกพัฒนาขึ้นโดยภาคส่วนที่เกิดจากวงการนอกการศึกษา ประกอบด้วยบริษัทเอกชนชั้นนำขนาดใหญ่ เช่น บริษัทแอปเปิ้ล บริษัทไมโครซอฟ บริษัทวอลต์ดิสนีย์ องค์กรวิชาชีพระดับประเทศ และสำนักงานด้านการศึกษาของรัฐ รวมตัวและก่อตั้งเป็นเครือข่ายองค์กรความร่วมมือเพื่อทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (Partnership for 21st Century Skills) หรือเรียกย่อ ๆ ว่า เครือข่าย P21 หน่วยงานเหล่านี้มีความกังวลและเห็นความจำเป็นที่เยาวชนจะต้องมีทักษะสำหรับการออกไปดำรงชีวิตในโลกแห่งศตวรรษที่ 21 ที่เปลี่ยนไปจากศตวรรษที่ 20 และ 19 จึงได้พัฒนาวิสัยทัศน์และกรอบความคิดเพื่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ขึ้น ทักษะสำคัญที่เด็กและเยาวชนควรมีได้ว่า ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม หรือ 3R และ 4C ซึ่งมีองค์ประกอบ ดังนี้ 3 R ได้แก่ Reading (การอ่าน) การเขียน (Writing) และ คณิตศาสตร์ (Arithmetic) และ 4C Critical Thinking – การคิดวิเคราะห์ Communication – การสื่อสาร Collaboration - การร่วมมือ และ Creativity - ความคิดสร้างสรรค์ รวมถึงทักษะชีวิตและอาชีพ และทักษะด้านสารสนเทศสื่อและเทคโนโลยี และการบริหารจัดการด้านการศึกษาแบบใหม่(กระทรวงศึกษาธิการ:2562)

สุทัศน์ สังคะพันธ์ กล่าวว่า ปัจจุบันยุคที่โลกมีความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วอันสืบเนื่องมาจากการใช้เทคโนโลยีเพื่อเชื่อมโยงข้อมูลต่าง ๆ ของทุกภูมิภาคของโลกเข้าด้วยกันกระแสการปรับเปลี่ยนทางสังคมที่เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 21 ที่ส่งผลต่อการดำรงชีพของสังคมอย่างทั่วถึง ครูจึงต้องมีความตื่นตัวและมีการเตรียมความพร้อมในการจัดการเรียนรู้เพื่อเตรียมความพร้อมให้นักเรียนที่มีทักษะสำหรับการออกไปดำรงชีวิตในโลกศตวรรษที่ 21 ที่เปลี่ยนไปจากศตวรรษที่ 20 และ 19 โดยทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ที่สำคัญที่สุด คือ ทักษะการเรียนรู้ (learning skill) ส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงการจัดการเรียนรู้เพื่อให้เด็กในศตวรรษที่ 21 นี้มีความรู้ความสามารถ และทักษะจำเป็นซึ่งเป็นผลจากการปฏิรูปเปลี่ยนแปลงรูปแบบการจัดการเรียนการสอนตลอดจนการเตรียมความพร้อมด้านต่าง ๆ ที่เป็นปัจจัยสนับสนุนที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้รวมทั้งเป็นยุคแห่งการแข่งขันทางสังคมค่อนข้างสูงในปัจจุบัน ส่งผลต่อการปรับตัวให้ทันเทียมและเท่าทันกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในบริบททางสังคมในทุกมิติรอบด้าน(สุทัศน์ สังคะพันธ์:2561) ทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูม (Bloom s Taxonomy of Learning) จะเปลี่ยนไปเน้นทักษะการเรียนรู้ขั้นที่สูงขึ้น (higher order learning skills) โดยเฉพาะทักษะการประเมินค่า (evaluating skills) จะถูกแทนที่โดยทักษะการเอาความรู้ใหม่ไปใช้อย่างสร้างสรรค์ (ability to new knowledge in a creative way) ในอดีตที่ผ่านมา นักเรียนไปโรงเรียนเพื่อใช้เวลาในการเรียนรายวิชาต่าง ๆ เพื่อรับเกรดและเพื่อให้จบการศึกษา แต่ในปัจจุบันจะพบปรากฏการณ์ใหม่ที่

แตกต่างกันไป เช่น การเรียนการสอนที่ช่วยให้นักเรียนได้เตรียมตัวเพื่อใช้ชีวิตในโลกที่เป็นจริง (life in the real world) เน้นการศึกษาลดชีวิต (lifelong learning) ด้วยวิธีการสอนที่มีความยืดหยุ่น (flexible in how we teach) มีการกระตุ้นและจูงใจให้ผู้เรียนมีความเป็นคนที่มีความคิดเจ้าปัญญา (resourceful) ที่ยังคงแสวงหาการเรียนรู้แม้จบการศึกษาออกไปลักษณะของหลักสูตรในศตวรรษที่ 21 จะเป็นหลักสูตรที่เน้นลักษณะเชิงวิพากษ์ (critical attributes) เชิงสหวิทยาการ (interdisciplinary) ยึดโครงการเป็นฐาน (project-based) และขับเคลื่อนด้วยการวิจัย (Research Driven) เชื่อมโยงท้องถิ่นชุมชนเข้ากับภาคประเทศและโลกในบางโอกาสนักเรียนสามารถร่วมมือ (collaboration) กับโครงการต่าง ๆ ได้ทั่วโลกเป็นหลักสูตรที่เน้นทักษะขั้นสูง พหุปัญญาเทคโนโลยีมีมิติเดียว ความรู้พื้นฐานเชิงพหุสำหรับศตวรรษที่ 21 และการประเมินผลตามสภาพจริง รวมทั้งการเรียนรู้จากการใช้บริการ (service) ก็เป็นองค์ประกอบที่สำคัญภาพของห้องเรียนจะกลายเป็นชุมชนที่ใหญ่ขึ้น (greater community) นักเรียนมีคุณลักษณะซึ่งนำตนเองได้ (Self Directed) มีการทำงานทั้งอย่างเป็นอิสระและอย่างร่วมมือกับคนอื่นหลักสูตรและการสอนจะมีลักษณะท้าทายสำหรับนักเรียนทุกคน และคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลหลักสูตรจะไม่เน้นการยึดตำราเป็นตัวขับเคลื่อน (textbook-driven) หรือแบบแยกส่วน (fragmented) เช่นในอดีต แต่จะเป็นหลักสูตรแบบยึดโครงการและการบูรณาการการสอน ทักษะและเนื้อหาจะไม่เป็นจุดหมายปลายทาง เช่น ที่เคยเป็นมาแต่นักเรียนจะต้องมีการเรียนรู้ผ่านการวิจัย และการปฏิบัติในโครงการ การเรียนรู้จากตำราจะเป็นเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้นความรู้ (knowledge) จะไม่หมายถึงการจดจำข้อเท็จจริงหรือตัวเลข แต่จะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการวิจัยและปฏิบัติโดยเชื่อมโยงกับความรู้ และประสบการณ์เก่าที่มีอยู่ทักษะและเนื้อหาที่ได้รับจะเกี่ยวข้อง และมีความจำเป็นต่อการปฏิบัติในโครงการ จะไม่จบลงตรงที่การได้รับทักษะและเนื้อหาแล้วเท่านั้น การประเมินผลจะเปลี่ยนจากการประเมินความจำและความไม่เกี่ยวข้องกับความเข้าใจต่อการนำไปปฏิบัติได้จริงไปเป็นการประเมินที่ผู้ถูกประเมินมีส่วนร่วมในการประเมินตนเองด้วย ทักษะที่คาดหวังสำหรับศตวรรษที่ 21 ที่เป็นหลักสูตรที่เป็นสหวิทยาการ(Bloom:1956)

สรุปได้ว่า ความหมายศักยภาพด้านทักษะในศตวรรษที่ 21 คือ โดยทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ที่สำคัญที่สุด คือ ทักษะการเรียนรู้ (learning skill) ส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงการจัดการเรียนรู้เพื่อให้เด็กในศตวรรษที่ 21 แต่ในปัจจุบันจะพบปรากฏการณ์ใหม่ที่แตกต่างกันไป จะเน้นการเรียนรู้ตลอดชีวิต (lifelong learning)

แนวคิดเกี่ยวกับศักยภาพพระปริยธรรม 9 ประโยค

ศักยภาพพระปริยธรรม 9 ประโยคในคุณลักษณะตามหลักพระพุทธศาสนา เมื่อจะกล่าวอ้างศักยภาพหรือคุณสมบัติที่แท้จริงของพระปริยธรรม 9 ประโยคนั้นเป็นคุณลักษณะที่ซับซ้อนยากมาก ดังนั้นจึงต้องนำเอาศักยภาพหรือคุณสมบัติของพระที่ปฏิบัติหน้าที่ทางพระพุทธศาสนาไปเป็นต้นแบบในการหาศักยภาพหรือคุณสมบัติที่แท้จริงของพระปริยธรรม 9 ประโยคจึงมีนักวิชาการได้กล่าวคุณลักษณะของพระที่ปฏิบัติศาสนกิจไว้ ดังนี้

พสุ เดชะรินทร์ ได้กล่าวไว้ว่า หลักผู้นำจากพระพุทธศาสนาประการแรกคือบทบาทของผู้นำกับการสื่อสารโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถานการณ์ปัจจุบัน ไม่ว่าจะปัญหาทางด้านการเมืองเศรษฐกิจทำให้ผู้นำของ

องค์กรต่าง ๆ ต้องให้ความสำคัญกับการสื่อสารทั้งภายในและภายนอกองค์กรโดยภายใต้หลักกัลยาณมิตรธรรม หรือธรรมของกัลยาณมิตร 7 ประการนั้นมีอยู่ข้อหนึ่ง คือ วัตถุประสงค์หรือเป็นผู้ใช้การพูดโดยการที่จะเป็นนักพูดที่ดี นั้นต้องพูดให้ผู้อื่นสามารถเข้าใจได้ พูดให้ผู้อื่นได้ประโยชน์หรือพูดให้ผู้อื่นช่วยกันสร้างสรรค์ประโยชน์ไม่ใช้การพูดเพื่อหาประโยชน์ให้แก่ตนเองโดยพระพุทธรเจ้าได้ทรงแสดงลักษณะของนักสื่อสาร หรือนักพูดที่ดีไว้ 4 ประการด้วยกัน ได้แก่ พูดแจ่มแจ้ง (อธิบายให้เข้าใจได้ชัดเจน) พูดจงใจ (พูดจนคนยอมรับและอยากจะทำ) พูดเร้าใจ (พูดให้เกิดความศรัทธากระตือรือร้น) และพูดให้สำเร็จ (พูดให้เกิดความร่าเริงมีความหวังในผลดี และทางที่จะสำเร็จ) การเป็นผู้รู้จักพูดตามหลักการข้างต้นนั้น สามารถนำมาปรับใช้กับการพูดเนื่องในโอกาสต่าง ๆ ไม่จำเป็นแต่ต้องเป็นการพูดของผู้นำเท่านั้น แม้กระทั่งอาจารย์ที่สอนหนังสือเอง ก็ต้องรู้จักพูดให้แจ่มแจ้ง จงใจ เร้าใจ และร่าเริง เพื่อให้ผู้เรียนได้มีความเข้าใจ กระตือรือร้น และสนใจที่จะเรียนหนังสือ สำหรับตัวผู้นำนั้นนอกเหนือจากการรู้จักที่จะพูดแล้วยังต้องรู้จักที่จะฟังด้วย โดยท่านใช้คำว่า วจนกขโม แปลว่า ควรทนหรือฟังต่อถ้อยคำของคนอื่นด้วย ไม่ใช่ว่าเอาแต่พูดแก่เขาอย่างเดียวโดยไม่ยอมรับฟังใคร ซึ่งการเป็นผู้ฟังที่ดีนั้น ถือเป็นสิ่งที่ยากและท้าทายสำหรับผู้นำหลาย ๆ ท่านเนื่องจากผู้นำจำนวนมากมักจะชอบพูดมากกว่าฟัง โดยเฉพาะการรับฟังจากผู้ที่ยกมาหรือเป็นลูกน้อง นอกจากนี้ ยังมีหลักธรรมว่าไว้ว่า คัมภีร์จะ กะถิง กัตตา แปลว่ารู้จักแถลงเรื่องราวต่าง ๆ ที่ลึกซึ้งโดยประเด็นหรือเรื่องราวต่าง ๆ ที่สำคัญ ก็ต้องสามารถอธิบาย ทำให้ผู้ร่วมงานมีความเข้าใจ

หลักธรรมที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ที่มักจะถูกนำมาโยงกับเรื่องของการทำงานร่วมกับผู้อื่นหรือภาวะผู้นำนั้นคือหลักพรหมวิหาร 4 ประการ ซึ่งถือเป็นคุณธรรมพื้นฐานที่จะต้องมียึดมั่นในจิตใจ เพื่อนำไปสู่การแสดงออกที่ดีและเหมาะสม และสำหรับตัวผู้นำแล้ว ถ้าสามารถแสดงออกได้อย่างดีและเหมาะสมแล้ว ก็จะนำไปสู่ศรัทธาจากบุคคลต่าง ๆ ในองค์กรและทำให้สามารถนำพาทุกคนไปในทิศทางเดียวกันได้ พรหมวิหาร 4 นั้นประกอบด้วย เมตตา โดยมีความเป็นมิตรไมตรีต่อผู้อื่น มีน้ำใจปรารถนาดีต่อผู้อื่น กรุณา คือ ความต้องการช่วยเหลือให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์ ความเดือดร้อน โดยเมื่อผู้อื่นมีทุกข์นั้นผู้นำจะต้องมีกรุณาช่วยบำบัดทุกข์ให้ มุทิตา ก็คือเมื่อนักงาน เพื่อนร่วมงานมีความสุข ความสำเร็จมากขึ้น ผู้นำก็ต้องพลอยยินดี ช่วยส่งเสริมสนับสนุน และสุดท้าย คือ อุเบกขา ก็คือ การรักษาความเป็นกลาง ไม่ลำเอียง ไม่เข้าข้างใดข้างหนึ่งหลักพรหมวิหารสี่นี้เป็นสิ่งที่ผู้นำควรจะยึดเป็นหลักธรรมในการบริหารงานเป็นประจำวันทั่วไป โดยเฉพาะกับผู้อื่น ไม่ว่าจะเพื่อนร่วมงาน ลูกน้อง หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่าง ๆ กับองค์กร โดยเมื่อบุคคลอื่นมีปัญหา มีทุกข์ เดือดร้อน ผู้นำก็ต้องมีความกรุณาที่จะแก้ไขปัญหา ในขณะเดียวกัน เมื่อบุคคลอื่นประสบความสำเร็จ มีความสุข ก็ต้องมีมุทิตา ที่จะช่วยส่งเสริมสนับสนุน และยินดีในความสำเร็จของผู้อื่น ในช่วงสถานการณ์ปกตินั้นก็ต้องคอยดูแล เอาใจใส่ให้บุคคลต่าง ๆ ในองค์กรมีความสุขในการทำงาน และสุดท้าย ในการบริหารงานทุกอย่างผู้นำจะต้องมีและสามารถรักษาความเป็นกลาง ไม่ลำเอียง เข้าข้างใดข้างหนึ่ง ซึ่งหลักของอุเบกขานั้นจะคุมเมตตา กรุณา มุทิตา ไว้อีกด้วย โดยการปฏิบัติหรือช่วยเหลือผู้อื่นนั้น ก็จะต้องมีความเป็นกลางไม่ลำเอียง(พสุ เดชะรินทร์:2562) การที่ผู้นำหรือผู้บังคับบัญชาจะได้รับความช่วยเหลือและความสนับสนุนจากผู้ตามหรือผู้ใต้บังคับบัญชา ตามหลักของพระพุทธศาสนานั้น ผู้นำจะต้องเป็นผู้มีคุณธรรมของความเป็นผู้นำหรือผู้บังคับบัญชาหรือหลักการในการ “ครองตน” ของผู้นำ กล่าวคือ ราชธรรม 10 หรือ

ทศพิธราชธรรมหรือ ธรรมของพระราชา 10 ประการ(คุณธรรม2562) ได้แก่ 1) ทาน (การให้) 2) ศีล (ความประพฤติดีงาม) 3) บริจาคะ (ความเสียสละ) 4) อาชวะ (ความซื่อตรง) 5) มัทวะ (ความอ่อนโยน) 6) ตปะ (ความแผดเผากิเลสตัณหา) 7) อักโกธะ (ความไม่โกรธ) 8) อวิหิงสา (ความไม่เบียดเบียน) 9) ชันดี (ความอดทน) และ 10) อวิโรธนะ (ความไม่คลาดธรรม)

คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อธิบายว่า พระพุทธศาสนาผูกพันอยู่กับชีวิตของคนไทยมาเป็นเวลาช้านาน จนคนส่วนใหญ่ลืมไปว่าพระพุทธเจ้าเป็นคนอินเดียประสูติและปรินิพพานในประเทศอินเดีย คำสอนของพระพุทธศาสนาอุบัติขึ้นภายใต้ข้อกำหนดของศาสนาพราหมณ์ และสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมอินเดีย พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงได้รับการยกย่องว่าเป็น “บรมครู” ปรากฏในบทสวดพระพุทธคุณ ดังต่อไปนี้ อตถาวุโส สมโณ โคตโม สกยปุตโต สกยกุลา ปพพิโต, ตัม โข ปน ภควนตัม โคตมัม เอวํ กลยาโณ กิตติสัทโท อพุกุคฺโต อิติปิ โส ภควา อรหํ สมมาสมพุทโธ วิชชาจระณสมปนโน สุกโตโลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสมมฺหารถิ สตถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาติ, ตมห์ ภควนตัม อุตฺทิสฺส ปพพิโต โส เม ภควา สตถา ตสฺสหา ภควโต ธมฺมํ โรเจมฺหิ ตานํ ปุกุสฺสชาติ ตอบว่า ตูกรทานํผู้มีอายุ มีพระสมณโคตม ผู้ศากย บุตร เสด็จออกจากศากยราชสกุลทางผนวชแล้ว ก็พระโคตมผู้มีพระภาคพระองค์นั้นแลมีกิตติศัพท์ฟุ้งไปงาม อย่างนี้ว่าแม้เพราะเหตุดังนี้ ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นผู้ไกลจากกิเลส รู้เองโดยชอบ ถึงพร้อมด้วยวิชา และจรณะ ดำเนินไปดี รู้แจ้งโลก เป็นสารถิผู้ฝึกบุรุษที่ควรฝึกอย่างหาคนอื่นยิ่งกว่ามิได้ เป็นครูของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายเป็นผู้ตื่นแล้ว เป็นผู้แจกธรรม ดังนี้ข้าพเจ้าบวชอุทิศพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น และพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นศาสดาของข้าพเจ้า ๆ ชอบใจธรรมของพระผู้มีพระภาคนั้น(คณาจารย์ มจร :2555)

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้อธิบายว่า คุณสมบัติของผู้สอนตามหลักพุทธธรรมมีสาระสำคัญ 2 ประการ คือ บุคลิกภาพและคุณธรรม(พระธรรมปิฎก:2546) ดังนี้

1) บุคลิกภาพ เป็นคุณสมบัติภายนอก ได้แก่ ความสง่างาม วาจาสุภาพ มารยาทน่าเลื่อมใส ความเป็นผู้มีสัมปatti ผู้ดี มีธรรม 4 ประการคือ รูปร่างมาณิก รัชมัยปมาณิก และสุวิชาจรณะ สัมปन्नะอธิบายได้ ดังนี้

ความสง่างามของรูป เรียกว่า รูปร่างมาณิก คือ ถึงพร้อมด้วยความงดงามด้วยรูปร่างหน้าตา กิริยามารยาท ผิวพรรณสะอาดผ่องใส มีระเบียบวินัยทางร่างกายที่ดีอารมณ์เบิกบานแจ่มใสใครได้พบเห็นก็จะ เป็นมงคลทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น

ความงามของเสียงหรืองามเสียง เรียกว่า “โชนัปมาณิก” มีความงดงามในการพูดในคำพูด การบอกกล่าวด้วยน้ำเสียงที่ดีประเสริฐดุจ “เสียงพรหม” 8 ลักษณะ คือ

(1) วิธัสฺสุทฺฐ (ไพเราะ)	(2) วิญญฺเยโย (ชัดเจน)
(3) มัญชฺ (นุ่มนวล)	(4) สวณฺนิโย (ชวนฟัง)
(5) พินทุ (กลมกล่อม)	(6) อวิสารี (ไม่แตกพร่า)
(7) คัมภีโร (ลึกซึ้ง)	(8) นินนาที (ก้องกังวาน)

ผู้สอนต้องบริหารวาจาให้มีความงามทั้ง 8 อย่าง ต้องรู้จักแต่งเสียง ให้สวยงามเหมาะสมกับความ เป็นครูไม่ประกอบ “วจีทุจริต” นั้นเอง

ความสง่างามในความรู้และสติปัญญา เรียกว่า “ธัมมัมปมาณิก” บุคลิกภาพทางสติปัญญาเป็นเรื่องของเขาวัวปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ โดยกระบวนการทางพันธุกรรม ครูจึงต้องพัฒนาตัวเองให้มีความสามารถ เฉลียวฉลาดเป็นนักปราชญ์ เปี่ยมด้วยสติปัญญามีบุคลิกภาพทางสติปัญญาที่ดีประกอบด้วย “สัปปุริสธรรม 7” คือ ธรรมของคนดี ธรรมของสัตบุรุษธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ คุณสมบัติของคนดี คือ ธัมมัญญตา (รู้เหตุ), อตถัญญตา (รู้ผล), อตตัญญตา (รู้ตน), มัตตัญญตา (รู้ประมาณ), กาลัญญตา (รู้กาล), ปุคคลัญญตา (รู้คน) และ ปริสัจญตา (รู้ชุมชน)

ความประพฤติดี หรือ ตามหลักธรรมของการเป็นครูดีของวัฒนธรรมไทยที่ถือว่าครูที่ดีจะต้องมีหลักธรรม 3 สุ คือ สุวิชาโน คือ เป็นผู้มีความรู้ดี สุสาสนโน คือ เป็นผู้สอนดี รู้จักชี้แจง ชักจูงปลุกใจให้เกิดความเพลิดเพลินในการเรียนและ สุปฏิปันโน คือ เป็นผู้มีความประพฤติปฏิบัติตนดี เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์และบุคคลอื่น อันได้แก่ การเป็นผู้มีความประพฤติปฏิบัติดีเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์และบุคคลทั่วไป เพราะการประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์ก็เป็นการสอนอีกวิธีหนึ่ง ซึ่งจะเกิดสัมฤทธิ์ผลแก่ผู้เรียนและดีกว่าการสอนด้วยการแนะนำ ซึ่งตรงกับหลักกัลยาณมิตรธรรม 7 ประการ เป็นการปฏิบัติให้เป็นแบบอย่างที่ดีสามารถที่จะนำไปปฏิบัติได้เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน

2) คุณธรรมเป็นคุณลักษณะภายใน 3 ประการ คือ ปัญญาคุณ วิสุทธิคุณและกรุณาคุณ

ก. พระปัญญาคุณ ขอยกมาแสดง 2 อย่าง คือ ทศพลญาณและปฏิสัมภิทา

1. ทศพลญาณ

1.1 ฐานฐานญาณ ปรีชาหยั่งรู้ฐานะและฐานะ คือ หยั่งรู้กฎธรรมชาติที่เกี่ยวกับขอบเขตและขีดขั้นของสิ่งทั้งหลายว่า อะไรเป็นไปได้และอะไรเป็นไปไม่ได้แค่นั้นเพียงไร โดยเฉพาะในแง่ความสัมพันธ์ระหว่างเหตุกับผลและกฎเกณฑ์ทางจริยธรรมที่เกี่ยวกับสมรรถวิสัยของบุคคลซึ่งจะได้รับผลกรรมที่ดีและชั่วต่าง ๆ กัน

1.2 กรรมวิปากญาณ ปรีชาหยั่งรู้ผลของกรรม สามารถกำหนดแยกการให้ผลอย่างสลับซับซ้อนระหว่างกรรมดีกับกรรมชั่วที่สัมพันธ์กับปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ มองเห็นรายละเอียดและความสัมพันธ์ภายในกระบวนการการก่อผลของกรรมอย่างชัดเจน

1.3 สัพพัตถคามินีปฏิปทาญาณ ปรีชาหยั่งรู้ข้อปฏิบัติที่จะนำไปสู่คติทั้งปวง คือ สู่สุคติทุกคติหรือพ้นจากคติ หรือปรีชาหยั่งรู้ข้อปฏิบัติที่จะนำไปสู่อรรถประโยชน์ทั้งปวง จะเป็นทิฏฐิธัมมิกัตถะหรือสัมปรายิกัตถะหรือปรมัตถะก็ตาม รู้ว่าเมื่อต้องการเข้าสู่จุดหมายใด จะต้องทำอะไรบ้าง มีรายละเอียดวิธีปฏิบัติอย่างไร

1.4 นานาธาตุญาณ ปรีชาหยั่งรู้สภาวะของโลกอันประกอบด้วยธาตุต่าง ๆ เป็นอนเอก รู้สภาวะของธรรมชาติทั้งฝ่ายอุปาทินนสังขารและอนุปาทินนสังขาร เช่น เรื่องชีวิตก็ทราบองค์ประกอบต่าง ๆ สภาวะขององค์ประกอบเหล่านั้น พร้อมทั้งหน้าที่ของมัน เช่น การปฏิบัติหน้าที่ของชั้นธายตนะและธาตุต่าง ๆ ในกระบวนการรับรู้ เป็นต้น

1.5 นานาธมุตติกญาณ ปรีชาหยั่งรู้ธมุตติ คือ รู้ธยาศัยความโน้มเอียง แนวความสนใจ ฯลฯ ของสัตว์ทั้งหลายที่เป็นไปต่าง ๆ กัน

1.6 อินทรีย์ปโรปริยัตตญาณ ปรีชาหยั่งรู้ความยิ่งและความหย่อนแห่งอินทรีย์ของสัตว์ทั้งหลาย รู้ว่าสัตว์นั้น ๆ มีแนวความคิด ความรู้ ความเข้าใจ แคไหนเพียงใด มีกิเลสมาก กิเลสน้อย มีอินทรีย์อ่อนหรือแก่กล้า สอนง่ายหรือสอนยาก มีความพร้อมที่จะเข้าสู่การตรัสรู้หรือไม่

1.7 ฌานาภิสังกิลเลสาทิญาณ ปรีชาหยั่งรู้เหตุที่จะทำให้ฌานวิโมกข์และสมาบัติเสื่อมหรือเจริญคล่องแคล่วจัดเจนหรือก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป

1.8 ปุพเพนิวาสานุสสติ ปรีชาหยั่งรู้ระลึกชาติภพในหนหลังได้

1.9 จุตูปปาตญาณ ปรีชาหยั่งรู้จุดและอุบัติทั้งหลายอันเป็นไปตามกรรม

1.10 อาสวักขยญาณ ปรีชาหยั่งรู้ความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย

2. ปฏิสัมภิตา คือ ปัญญาแตกฉานในด้านต่าง ๆ

2.1 อรรถปฏิสัมภิตา ความเข้าใจแจ่มแจ้งในความหมายของถ้อยคำหรือข้อธรรมต่าง ๆ สามารถอธิบายแยกแยะออกไปโดยพิสดาร แม้ได้เห็นเหตุใด ๆ ก็สามารถคิดเชื่อมโยงแยกแยะกระจายความคิดออกไปล่วงรู้ถึงผลต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นได้ แปลสั้น ๆ ว่า ปัญญาแตกฉานในอรรถ

2.2 ธรรมปฏิสัมภิตา ความเข้าใจแจ่มแจ้งในถ้อยคำหรือข้อธรรมต่าง ๆ สามารถจับใจความคำอธิบายโดยพิสดาร มาตั้งเป็นกระทำหรือหัวข้อได้ เมื่อมองเห็นผลต่าง ๆ ที่ปรากฏขึ้นก็สามารถสืบสาวกลับไปหาสาเหตุได้แปลสั้น ๆ ว่า ปัญญาแตกฉานในธรรม

2.3 นิรุติปฏิสัมภิตา ความรู้แตกฉานในภาษา รู้ภาษาต่าง ๆ และรู้จักใช้ถ้อยคำชี้แจงแสดงอรรถและธรรมให้คนอื่นเข้าใจและเห็นตามได้ แปลสั้น ๆ ว่า ปัญญาแตกฉานในนิรุกติ

2.4 ปฏิภาณปฏิสัมภิตา ความมีไหวพริบ สามารถเข้าใจคิดเหตุผลได้เหมาะสมทันการและมีความรู้ความเข้าใจชัดในความรู้ต่าง ๆ ว่ามีแหล่งที่มาอย่างไร มีประโยชน์อย่างไร สามารถเชื่อมโยงความรู้ทั้งหลายเข้าด้วยกันสร้างความคิดและเหตุผลขึ้นใหม่ได้ แปลสั้น ๆ ว่า ปัญญาแตกฉานในปฏิภาณ

ข. วิสุทธิดุคฺค คือ ความบริสุทธิ์ เป็นสิ่งสำคัญยิ่งที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดความเลื่อมใสและนับถือความบริสุทธิ์นี้มองได้จากลักษณะ ดังนี้

1. เป็นผู้หลุดพ้นจากอาสวะกิเลสทั้งปวง ไม่กระทำความชั่วทั้งกาย วาจาและใจ

2. ทำได้อย่างที่สอน สอนเขาอย่างไรก็ต้องปฏิบัติอย่างนั้น ทำให้เขาเกิดความเชื่อมั่นในคุณค่าของคำสอนของพระพุทธองค์จริง ๆ

3. มีความบริสุทธิ์ใจในการสอน สอนโดยมุ่งหวังประโยชน์ของผู้เรียนอย่างเดียว ไม่มีการเคลือบแฝงด้วยความหวังผลประโยชน์ส่วนตนหรืออามิสตอบแทนใด ๆ

ค. กรุณาคุณ สั่งสอนช่วยเหลือโดยไม่เห็นแก่เหน็ดเหนื่อยทั้งที่เป็นกลุ่มและเป็นรายบุคคล ไม่คิดเบียดเบียนตนเอง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่เบียดเบียนทั้งสองฝ่าย คิดแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ตน สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ทั้งสองฝ่ายและสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ชาวโลกทั้งปวง

บทสรุป

ศักยภาพพระเปรียญธรรม 9 ประโยคในคุณลักษณะตามหลักพระพุทธศาสนา เมื่อจะกล่าวอ้าง ศักยภาพหรือคุณสมบัติที่แท้จริงของพระเปรียญธรรม 9 ประโยคนั้นเป็นคุณลักษณะที่ซับซ้อนยากมาก ดังนั้น จึงต้องนำเอาศักยภาพหรือคุณสมบัติของพระที่ปฏิบัติหน้าที่ทางพระพุทธศาสนาไปเป็นต้นแบบในการหา ศักยภาพหรือคุณสมบัติที่แท้จริงของพระเปรียญธรรม 9 ประโยคจึงมีนักวิชาการได้กล่าวคุณลักษณะของพระที่ ปฏิบัติศาสนกิจไว้

ศักยภาพเป็นผลการเรียนรู้ที่เกิดจากกระบวนการเรียนการสอนในโรงเรียนผสมผสานกับคุณสมบัติ และสิ่งที่ทำอยู่นั้นถูกต้องหรือไม่จะคิดทำอะไรอย่างมีสติมาสร้างด้วยตนเองซึ่งทักษะและคุณลักษณะพื้นฐานที่ จำเป็นในสังคมยุคโลกาภิวัตน์ 3 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) ทักษะการเรียนรู้ในอนาคต คือ ทักษะการเรียนรู้ ทักษะการคิด ทักษะการสื่อสาร 2) ทักษะการทำงาน คือ ทักษะการจัดการการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ความ ขยัน อดทน ประหยัด และอดออม 3) ทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม คือ ทักษะการควบคุมตนเองได้ความ รับผิดชอบและความมีวินัย การช่วยเหลือผู้อื่น เสียสละ มุ่งมั่นและพัฒนา ความชำนาญหรือความสามารถใน การกระทำหรือการปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นทักษะด้านร่างกาย สติปัญญา เกิดขึ้นจากการฝึกฝน หรือการกระทำบ่อย ๆ เช่น นักเรียนมีทักษะ การฟัง พูด อ่าน เขียน การคิดคำนวณหรือทักษะทางสังคม ทักษะที่จะทำให้บุคคลประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิต เป็นต้น โดยทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ที่สำคัญ ที่สุด คือ ทักษะการเรียนรู้ (learning skill) ส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงการจัดการเรียนรู้เพื่อให้เด็กในศตวรรษ ที่ 21 แต่ในปัจจุบันจะพบปรากฏการณ์ใหม่ที่แตกต่างไป จะเน้นการเรียนรู้ตลอดชีวิต (lifelong learning)

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ.(2562). ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21.[ออนไลน์],<http://www.moe.go.th/moe/th/news>.
- กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ.(2543). ความหมายของคำว่าศักยภาพ.กรุงเทพมหานคร: กรมวิชาการ
การพิมพ์.
- คุณธรรมของผู้นำตามคำสอนในพระพุทธศาสนา.(2562). [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://sites.google.com/site/thebuddhaonreconciliation/>.
- คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.(2555). พุทธวิธีการสอน. กรุงเทพมหานคร:
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ทักษะ หมายถึง.(2562). [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.im2market.com/2017/11/28/4668>.
- ทักษะและเทคนิคการสอน.(2562). [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://nokyung22ny.wordpress.com>.
- ทักษะและเทคนิคการสอน. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://nokyung22ny.wordpress.com>.
- พลุ เดชะรินทร์.(2562). ผู้นำตามหลักพระพุทธศาสนา. [ออนไลน์], แหล่งที่มา:
ww1.onab.go.th/index.php?option=com_content&view.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต).(2546). พุทธวิธีในการสอน. พิมพ์ครั้งที่ 6.กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม.
- ราชบัณฑิตยสถาน.(2551). พจนานุกรมศัพท์ศึกษาศาสตร์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2552.
กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- เศียร เศวต.(2532). ศักยภาพที่ยิ่งใหญ่ของมนุษย์.กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ชีวิต.
- วีระวัฒน์ ปันนิตมัย.(2544). การพัฒนาองค์การแห่งการเรียนรู้, พิมพ์ครั้งที่ 3 .กรุงเทพมหานคร: เอ็กสเปอร์
เน็ต จำกัด.
- สุกัญญา รัศมีธรรมโชติ.(2548). แนวทางการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ด้วย Competency Based learning,
พิมพ์ครั้งที่ 2.กรุงเทพมหานคร: บริษัท ศิริวัฒนา อินเทอร์เน็ต จำกัด (มหาชน).
- สุทัศน์ สังคะพันธ์.(2556). ทำไมต้องทักษะในศตวรรษที่ 21. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.srn2.go.th/attachments/article/145/รวบรวมบทความ.pdf>.
- สมศักดิ์ บุญปู.(2563). การพัฒนาการศึกษาคณะสงฆ์ไทย. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:
<https://www.mcu.ac.th/article/detail/14295>.
- Bloom B S.(1956). Taxonomy of Educational Objectives, the classification of educational goals
– Handbook I : Cognitive Domain. New York: McKay.

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน

วัตถุประสงค์

เพื่อเป็นแหล่งเผยแพร่บทความวิจัย และบทความวิชาการแก่คณาจารย์ นักวิจัย นักวิชาการ นักศึกษา และบุคคลทั่วไป ในด้านศาสนา ปรัชญา รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ นิติศาสตร์ ภาษาศาสตร์ ศีกษาศาสตร์ การศึกษาเชิงประยุกต์ รวมถึงสหวิทยาการอื่น ๆ

ขอบเขตการตีพิมพ์

"วารสารนิตยสารเสียงธรรมจาคมหายาน" รับผิดชอบในแขนงวิชาที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ด้านศาสนา ปรัชญา รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ นิติศาสตร์ ภาษาศาสตร์ ศีกษาศาสตร์ การศึกษาเชิงประยุกต์ รวมถึงสหวิทยาการอื่น ๆ

การส่งต้นฉบับส่งต้นฉบับ

เอกสารพร้อมไฟล์ข้อมูลในรูปแบบ Word และ Pdf มาที่ email : suriya5179@hotmail.com และสามารถสอบถามรายละเอียดได้ที่ วัดธรรมปัญญารามบางม่วง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ติดต่อสอบถามได้ที่ ดร.สุรียา แสงอินตา

เกณฑ์การตีพิมพ์/รูปแบบการตีพิมพ์

1.บทความ ที่ส่งมาเพื่อเผยแพร่ต้องเป็นบทความที่อยู่ในขอบเขตที่กำหนดเท่านั้น โดยไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสาร รายงานหรือสิ่งพิมพ์อื่นใดมาก่อน และไม่อยู่ระหว่างการพิจารณาของวารสารอื่น ทุกบทความที่ได้รับการตีพิมพ์ในวารสารนี้จะต้องผ่านการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับบทความที่ได้รับการตีพิมพ์

2.การพิมพ์ต้นฉบับ จะเป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษก็ได้มีเนื้อหาที่สมบูรณ์ จัดพิมพ์แบบหน้าเดียว กระดาษพิมพ์ขนาด A4 (8.5×11 นิ้ว) จำนวนไม่เกิน 13 หน้า ใช้รูปแบบ Word ตัวอักษร TH SarabunPSK 14 Point

3.การตั้งระยะขอบ ให้ตั้งเป็นประเภทระยะขอบ เพื่อการเย็บเล่มหนังสือ บน 2.54 ซม., ล่าง 2.54 ซม., ซ้าย 3.00 ซม. ขวา 3.00 ซม., หัวกระดาษและท้ายกระดาษ, จากขอบ หัวกระดาษ 1.5 ซม., ท้ายกระดาษ 1.5 ซม., การใส่เลขหน้า ให้ใส่ด้านบนขวา โดยใช้ตัวอักษรขนาด 16 ตัวปกติ

4.ข้อปฏิบัติการพิมพ์แต่ละหัวข้อ บทความวิจัย ให้เรียงลำดับหัวข้อ ดังนี้

4.1 ชื่อเรื่อง/บทความ ชื่อเรื่องทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ใช้ตัวอักษร TH SarabunPSK ขนาด 18 พอยต์ ตัวหนา ไว้กึ่งกลางหน้ากระดาษ

4.2 ชื่อผู้เขียนบทความ ระบุชื่อผู้เขียน ผู้ร่วมวิจัย (ถ้ามี) และอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ขนาดตัวอักษร 12 พอยต์ ตัวหนา ไว้ด้านขวาหน้ากระดาษ

4.3 สังกัดผู้เขียน ระบุตำแหน่งทางวิชาการ สาขา คณะ สังกัด/หน่วยงานของผู้ร่วม (ถ้ามี) ขนาดตัวอักษร 12 พอยต์ ไว้ที่ตำแหน่งใต้ชื่อเรื่อง ไว้ด้านขวาหน้ากระดาษ พร้อมระบุอีเมลผู้เขียน ที่ติดต่อในการส่งบทความ

4.4 บทคัดย่อ (Abstract) บทคัดย่อบทความวิจัย ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ใช้ตัวอักษร TH SarabunPSK ขนาด 18 พอยต์ ตัวหนา ว่างกึ่งกลางหน้ากระดาษ ความยาวไม่เกิน 300 คำ เนื้อหาในบทคัดย่อใช้ตัวอักษร TH SarabunPSK ขนาด 14 พอยต์

4.5 คำสำคัญ (Keywords) ระบุคำสำคัญ 2-4 คำ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ว่างท้ายบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ใช้ตัวอักษร TH SarabunPSK ขนาด 14 พอยต์ ตัวหนา

4.6 เนื้อหา (Content) หัวข้อชิตด้านซ้ายกระดาษและใช้อักษร TH SarabunPSK ขนาด 16 พอยต์ ตัวหนา ส่วนเนื้อหาในแต่ละหัวข้อใช้อักษร TH SarabunPSK ตัวปกติ ขนาด 14 พอยต์ มีรายละเอียดดังนี้

*****

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

กรอบแนวคิดการวิจัย (ถ้ามี)

สมมติฐานการวิจัย (ถ้ามี)

วิธีดำเนินการวิจัยระบุ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ตัวแปร เครื่องที่ใช้ในการวิจัย การสร้างและหาคุณภาพ การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล แต่ละขั้นตอนควรเขียนให้กระชับและเป็นขั้นตอนที่เหมาะสม

ผลการวิจัยระบุผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์อย่างกระชับ ซึ่งอาจมีตารางหรือภาพประกอบ

อภิปรายผลการวิจัยระบุประเด็นที่สำคัญของผลการวิจัยในแต่ละวัตถุประสงค์ และอภิปรายโดยมีการอ้างอิงหรือเชื่อมโยงทฤษฎีและงานวิจัยสนับสนุน

ข้อเสนอแนะ ระบุรายละเอียดข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ และข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

*****

4.7 ตาราง (ถ้ามี) ใช้ตารางแบบเส้นคู่ ให้ระบุคำว่า “ตารางที่” ตามด้วยหมายเลขกำกับภาษาอังกฤษใช้คำว่า Table

4.8 ภาพ (ถ้ามี) รูปภาพประกอบบทความ ควรบันทึกไฟล์รูปภาพ เป็นนามสกุล JPEG. ให้ระบุคำว่า “ภาพที่” ตามด้วยหมายเลขกำกับ ภาษาอังกฤษใช้คำว่า Figure

4.9 การอ้างอิงในเนื้อหา ใช้ระบบ APA โดยระบุชื่อผู้เขียน ปีที่พิมพ์และเลขหน้า ดังตัวอย่างรูปแบบการอ้างอิงในเนื้อหา ดังปรากฏรายละเอียดด้านล่างนี้

4.10 เอกสารอ้างอิง ใช้ระบบ APA (American Psychological Association style) ดังตัวอย่างรูปแบบการอ้างอิงในเอกสารอ้างอิง ดังปรากฏรายละเอียดด้านล่างนี้

*****

บทความวิชาการ ให้เรียงลำดับหัวข้อ ดังนี้

- 1) บทคัดย่อ (Abstract)
- 2) บทนำ (Introduction)
- 3) เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ
- 4) บทสรุป (Conclusion)
- 5) เอกสารอ้างอิง (References)

*****

สำหรับการอ้างอิงเอกสารในบทความนั้นใช้ระบบ APA ให้ใช้ระบบตัวอักษรโดยใช้ วงเล็บ เปิด-ปิด และระบุชื่อ-นามสกุล ของผู้เขียน ปี พ.ศ. และเลขหน้า ของเอกสารที่นำมาอ้างอิงกำกับท้ายเนื้อความที่ได้ อ้างอิง เอกสารที่อ้างอิงในบทความจะต้องปรากฏในเอกสารอ้างอิงท้ายบทความทุกรายการ และผู้เขียนบทความต้องรับผิดชอบถึงความถูกต้องของเอกสารที่นำมาอ้างอิงทั้งหมด การอ้างอิงเป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษ โดยรูปแบบของการอ้างอิงเอกสารมีรายละเอียด ดังนี้

5.ตัวอย่างรูปแบบการอ้างอิงในเนื้อหา

5.1 หนังสือ

ผู้เขียน 1 คน

(สำราญ ศรีคำมูล, 2549: 1)

(Bill, 2549: 6)

ผู้เขียน 2 คน

(สำราญ ศรีคำมูล และสนิท วงศ์ปล่อมหิรัญ, 2560 : 31)

(John and David, 1984 : 12)

ผู้เขียน 3 คน

(สนิท วงศ์ปล่อมหิรัญ และคณะ, 2559 : 22)

(John Dewey, et al., 2000 : 9)

ผู้เขียนเป็นหน่วยงาน

(มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2559 : 10-15)

(Ministry of Education, 2019 : 4)

การอ้างอิงในเนื้อหา (การอ้างอิงเอกสารสองทอด)

*โดยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของคอนบาท (Cronbach, 1974 อ้างใน ยุทธ ไทยวรรณ, 2543 : 9) ได้ความเชื่อมั่น...

**ตามแนวคิดของเบสท์ (Best, 1978 อ้างใน ประคอง กรรณสูตร, 2538)...

5.2 งานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์

(สายัณห์ วงศ์สุรินทร์, 2549 : บทคัดย่อ)

(อาทิตย์ ชูชัย, 2557)

(Watson, 1990)

5.3 รายงานการประชุม

(นฤมล ชุ่มเจริญสุข, 2557 : 20)

(Anan Srita, 1990 : 45)

5.4 วารสาร

(สายัณห์ วงศ์สุรินทร์, 2557 : 76-85)

5.5 หนังสือพิมพ์

(สมศรี หาญอนันตสุข, 2550 : 7)

(Krishman, 2007 : 1)

5.6 จุลสาร แผ่นพับ และแผ่นปลิว

(การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2541)

(Research and Training Center on Independent Living, 1993)

5.7 โสตทัศนวัสดุ

(กฤตสุขชิน พลเสน, 2555)

5.8 ซีดีรอม

(อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร, 2543)๗

(Social Science Index, 1999)

5.9 การสัมภาษณ์

(ไชยยหา เรื่องดี, 2560, มกราคม 14)

(Born, 1990, June 15)

5.10 เอกสารอิเล็กทรอนิกส์

หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ และวารสารอิเล็กทรอนิกส์

(สำนักงานหอสมุดมหาวิทยาลัยกรุงเทพ, 2554)

(Kenneth, 1998)

หนังสือพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์

(ชุม, (นามแฝง), 25 ตุลาคม 2542)

(ศธ. ยุติการถ่ายโอนสถานศึกษาบัญชี 2, 2550)

เอกสารจากเว็บไซต์เว็บ (www)

(ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ, ม.ป.ป.)

(Ministry of Education, 2005)

รูปแบบการเขียนเอกสารอ้างอิง

6.1 ตัวอย่างการเขียนเอกสารอ้างอิง

การเขียนเอกสารอ้างอิง เรียงลำดับตามตัวอักษรภาษาไทยก่อน ตามด้วยการอ้างอิงภาษาอังกฤษ การเคาะเว้นวรรค 1 ครั้ง ในรายการที่สองไม่ต้องพิมพ์ชื่อผู้เขียน ให้ขีดเส้นเข้าไป 0.5 นิ้ว หรือ 1.27 ซม. หรือประมาณ 7 ตัวอักษร แล้วตามด้วยเครื่องหมายมหัพภาค (.) เช่น

บุญชม ศรีสะอาด. (2546). การวิจัยสำหรับครู. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.

_____. (2553). การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.

บรรทัดแรกของเอกสารอ้างอิงแต่ละเรื่อง อักษรตัวแรกห่างจากกริมกระดาษด้านซ้าย 3.00 ซม. บรรทัดที่สองและบรรทัดต่อไป ให้ย่อหน้าโดยเว้นอีก 0.5 นิ้ว หรือ 1.27 ซม. เช่น

สายัณห์ วงศ์สุรินทร์, บุญเรือง ศรีเหรียญ และอุษา คงทอง. (2557, มกราคม-มิถุนายน). การศึกษาองค์ประกอบความมีวินัยของนักเรียนมัธยมศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา. ราชภัฏเพชรบูรณ์สาร, 16 (1), 76-85.

6.2 ตัวอย่างรูปแบบการอ้างอิงในเอกสารอ้างอิงหนังสือ

ผู้เขียน 1 คน

สมพงษ์ ชูมาก. (2548). กฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีเมือง. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.

ยุทธ ไถยวรรณ. (2548). วิธีวิจัยทางธุรกิจ. กรุงเทพฯ : ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ.

Wilson, K. (2007). Smart choice. 2nd ed. London : Oxford University Press.

ผู้เขียน 2 คน

ยุทธ ไถยวรรณ และกุสุมา ผลาพรหม. (2555). พื้นฐานการวิจัย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ.

ล้วน สายยศ และอังคณา สายศ. (2542). การวัดด้านจิตพิสัย. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.

Best, J. W. and Kahn, J. V. (1986). Research in Education. 5th ed. New Jersey : Prentice-Hall.

ผู้เขียน 3 คน

ศิริชัย กาญจนวาสี และคณะ. (2547). การเลือกใช้สถิติที่เหมาะสมสำหรับงานวิจัย. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : บุญศิริการพิมพ์.

อวยพร พานิช และคณะ. (2548). ภาษาและหลักการเขียนเพื่อการสื่อสาร. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Sadlack, R. G., et al. (1992). Social Reserch : Theory and Methods. Chestnut : Hill Enterprises.

ผู้เขียนเป็นหน่วยงาน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2541). การปฏิรูปการเรียนรู้ตามแนวคิด 5 ทฤษฎี. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไอดีเอสแควร์.

ราชกิจจานุเบกษา

พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547. (2547, 1 มิถุนายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 121 ตอนพิเศษ 23 ก, 1-24.

งานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์

สุชาติ อ่อนสร้อย. (2559). การศึกษาวิเคราะห์วัดตบ 7 ในคัมภีร์ขุททกนิกายธรรมบท. วิทยานิพนธ์ศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

พวงเพชร พลทอง และคณะ. (2553). การศึกษาพฤติกรรมการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองของบุคลากรสายสนับสนุน มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์. การค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.

Kasemsri, K. (2005). Participatory Communication in City Radio FM 96.0. Master of Science Thesis in Development Communication, Graduate Kasetsart University.

วารสาร

สายัณฑ์ วงศ์สุรินทร์, บุญเรือง ศรีเหรียญ และอุษา คงทอง. (2557, มกราคม-มิถุนายน). การศึกษาองค์ประกอบความมีวินัยของนักเรียนมัธยมศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา. ราชภัฏเพชรบูรณ์สาร, 16 (1), 76-85.

หนังสือพิมพ์

สมศรี หาญอนันตสุข. (2550, มิถุนายน 26). ภาครัฐธรรมนุญใหม่จะสร้างมิติใหม่ให้สังคมพุทธ. มติชน, 7.

Krishman, E. (2007, June 26). Rebuilding soft-esteem. Bangkok Post, 1.

จุลสาร แผ่นพับ และแผ่นปลิว

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2541). ท่องเที่ยวสงขลา. [แผ่นพับ]. สงขลา : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

Research and Training Center on Independent Living. (1993). Guidelines for reporting and writing about people with disabilities. Lawrence: Research and Training Center on Independent Living.

โสตทัศนวัสดุ

กฤตสุขชิน พลเสน (ผู้บรรยาย). ปรัชญา. [แถบบันทึกเสียง]. พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราลงกรณราชวิทยาลัย.

ซีดีรอม

อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร. (2543). [CD-ROM]. Available : ฐานข้อมูลไปดูให้เต็มตาแล้วค่าความเป็นไทย. [2544, มิถุนายน 23].

Social Science Index. (1999). [CD-ROM]. Available: UMI/Social Science Index. [2005, June 26].

หนังสืออิเล็กทรอนิกส์

สำนักงานหอสมุดมหาวิทยาลัยกรุงเทพ. (2554). รูปแบบการเขียนบรรณานุกรม. [Online]. Available: http://library.bu.ac.th/help/libmanuals/other/write_APA_Thai.pdf. [2555, กุมภาพันธ์ 19].

Abell, S.K. (2002). Science teacher education: An international perspective. [Online]. Available : <http://ebook.Sprinkerlink.com/Search/Search Result.aspx>. [2005, August 20].

วารสารอิเล็กทรอนิกส์

Kenneth, I. (1998). A Buddhist response to the nature of human rights. Journal of Buddhist Ethics. [Online]. 2, (9). Available: <http://www.cas.psu.edu/Jbe/twocont.html>. [2006, August 12].

หนังสือพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์

ชุม. (นามแฝง). (2542, ตุลาคม 25). บุญของคนไทย ใน ไทยรัฐ. [Online]. Available: <http://www.thairath.co.th>. [2542, ตุลาคม 25].

ศธ. ยุติการถ่ายโอนสถานศึกษาบัญชี 2, (2550, มิถุนายน 23). ใน ไทยรัฐ. [Online]. Available: <http://www.thairath.co.th>. [2550, ตุลาคม 30].

เอกสารจากเว็บไซต์เว็บ (www)

ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ. (ม.ป.ป.). การจัดการศึกษาทางไกล. [Online]. Available: <http://www.nectec.or.th/eourseware/cai/0015.htm>. [2550, สิงหาคม 1].

Ministry of Education. (2005). The Regional Seminar on Higher Education in Southeast Asian Countries. [Online]. Available: <http://www.nectec.or.th/eourseware/cai/0015.htm>. [2006, June 1].

การสัมภาษณ์

ไชยยา เรื่องดี. (2560, มกราคม 14), ผู้ช่วยอธิการบดี, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. สัมภาษณ์.

Born, Q. (1990, June 15). President, Standard University. Interview.